

**LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ (LSR)
TURKOWSKIEJ UNII ROZWOJU – T.U.R.
2023-2027**

Krwony, dn. 29 maja 2023 roku

Spis treści:

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
Rozdział II Charakterystyka partnerstwa lokalnego i ludności objętej wdrażaniem LSR	6
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR	11
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR	19
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia	65
Rozdział VI Cele i wskaźniki	68
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	80
Rozdział VIII Plan działania	82
Rozdział IX Plan finansowy LSR	83
Rozdział X Monitoring i ewaluacja	83
Wykaz wykorzystanej literatury	84

Rozdział I

Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1.1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Nazwa: Turkowska Unia Rozwoju – T.U.R. **Status prawny:** osoba prawna, działająca na podstawie przepisów krajowych: Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności, Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, ustawy z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027. Miejsce i data rejestracji: Sąd Rejonowy Poznań – Nowe Miasto i Wilda, IX Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego w Rejestrze Stowarzyszeń, Innych Organizacji Społecznych i Zawodowych w dniu 14 sierpnia 2008 r. Numer KRS: 0000311807.

1.2. Opis procesu budowania partnerstwa i doświadczenie

Turkowska Unia Rozwoju – T.U.R. jako Lokalna Grupa Działania wdrażała Lokalną Strategię Rozwoju w latach 2007-2013; 2014-2023. W pierwszym z wyżej wymienionych okresów programowania obszar objęty LSR obejmował osiem gmin, w tym siedem gmin Województwa Wielkopolskiego, gdzie sześć gmin to gminy z powiatu tureckiego – Brudzew, Kawęczyn, Malanów, Przykona, Turek, Władysławów, a jedna z powiatu kolskiego – Kościelec oraz jedna gmina z Województwa Łódzkiego, Powiatu Sieradzkiego – Gmina Goszczanów. W kolejnym okresie programowania obszar, na którym wdrażana była strategia powiększony został o gminę Dobra z powiatu tureckiego. Już od 2007 roku Lokalna Grupa Działania – TUR postawiła na zacieśnianie kontaktów międzyludzkich i budowanie trwałego partnerstwa między mieszkańcami i podmiotami z obszaru jej działania. Szczególnie okres ten zaowocował wspólnymi działaniami – realizowanymi przez LGD wspólnie z gminami członkowskimi na rzecz mieszkańców, które są realizowane rokrocznie do dziś, jak chociażby Noc Kupały – organizowana wspólnie przez wszystkie gminy, czy też Kiermasz Rękodzieła. Turkowska Unia Rozwoju – T.U.R. w swoich działaniach nie ograniczała się wyłącznie do realizacji zadań finansowanych wyłącznie ze środków z programu Leader bowiem na przestrzeni lat była beneficjentem pomocy w ramach programów krajowych i zagranicznych, z których najważniejsze to: W latach 2007-2013: *E-aktywizacja i integracja społeczności zamieszkujących obszary wiejskie* - edycja II (POKL Dz. 7.3), *Piękna w tradycji* (POKL Dz. 7.3), *Rozwiń swój potencjał - czyli jak być aktywnym zawodowo* (POKL Dz. 6.3); *Akademia zdrowia TUR-a* (FIO), *Szanujmy wspomnienia – czyli Ziemia Tura w obiektywie wczoraj i dziś* (Samorząd Województwa Wielkopolskiego). Jednym z większych wyzwań było podjęcie przez LGD inicjatywy powołania w 2014 roku Spółdzielni Socjalnej *Powróćisz Tu*, która do dziś działa na obszarze gmin członkowskich LGD TUR m.in. dostarczając posiłki do dziewięciu szkół zlokalizowanych na terenie gmin Kawęczyn i Turek. Okres 2014-2023 stworzył podwaliny dla budowania stabilnej płaszczyzny współpracy poprzez realizację operacji własnych stowarzyszenia. Nie bez znaczenia dla rozwoju stowarzyszenia było także utworzenie *Inkubatora Kuchennego* w Krwonach, w ramach dotacji udzielonej przez LGD TUR – *Fundacji ze Smakiem*. Pierwszą z operacji własnych, mającą na celu przeprowadzenie badań rynku gospodarczego celem lepszego dostosowania oferty podmiotów działających na rzecz rozwoju przedsiębiorczości oraz wsparcia oferowanego przez LGD, była operacja pn.: *Badanie i rozwój rynku pracy na obszarze LGD*. Operacja własna *Wspólny Pokój – Inkubator dla organizacji pozarządowych* miała na celu adaptację pomieszczeń po byłej Szkole Podstawowej w Krwonach celem utworzenia przestrzeni dla rozwoju NGO – biura, archiwum, salki szkoleniowej oraz wdrożenia wspierających je usług: doradczych, szkoleniowych, archiwizowania, czy obsługi sekretariatu oraz newsletter o aktualnych programach pomocowych i zmianach przepisów prawnych. Celem wzmocnienia w kolejnych latach współpracy z organizacjami należącymi do trzeciego sektora podjęte zostaną działania ukierunkowane na wzajemną komunikację, tj. w oparciu o technologie ICT, ale i standardowe kanały komunikacji. Dodatkowo – sygnalizowana na etapie powstawania LSR potrzeba związana z umocnieniem

Fundusze Europejskie
dla Wielkopolski

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

organizacji, w szczególności pod względem merytorycznym jej członków i liderów oraz dostarczeniem narzędzi do motywowania i animowania lokalnej społeczności realizowana będzie przy dalszej współpracy LGD TUR z Wielkopolskim Ośrodkiem Ekonomii Społecznej oraz Stowarzyszeniem PISOP. Kolejna operacja własna pod nazwą *Zaczarowany Ogród* jest jedną z ważniejszych w historii działalności stowarzyszenia, która nie tylko miała na celu propagowanie starych odmian drzew owocowych, założenie ogrodu społecznego, ale przede wszystkim zacieśnienie współpracy pomiędzy mieszkańcami obszaru a LGD oraz zainicjowanie współpracy z wykładowcami Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Partnerstwo stworzyło solidne podstawy dla kolejnych działań związanych z kształtowaniem świadomości ekologicznej, których kontynuacja przewidziana jest na okres programowania 2023-2027. Czwarta operacja własna dotyczyła promocji regionu, jego potencjału historyczno-przyrodniczo-kulturowego oraz zasobów ludzkich w oparciu o portal „Swojskie klimaty”. W okresie programowania 2014-2023 Turkowska Unia Rozwoju – T.U.R. zrealizowała również trzy projekty współpracy, w tym jeden międzynarodowy i jeden międzyregionalny. Pierwszym z nich był projekt pn.: *Siła Wzrastania*, który stanowi przykład działań w zakresie pielęgnowania lokalnych tradycji i kultury poprzez wsparcie lokalnych wytwórców, usługodawców i rękodzielników, których wyroby odznaczają się wysoką jakością i związkiem z obszarem. Z myślą o wspieraniu i promowaniu lokalnych wytwórców, rękodzielników i małych firm lokalnych, LGD TUR wydała broszurę promocyjną certyfikowany produkt lokalny oraz utworzyła portal sprzedażowy pod adresem: www.sklep.swojskieklimaty.org.pl, gdzie znajdują się rękodzieła, produkty spożywcze i usługi inne wyroby, w tym certyfikowane. Utworzenie Inkubatora Kuchennego oraz przeniesienie siedziby LGD TUR do Krwon stało się to przyczynkiem dla kolejnych – szeroko zakrojonych działań edukacyjnych na rzecz mieszkańców, w szczególności dzieci, poprzez utworzenia sal edukacji zielarskiej i ich wyposażenie w ramach międzywojewódzkiego projektu współpracy *Korzenie i Skrzydła*. Ostatnim projektem współpracy jest obecnie realizowany (na etapie opracowania LSR) projekt *Dobre bo nasze*, który zakłada wykorzystanie potencjału przyrodniczego obszarów do stworzenia marki identyfikującej LGD i dostarczającej inspiracje mieszkańcom do tworzenia własnej oferty turystycznej oraz produktów lokalnych (rozwój usług turystycznych oraz produktów przygotowanych z surowców pozyskanych ze środowiska naturalnego – roślin dziko rosnących, soli kamiennej, itp.). Na przestrzeni lat 2013-2023, LGD TUR w ramach swojej działalności podejmowała wielokrotnie inicjatywy wydawnicze. Wydano publikacje książkowe, takie jak: *Przewodnik TUR-ystyczny*, *Ocalić od zapomnienia*, *Wspomnienia wiecznie żywe*, *Zbiór wyrazów dawnych i zapomnianych*, *Smak zdrowej tradycji*, *Cuda wianki*, w tym w latach 2014-2023 – *Stare odmiany drzew owocowych* oraz *Wspomnienia wiecznie żywe - II*. Wydano również multimedia: *Inscenizacja Goszczanowskiego Wesela* oraz *Ocalić od zapomnienia, czyli ludowo na nowo*. W roku 2021 wystawiono etiudę przy współpracy z *Teatrem im. W. Bogusławskiego w Kaliszu* i jego aktorami na podstawie dramatu St. Wyspiańskiego *Wesele*. Lata 2007-2013 przyczyniły się do wykształcenia więzi pomiędzy członkami Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. oraz mieszkańcami i interesariuszami wdrażania LSR. Na przestrzeni lat stowarzyszenie podejmowało działania mające na celu budowanie trwałego partnerstwa. Ich efekty znalazły odzwierciedlenie w latach 2014-2023 zarówno poprzez współpracę między mieszkańcami, jak i pomiędzy gminami członkowskimi. Stowarzyszenie zainicjowało także współpracę z samorządem gospodarczym oraz lokalnymi przedsiębiorcami, która kontynuowana będzie w okresie programowania 2023-2027. Pierwszym jej krokiem jest złożenie deklaracji członkowskiej LGD TUR do Tureckiej Izby Gospodarczej, co umożliwi regularne uczestnictwo w spotkaniach członków izby oraz możliwość prezentowania założeń LSR, realizowanych inicjatyw i zasad wsparcia kierowanego do przedsiębiorców. Intencją Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. jest stworzenie warunków do wzajemnej komunikacji i współpracy społeczności lokalnej oraz działających na obszarze instytucji i organizacji. Temu służyć mają projekty przewidziane w LSR oraz działania samej LGD, w tym stworzenie platformy wymiany informacji, nagradzanie i promowanie społeczników, organizacja konkursów i udostępnianie bazy lokalowej wraz ze sprzętem w ramach Inkubatora NGO w Krwonach, czy realizacja projektów w oparciu o partnerstwo. Środki na realizację zadań, mających na celu usprawnienie komunikacji pomiędzy samymi interesariuszami, ale także LGD pochodzić będą z budżetu LGD (aktywizacja) oraz innych programów pomocowych – krajowych i zagranicznych. Uzyskanie od Wojewody Wielkopolskiego w dniu 15 lutego

2023 r. status przedsiębiorstwa społecznego umacnia LGD TUR pozycję organizacji jako działającej w sferze pożytku publicznego, w tym na rzecz osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Dla zachowania ciągłości podejmowanych działań oraz zagwarantowania ich wysokiej jakości – podejmowane będą działania zwiększające potencjał kadrowy stowarzyszenia oraz kompetencje członków, w tym organów stowarzyszenia. Proces budowania struktur wewnętrznych opierał się będzie na analizie dotychczasowych doświadczeń, kompetencji, wiedzy o regionie oraz znajomości – problematyki społecznej, gospodarczej, edukacyjnej, czy samorządowej. Będzie to miało także odzwierciedlenie na etapie planowania, czy podejmowania decyzji z uwzględnieniem posiadanych na obszarze zasobów oraz monitorowania realizowanych działań. Zarówno statut, jak i inne dokumenty wewnętrzne stowarzyszenia kładą nacisk na inkluzywność i przejrzystość podejmowanych działań.

1.3. Opis struktury LGD

Członkami Stowarzyszenia są przedstawiciele sektora publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańcy. Na dzień 19 maja 2023 r. liczba członków Stowarzyszenia wynosiła 82 osoby. Struktura Członków Stowarzyszenia z podziałem na sektory kształtowała się następująco: Mieszkańcy – 29 % (39 członków); Mieszkańcy powiązani z sektorem publicznym – 25 % (34 członków); Sektor gospodarczy – 17 % (23 członków); Sektor społeczny – 18 % (24 członków); Sektor publiczny – 11 % (15 członków); Członkowie wspierający – 15 % (20 członków).

1.4. Struktura Rady Stowarzyszenia

Liczba członków Rady Stowarzyszenia została uregulowana §20 ust. 2 Statutu Stowarzyszenia, zgodnie z którym – Rada składa się z członków w liczbie od 12 osób (maksymalnie 19). W skład rady wchodzi: przedstawiciele sektora publicznego, w tym sołtys – 16,67%; sektora społecznego – 66,67%; sektora gospodarczego – 16,67%. Udział kobiet w Radzie stanowi – 66,67 %; Udział osób do 25 roku życia stanowi – 8,33%, przedstawiciele seniorów – 25%, przedstawiciele KGW – 8,33. Przyjęte przez LGD TUR rozwiązania gwarantują, iż żadna z grup interesu nie będzie miała więcej niż 49 % praw głosu w podejmowaniu decyzji, tj. nie będzie miała dominującego wpływu na wybór operacji do finansowania. Zgodnie z postanowieniami statutu decyzje Rady zapadają w formie uchwały, w głosowaniu jawnym, zwykłą większością głosów. Dla prawomocności posiedzenia wymagany jest co najmniej 50 % skład Rady, a podczas głosowania 50 % głosów muszą stanowić głosy członków, którzy nie są przedstawicielami sektora publicznego.

1.5. Struktura Zarządu Stowarzyszenia

Liczba członków Zarządu Stowarzyszenia została uregulowana § 23 ust. 2 Statutu Stowarzyszenia, zgodnie z którym Zarząd składa się od 5 do 18 osób, w tym Prezesa, Wiceprezesa, Sekretarza i Skarbnika. Obecnie Zarząd liczy 18 osób. Struktura Zarządu Stowarzyszenia uwzględnia podział na reprezentowane przez członków sektory: sektor publiczny, w skład którego wchodzi przedstawiciele Jednostek Samorządu Terytorialnego 44,44 %; sektor społeczny – 33,33 %; sektor gospodarczy – 22,22 %.

1.6. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Wybór członków Rady dokonany został z wyeliminowaniem zagrożenia sytuacji, sztucznego reprezentowania sektora społecznego, gospodarczego lub mieszkańców przez osoby związane z sektorem publicznym (brak bezpośredniego lub pośredniego powiązania). Funkcje członków Rady pełnione są osobiście przez osoby wybrane zgodnie z postanowieniami Statutu. Struktura Rady odzwierciedla poszczególne grupy docelowe lokalnej strategii rozwoju. W Radzie uwzględnione zostały m.in. osoby do 25 roku życia oraz kobiety, a także zasada, iż sektor publiczny nie przekracza 30 procent składu organu ogółem. Dla zachowania transparentności podejmowanych

Fundusze Europejskie
dla Wielkopolski

Rzeczypospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

decyzji, na etapie oceny operacji, każdorazowo prowadzony jest rejestr interesów członków Rady oraz badane powiązania kapitałowe i osobowe członków Rady z wnioskodawcami. Celem sprawnej oceny technicznej operacji przewiduje się udział pracownika biura LGD i przedstawiciela Zarządu we wszystkich posiedzeniach organu decyzyjnego. Przyjęte procedury oceny operacji zapobiegają rozbieżnym ocenom w ramach jednoznacznych kryteriów, stosowaniu nieobowiązujących kryteriów, błędnej punktacji, rozbieżnościom informacji zawartych w protokole i na liście obecności, głosowaniu nad wyborem operacji przez nieuprawnionych członków/reprezentantów członków. Kwestie sporne w organie decyzyjnym rozstrzyga Przewodniczący organu decyzyjnego. Celem zapewnienia wysokiej jakości pracy organu decyzyjnego, w tym rzetelności i prawidłowości wypełnianych dokumentów przewiduje się plan szkoleń dla członków Rady, w tym m.in. obowiązkowe szkolenie roczne z zakresu wyboru operacji (zmian kryteriów/procedur). Posiedzenia Rady są protokołowane, a protokoły każdorazowo podawane do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD wraz z informacją dotyczącą wykluczenia członka Rady z głosowania. Dla zapewnienia sprawności i wysokiej jakości funkcjonowania Rady przewiduje się stosowanie działań dyscyplinujących, w tym: odwołanie członka Rady na wniosek przewodniczącego z uwagi na brak obecności podczas 3 kolejnych posiedzeń Rady bez usprawiedliwienia oraz pisemne pouczenie dyscyplinujące, w przypadku rażących błędów podczas oceny, prowadzących do konieczności dokonania powtórnego wyboru operacji. Członkowie rady obradują zgodnie z uwzględnieniem poufności danych i bezstronności oraz z poszanowaniem zasad etyki i dobrego obyczaju, kierując się dobrem społeczności lokalnej i rozwojem regionu.

1.7. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Dokumentem regulującym funkcjonowanie LGD jest Statut: uchwalany jest przez Walne Zgromadzenie. Wprowadzenie zmian w ww. dokumencie następuje na wniosek członków Stowarzyszenia oraz organów: Rady, Zarządu, Komisji Rewizyjnej. Dokument określa: organy nadzoru, organ odpowiedzialny za wybór operacji oraz ustalenie wysokości wsparcia – zasady funkcjonowania, uregulowania dot. bezstronności członków organu decyzyjnego, zasady nabywania i utraty członkostwa. Ponadto dokumentami określającymi zasady funkcjonowania organów LGD są Regulaminy: Rady, zawierające szczegółowe zasady zwoływania posiedzeń i podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, sposób wyłączenia członka Rady z oceny, zasady protokołowania, wynagradzania członków Rady; Zarządu, zawartość: szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, podział zadań pomiędzy członków, zasady głosowania, protokołowania; Komisji Rewizyjnej: szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania. Regulaminy ww. uchwalane są przez poszczególne organy stowarzyszenia. Wprowadzenie zmian następuje na wniosek członków WZ oraz odpowiednio ww. organów; Biura LGD, zawartość: zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia dyrektora biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis oceny efektywności prowadzonego przez pracowników LGD doradztwa i szkoleń. Regulamin uchwalany jest przez Zarząd. Wprowadzenie zmian następuje na wniosek członka Zarządu.

Rozdział II

Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

2.1 Zwięzły opis obszaru

Obszar LGD obejmuje osiem sąsiadujących ze sobą gmin z województwa wielkopolskiego, w tym siedem z powiatu tureckiego – Gminę Brudzew, Gminę Dobra, Gminę Kawęczyn, Gminę Malanów, Gminę Przykona, Gminę Turek, Gminę Władysławów i jedną z powiatu kolskiego – Gminę Kościelec. Zajmuje powierzchnię 990 km², z czego najmniejszą powierzchnię ma Gmina Władysławów – 91 km², a największą ma Gmina Dobra – 132 km². Wykazuje

Fundusze Europejskie
dla Wielkopolski

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

spójność historyczną, bowiem wiele miejscowości wchodzących w skład LGD TUR, zostało oficjalnie wymienionych już w Bulli Gnieźnieńskiej z 1136. Proces kształtowania się wspólnych, doświadczeń historycznych gmin LGD związany jest przede wszystkim z XVIII i XIX-wiecznym podziałem terytorialnym Polski pomiędzy zaborców. Wszystkie gminy znalazły się wówczas na terenie Guberni Kaliskiej Królestwa Polskiego, w zaborze rosyjskim, istniejącej w latach 1837-1844 i 1867-1918 ze stolicą w Kaliszu. Wówczas obraz tych terenów kształtował się jako rolniczo-tkacki. W 1919 r. wszystkie gminy LGD znalazły się w obrębie województwa łódzkiego, co dodatkowo ukierunkowało rozwój działalności rzemieślniczej. Po wojnie większość gmin LGD znalazła się w obrębie województwa poznańskiego, a po reformie administracyjnej z 1975 r. w obrębie województwa konińskiego. W roku 1998, kiedy to ponownie rozgorzała debata nad nowym podziałem administracyjnym Polski, podjęto rozmowy, co do granic województw, w skład których miałyby wejść gminy członkowskie LGD. Rozważaniom dotyczącym włączenia powiatów kolskiego i tureckiego do województwa łódzkiego towarzyszyły kampanie, które miały zdecydować o przynależności. Dzięki staraniom lokalnych aktywistów, liderów politycznych i samorządowców powiaty: turecki i kolski ostatecznie od 1 stycznia 1999 roku stanowią część Województwa Wielkopolskiego. Potwierdza to fakt istnienia silnej więzi społecznej i kulturowej oraz przywiązanie mieszkańców do Wielkopolski. Powyższe oraz wspólne doświadczenia historyczne sprzyjały wykształceniu się ugruntowanej tożsamości regionalnej. Gęstość zaludnienia na obszarze LGD TUR charakteryzuje się stosunkową jednorodnością. Średnia gęstość zaludnienia to około 6 tys. mieszkańców. Najmniejsza gęstość na dzień 31 grudnia 2020 r. występowała na terenie Gminy Przykona – 4 995 mieszkańców, największa na terenie Gminy Turek – 10 341 mieszkańców. Trend ten utrzymuje się niezmiennie na przestrzeni lat, co w przypadku Gminy Turek związane jest z bezpośrednim sąsiedztwem Miasta Turek, w którym z kolei odnotowuje się rokrocznie zmniejszoną liczbę mieszkańców.

Tabela 1: Struktura demograficzna obszaru

lp.	Nazwa gminy	Nazwa powiatu	Województwo	Identyfikator jednostki podziału terytorialnego kraju	Liczba mieszkańców	Powierzchnia (w km ²)	Gęstość zaludnienia
1	Brudzew	turecki	WLKP	3027022	5 979	112	53
2	Dobra	turecki	WLKP	3027033	5 928	132	45
3	Kawęczyn	turecki	WLKP	3027042	4 995	101	50
4	Kościelec	kolski	WLKP	3009082	6 736	105	64
5	Małanów	turecki	WLKP	3027052	6 483	107	61
6	Przykona	turecki	WLKP	3027062	4 584	111	41
7	Turek	turecki	WLKP	3027082	10 341	109	95
8	Władysławów	turecki	WLKP	3027092	8 035	91	88
Razem					53 081	990	54

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS na dzień 30 grudnia 2020 r.

Obszar działania LGD jest jednorodny pod względem geograficznym – jest obszarem nizinnym, urozmaiconym wzniesieniami Wysoczyzny Tureckiej. Położony jest na Nizinie Wielkopolskiej, należącej do pasa nizin (Kraina Wielkich Dolin). Rzeźbę terenu urozmaica Wysoczyzna Turecka, w skład której wchodzi kilka grup wzgórz: Pagórki Żłotogórskie (191 m n.p.m., gmina Władysławów), Góry Szadowskie (174 m n.p.m., gminy Turek, Władysławów), Wzgórza Władysławowskie (165 m n.p.m., Wzgórza Dąbrowickie), (171m n.p.m., gminy Władysławów i Brudzew) i Wał Małanowski (193 m n.p.m.), Gminy Małanów, Kawęczyn, Turek). Wschodnia część obszaru objętego LSR to Dolina rzeki Warty (Gminy Dobra, Przykona, Brudzew i Kościelec), a na południowym-wschodzie granice obszaru wyznacza zbiornik Jeziorsko. Największe rzeki, które przepływają przez obszar LGD to Warta, Teleszyna i Kiełbaska. Wpływ na ukształtowanie terenu miała również działalność wydobywcza prowadzona przez Kopalnię Węgla Brunatnego „Adamów” na terenach Gmin: Brudzew, Przykona, Turek i Władysławów, w wyniku której powstały hałdy: Bogdałów, Jezioro, Żuki oraz zbiorniki wodne poeksploatacyjne po wydobyciu węgla brunatnego – Zbiornik

Bogdałów, Przykona, Janiszew. Obecnie powstające zbiorniki kopalniańskie to – Zbiornik Władysławów, Koźmin, Głowy, Koźmin Końcowy, Adamów. Kompleks zbiorników potocznie nazywany jest „Pojezierzem tureckim”. Przyczynia się on do odbudowy gospodarki wodnej, poprawy mikroklimatu okolicy, zapewnia punkt czerpania wody do celów przeciwpożarowych oraz tworzy warunki siedliskowe dla wielu gatunków ptactwa i ryb. Szata roślinna obszaru obejmuje wiele cennych przyrodniczo obszarów: śródleśne bagna, torfowiska, wrzosowiska, wydmy i starorzecza. Realizacja operacji w ramach każdego z funduszy będzie możliwa na całym obszarze objętym niniejszą LSR. Fundusz EFS+ oraz EFRR obejmować będą tylko obszary wiejskie.

2.2 Mapa obszaru

Na obszarze LGD TUR znajdują się jedna gmina na prawach miejskich – Gmina Dobra (gmina miejsko-wiejska), pozostałe gminy to gminy wiejskie. Gmina Dobra to gmina o największej ilości miejscowości podstawowych (37), natomiast najmniejszą ilość miejscowości podstawowych (20) wykazuje gmina Malanów. Gminy pozostają w bezpośredniej bliskości geograficznej, tworzą zwarty obszar, gdzie każda z gmin graniczy z co najmniej jedną (Malanów), a nawet czterema gminami z obszaru (Brudzew). Biorąc pod uwagę obecny podział administracyjny, gminy LGD należą do dwóch powiatów: tureckiego i kolskiego na terenie województwa wielkopolskiego. Obszar Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. obrazuje zamieszczona mapa.

2.3. Cechy i czynniki wyróżniające obszar

2.3.1. Spójność społeczna

Największym wyzwaniem społecznym obszaru jest problem starzejącego się społeczeństwa i odpływ młodych ludzi do dużych aglomeracji miejskich. Liczba osób w wieku produkcyjnym w stosunku do liczby osób ogółem na dzień 31 grudnia 2020 wyniosła 64,15 %. Dla Województwa Wielkopolskiego – 59,75%.

Tabela 2: Podział mieszkańców wg wieku

Nazwa	Razem nieprodukcyjna	W wieku przedprodukcyjnym - 14 lat i mniej	W wieku produkcyjnym: 15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni	W wieku poprodukcyjnym
Kościelec	2 445	1 208	4 291	1 237
Brudzew	2 233	1 062	3 746	1 171
Dobra	2 276	903	3 652	1 373
Kawęczyn	1 872	867	3 123	1 005
Malanów	2 207	1 085	4 276	1 122
Przykona	1 649	825	2 935	824
Turek	3 550	2 051	6 791	1 499
Władysławów	2 797	1 447	5 238	1 350
Razem	19 029	9448	34052	9581

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Największy odpływ ludzi odnotowuje się na obszarze gminy Brudzew, gdzie na 1000 osób saldo migracji wynosi - 3,34. Ujemne saldo dotyczy także gmin: Dobra i Kawęczyn – gmin rolniczych. Najczęstszym powodem tego zjawiska jest odpływ młodych ludzi do dużych miast. Saldo dodatnie wykazują natomiast gminy: Kościelec, Malanów, Przykona, Władysławów oraz z najwyższym wynikiem – gmina Turek, tj. 14,06 %. Główne przyczyny przenoszenia się ludności z miast na ich peryferia wiążą się zarówno z czynnikami ekonomicznymi (m.in. dostępność terenów pod zabudowę, tańsze grunty, niższe podatki, poprawa sytuacji materialnej społeczeństwa), jak i społecznymi (chęć posiadania własnego domu zamiast mieszkania, uznawanie obszarów wiejskich za bardziej atrakcyjne). Jednocześnie istotne jest bliskie położenie względem miasta, które zapewnia dostęp do usług i infrastruktury, których często pozbawione są obszary wiejskie. Podejmowaniu decyzji o budowie domu i przeprowadzeniu się do innej gminy warunkowane jest również infrastrukturą publiczną na terenie gminy, wpływającą na poziom życia i wypoczynku mieszkańców.

Tabela 3: Saldo migracji

Gminy	Saldo migracji gminnych na pobyt stały na 1000 osób
Brudzew	- 3,34
Dobra	- 1,84
Kawęczyn	- 4,22
Kościelec	+ 4,16
Malanów	+ 1,54
Przykona	+ 5,28
Turek	+ 14,06
Władysławów	+ 2,11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Obszar objęty LSR to rejon rolniczo-przemysłowy. Średni dochód podatkowy gmin (wskaźnik G) w przeliczeniu na jednego mieszkańca na dzień 31 grudnia 2020 r. wyniósł **1 825, 03 zł** (w 2022 r. 2 052,07 zł). Wynik ten plasuje obszar LGD TUR poniżej średniej w skali kraju, który wyniósł wówczas 1956,15 zł, jednakże powyżej średniej wojewódzkiej, która wynosiła 1 688,43 zł. Gminą z najwyższym dochodem podatkowym przypadającym na jednego mieszkańca jest gmina Przykona, z najniższym gmina Turek. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 – dokument określający nowy model rozwoju regionalnego Polski, w załączniku nr 1 Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027 nie wskazuje na żadną z gmin obszaru LSR jako zagrożoną trwałą marginalizacją.*

Tabela 5: Wskaźniki dochodów podatkowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca dla poszczególnych gmin obszaru LGD

Gmina	Wskaźnik G 2020 r.	Wskaźnik G 2022 r.
Brudzew	2 681,14	3 031,62
Dobra	1 296,74	1 370,74
Kawęczyn	942,06	1 099,73
Kościelec	1 236,46	1 456,16
Malanów	1 684,77	1 869,84
Przykona	3 770,31	4 237,73
Turek	1 674,58	1 885,79
Władysławów	1 314,15	1 464,92
Średnia	1 825,03	2 052,07

Źródło:

<https://www.gov.pl/web/finanse/wskazniki-dochodow-podatkowych-gmin-powiatow-i-wojewodztw-na-2020-r>

2.3.2. Spójność kulturowa

Tożsamość doświadczeń historycznych miała wpływ na kulturowe dziedzictwo materialne obszaru i sprzyjała wykształceniu zbliżonych tradycji kulturalnych. Dlatego też mieszkańcy bezsprzecznie identyfikują się jako Wielopolanie. Kulturowe dziedzictwo materialne obszaru LGD również wykazuje spójność gmin tworzących obszar LGD odznaczając się przewagą zabytków o charakterze sakralnym oraz pałacowo-dworskim. Obszar działania Stowarzyszenia charakteryzuje się bardzo dużą ilością organizacji pozarządowych. Na całym obszarze na dzień opracowania LSR było ich aż 239. Głównym profilem działalności NGO jest aktywizacja lokalnej społeczności (KGW), wsparcie i rozwój kultury oraz tradycji, ochrona dóbr kultury oraz walka z pożarami, klęskami żywiołowymi lub innymi miejscowymi zagrożeniami, a także ratownictwo specjalistyczne (OSP). Występują także organizacje zajmujące się wychowaniem poprzez sport i rekreację, działające głównie jako kluby sportowe. Tylko nieliczne organizacje podejmują działania wyspecjalizowane, w tym związane z przeciwdziałaniem wykluczenia społecznego. Na przestrzeni lat OSP z obszaru objętego strategią coraz chętniej sięgały po fundusze zewnętrzne, w tym w ramach programu LEADER, tym samym poszerzając zakres swojej działalności o zadania związane z aktywizacją społeczności. Liczba NGO w poszczególnych gminach kształtuje się na bardzo zbliżonym poziomie. Podczas badań nad obszarem – zasoby ludzkie oraz integracja mieszkańców były wskazywane jako atut regionu.

2.3.3. Spójność gospodarcza

Potencjał gospodarczy regionu w latach 1964-2020 determinowany był przez przemysł paliwowo-energetyczny. Przez ponad 60 lat na obszarze funkcjonowała Kopalnia Węgla Brunatnego „Adamów”, która wydobyła 216 mln ton węgla brunatnego. Ostatecznie w dniu 17 lutego 2021 roku z odkrywki „Adamów” wyjechała ostatnia tona węgla, wieńcząc działalność i symbolizując koniec przemysłu wydobywczego na obszarze LSR. Decyzja Zarządu Zespołu Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin warunkowana była malejącym zużyciem energii, rosnącymi kosztami emisji CO₂ oraz rozwojem OZE. Determinant podjętej przez zarząd ZE PAK decyzji miał także odzwierciedlenie w podpisanym w 2019 roku w Koninie porozumieniu na rzecz sprawiedliwej transformacji energetycznej Wielkopolski Wschodniej, mającym na celu poszukiwanie możliwości rozwoju energetyki pochodzącej z odnawialnych źródeł energii, przechodzenie na nisko lub zeroemisyjną gospodarkę, będącą alternatywą dla węgla. Likwidacja kopalni była powodem pierwszych zwolnień grupowych już w sierpniu 2020 roku, w wyniku których kilkaset osób straciło pracę, w tym część osób będąca w wieku emerytalnym – skorzystała ze świadczenia. Ponadto ZE PAK, poza odprawami wynikającymi z kodeksu pracy, prowadził bezpłatne szkolenia, dzięki którym dotychczasowi pracownicy zdobyli nowe uprawnienia – instalatorów fotowoltaiki i możliwość znalezienia zatrudnienia w Esoleo – nowej spółce ZE PAK SA, oferującej fotowoltaikę, pompy ciepła oraz magazyny energii dla osób prywatnych, rolnictwa oraz firm. Z formy przekwalifikowania skorzystało kilkadziesiąt osób. Polityka spółki w zakresie wycofywania się z eksploatacji funkcjonujących jednostek węglowych oraz przekształcanie niektórych z nich na jednostki pracujące w oparciu o paliwa odnawialne znalazła swoje odzwierciedlenie w październiku 2021 roku w gminie Brudzew na terenie obrębów Koźmin i Janiszew. Powstała tam największa wówczas farma fotowoltaiczna w Polsce o mocy 70 MW. Panele fotowoltaiczne wybudowało ZE PAK na około 100 ha gruntów przemysłowych, w tym terenów pokopalnianych. Na przestrzeni kilkudziesięciu lat Kopalnia Węgla Brunatnego „Adamów” i Elektrownia „Adamów” były największymi zakładami zatrudniającymi największą liczbę pracowników w regionie. To z kolei determinowało poziom przedsiębiorczości w regionie. Stabilizacja zatrudnienia i stosunkowo wysokie zarobki nie motywowały do podejmowania działalności gospodarczej na własny rachunek. Średnia liczba podmiotów gospodarczych w jednej gminie wynosiła na koniec 2020 roku 417,6, gdzie średnia liczba podmiotów gospodarczych w gminach województwa wielkopolskiego wynosiła 1 520. Średnia liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym dla gmin województwa wielkopolskiego wynosiła natomiast 13,55, a dla obszaru działania LGD – T.U.R. – 11,05. Niechęć do podejmowania własnych inicjatyw uwidoczniła się w przypadku osób, którym groziła utrata zatrudnienia w spółce ZE PAK na skutek zwolnień grupowych, mających możliwość skorzystania ze wsparcia finansowego,

oferowanego przez PUP. Ostatecznie ze wsparcia PUP na podjęcie działalności gospodarczej skorzystało zaledwie 5 osób. Zamknięcie zakładów spowodowało zmiany na rynku zatrudnienia w regionie, jednak proces transformacji, mimo wcześniejszych obaw, przebiegł łagodnie. Na dzień 31 grudnia 2021 roku poziom bezrobocia w powiecie tureckim, skąd pochodziła największa liczba zatrudnionych w sektorze paliwowo-energetycznym wynosił: 3,4 % w porównaniu do lat 2020 i 2019, gdzie wynosił odpowiednio: 4,5 % oraz 3,7 %. Taki stan rzecz był możliwy dzięki staraniom Powiatowego Urzędu Pracy, realizującego programy wspierające osoby odchodzące z wygaszanego przemysłu paliwowo-energetycznego poprzez umożliwienie im kształcenia w ramach Kwalifikacyjnych Kursów Zawodowych, finansowania ich zatrudnienia w ramach refundacji kosztów doposażenia i wyposażenia miejsca pracy oraz wsparcia psychologicznego i w ramach pośrednictwa pracy. Nie bez znaczenia miały także lokalne podmioty gospodarcze – prężnie działające firmy na rynku krajowym i zagranicznym, w których znalazły zatrudnienie zwolnione osoby. Spośród branż dominujących na obszarze LGD TUR znajdują się: branża transportowo-logistyczna, drzewna, włókiennicza oraz krawiecka i tekstylna. W szczególności w ostatnich latach rozwinęła się branża transportowo-logistyczna, a to niewątpliwie, obok konkurencyjności transportu polskiego na rynku międzynarodowym, za sprawą położenia komunikacyjnego obszaru. Położenie w centralnej części kraju z przecinającymi się drogami zarówno na północ-południe jak i wschód-zachód obszar od kilkunastu lat, w wielu badaniach i opracowaniach, wymienia się najczęściej jako atut regionu. Przez północną część obszaru LGD tj. gminy Brudzew, Kościelec i Władysławów przebiegają dwa główne tranzytowe trakty wschód-zachód (Poznań-Łódź-Warszawa): autostrada A2 oraz droga krajowa nr 92. Centralna część LGD jest doskonale skomunikowana z aglomeracją Łódzką (ok. 50km od wschodniej granicy LGD) drogą krajową nr 72, na południe przez tereny gminy i miasto Dobra prowadzi droga krajowa nr 83 w kierunku Sieradza i drogi ekspresowej S8. Z miejscowości Kościelec przez gminy Kościelec, Brudzew, Turek, Malanów prowadzi droga wojewódzka 470 do Kalisza, a stamtąd do Wrocławia i autostrady A4.

Rozdział III

Partycypacyjny charakter LSR

3.1 Zaangażowanie zainteresowanych stron w opracowanie LSR oraz opis narzędzi, metod, sposobów wykorzystania danych

Strategia rozwoju Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. została wypracowana z uwzględnieniem metod (w tym prezentowanych w Bazie Dobrych Praktyk Partycypacji Funduszu Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, jak np. *World Café*, warsztaty+badania), zapewniających jej oddolny charakter i aktywny udział społeczności. Metody te stosowane będą także na etapie jej wdrażania, a ich skuteczność podlegać będzie ewaluacji i monitoringowi. Dane z konsultacji społecznych, wykorzystane zostały w LSR zarówno dla określenia potrzeb i potencjału LSR, jak i formułowania celów i przedsięwzięć oraz odpowiadających im wskaźników. W szczególności wykorzystane zostały: wyniki badań ankietowych – określające potrzeby mieszkańców oraz propozycje projektów; uwagi i wnioski zgłaszane indywidualnie podczas spotkań w gminach i siedzibie LGD, sugestie i propozycje zmian na etapie konsultacji LSR oraz wyniki zogniskowanych wywiadów grupowych. Dane z konsultacji obejmowały aspekty gospodarcze, edukacyjne, środowiskowe, społeczne oraz kulturalno-turystyczne, co ma odzwierciedlenie zarówno w celach, jak i przedsięwzięciach zawartych w LSR. Wszelkie uwagi interesariuszy dotyczące opracowywania strategii, były rozpatrywane na bieżąco i konsultowane na kolejnych spotkaniach jako propozycje zmian i w ramach posiedzeń Zarządu. Elementy diagnozy, zostały poddane konsultacji na spotkaniu warsztatowym 03.10.2022 r. Na etapie konsultacji zgłoszono wnioski dotyczące dostępności świetlic i remiz wiejskich na potrzeby szerszej społeczności, w tym młodzieży, które stały się przyczynkiem do opracowania ankiety i jej przeprowadzenia wśród mieszkańców. Wnioski zostały uwzględnione w ostatecznej wersji analizy SWOT. Celem zaangażowania poszczególnych grup w tworzenie LSR wykorzystano tradycyjne środki przekazu, jak: informacja w formie plakatu

na słupach ogłoszeniowych, tablicach ogłoszeń w każdej z gmin. Dodatkowo plakaty informujące o opracowywaniu LSR i podejmowanych w związku z tym działaniach znajdowały się w siedzibie LGD oraz w każdym budynku gminnym oraz jednostkach podległych, jak GOPS czy Ośrodki Kultury. Dodatkowo plakaty w formie elektronicznej widniały na stronie internetowej LGD TUR oraz stronach i/lub profilach społecznościowych gmin członkowskich. W szczególności informacje o realizowanych zadaniach prezentowane były na portalu społecznościowym i na stronie LGD TUR w aktualnościach i odrębnej zakładce. W ramach tworzenia LSR odbyły się spotkania w szkołach średnich, podstawowych oraz w izbie gospodarczej. LGD TUR podjęła działania celem dotarcia z informacją do poszczególnych grup społecznych – potencjalnych beneficjentów także w ramach spotkań odbywających się w jej siedzibie. Materiały informacyjne uwzględniały zasady, horyzontalne określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym w zakresie: poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej; zasady równości kobiet i mężczyzn; zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami; zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”. Zasady powyższe uwzględnione zostaną także na etapie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Zaangażowane interesariuszy w opracowywanie strategii wraz ze wskazaniem konkretnych grup oraz metod i narzędzi ich angażujących zawiera poniższa tabela:

Tabela 7: Opis metod i narzędzi angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR

METODA	Opis	Grupa docelowa	Wykorzystanie w LSR
Definiowanie potrzeb i ocena szans (partycypacyjna diagnoza)			
Terenowe wywiady grupowe	W okresie od 27.06-04.07.2022 r. przeprowadzonych zostało 9 terenowych wywiadów grupowych, podczas których przedstawiono rolę w rozwoju obszarów wiejskich lokalnej grupy działania oraz mieszkańców w poprzez włączenie ich w proces budowania LSR. Wskazywano możliwości finansowania w nowej perspektywie inicjatyw, potencjalnych beneficjentów oraz dyskutowano nad rzeczywistymi potrzebami obszaru oraz najczęściej pojawiającymi się problemami. Uczestnicy spotkań wskazywali również preferowane formy komunikacji między LGD a lokalną społecznością.	Mieszkańcy obszaru, przedstawiciele JST, przedsiębiorcy, NGO – 52 os.	Informacje uzyskane podczas spotkań zostały uwzględnione w diagnozie zarówno w obszarze gospodarki, zasobów naturalnych, kulturowych, rolnictwa, jak i spraw społecznych, a także do budowania planu komunikacji oraz planu działań.
Spotkanie inform.-konsult.: zespół roboczy ds. strategii	W dniach 09.08.-19.09.22 r. odbyły się spotkania z przedstawicielami gmin członkowskich – ich celem było przedstawienie założeń programu LEADER w nowym okresie programowania i zdefiniowanie potrzeb z w różnych aspektach życia społeczno-gospodarczego. Ponadto podczas spotkania dyskutowano nad kierunkami rozwoju obszaru i edukacyjną młodych i dorosłych.	Przedstawiciele administracji samorządowej z terenu TUR – 21 os.	Informacja została uwzględniona na etapie określania celów, formułowania budżetu oraz ustalania wysokości i form wsparcia NGO.
Badanie fokusowe – zogniskowany wywiad grupowy	Spotkania tematyczne (3) pozwoliły zdefiniować najważniejsze zasoby i aspekty związane z potencjałem każdej z reprezentowanych grup, tj. rolników, NGO, przedsiębiorców i przedstawicieli samorządu gospodarczego oraz wskazywały bariery i problemy z ich funkcjonowaniem.	Przedstawiciele sam. gospodarczego i NGO, rolnicy, przedsiębiorcy – łącznie 24 osoby.	Informacja wykorzystana została: na etapie diagnozowania potrzeb i zasobów obszaru i budowania celów i przedsięwzięć oraz tworzeniu Planu działania.
Badanie ankietowe	W okresie od 12.08-11.09.2022 r. prowadzone było badanie ankietowe, które zawierało pytania dot. problemów obszaru i pytania dot. potrzeby zaangażowania LGD w tym zakresie. Ankietę zamieszczona została na stronach gmin członkowskich, stronie LGD i profilu społecznościowym. Rozpowszechniana była także w formie elektronicznej, drogą mailową i w wersji papierowej.	Mieszkańcy, przedstawiciele JST, przedsiębiorcy, NGO – 201 ankiet	Informacja wykorzystana została na etapie tworzenia diagnozy i na etapie ustalania preferencji przy wyborze operacji oraz tworzenia celów i planu działania.
Diagnoza obszaru – zgłaszanie uwag	Efekty przeprowadzonej diagnozy w postaci zbiorczego dokumentu zawierającego informacje nt. najczęściej sygnalizowanych problemów zostały zaprezentowane podczas spotkania w dniu 18.11.22 r. prowadzonego metodą <i>Word Cafe</i> . Po upływie wyznaczonego czasu os. (z wyjątkiem gospodarzy tematów – obszarów problemowych) przechodziły do kolejnych stolików tematycznych, by każdy mógł wypowiedzieć się i przedstawić propozycje rozwiązania problemów np. z obszarów kultury, opieki społecznej, turystyki, ochrony środowiska, podając konkretne przykłady projektów.	Przedstawiciele instytucji publicznych, przedsiębiorstw, NGO, mieszkańcy obszaru – 32 os.	Uwagi zgłaszane podczas spotkania warsztatowego zostały uwzględnione przy opracowaniu diagnozy, analizy SWOT oraz celów i planu działania.
Tworzenie analizy SWOT	Podczas warsztatów dn. 03.10.22 r. uczestnicy spotkania zostali poproszeni o wspólne opracowanie analizy SWOT dla obszaru, gdzie każdy z uczestników zgłaszał propozycję zagadnień, będących siłą regionu oraz tematy, które wymagają poprawy.	Przedstawiciele instytucji publicznych, przedsiębiorstw NGO, mieszkańcy - 22 os.	W ostatecznej analizie SWOT zostały zawarte te czynniki, które zgłaszane były najczęściej przez uczestników.
Analiza danych pozyskanych od partnerów społ.-gospodarczych	Dane pozyskane z PUP Turek i Koło oraz Tureckiej Izby Gospodarczej (TIG), urzędów gmin i GOPS. Dane w zakresie określenia potencjału: gospodarczego, społecznego (rolniczego), inwestycyjnego, turystycznego problematyki społecznej i rynku pracy wykorzystane zostały zarówno podczas spotkań z interesariuszami, jak i do opracowania LSR.	PUP, JSFP, TIG	Dane uwzględnione zostały w diagnozie, mają także odzwierciedlenie w celach, wskaźnikach i planie działania.
Określanie celów i wskaźników oraz sposób ich realizacji			
Warsztaty – analiza SWOT obszaru	W dniu 3 października 2022 r. wypracowane zostały wstępne cele na podstawie wcześniej przeprowadzonej analizy SWOT oraz kluczowych, zdaniem uczestników warsztatów, obszarów problemowych.	Mieszkańcy, rolnicy przedstawiciele instytucji publ., sam.	Uczestnicy pracowali wspólnie nad obszarami problemowymi, zgłaszając swoje postulaty i spostrzeżenia, a następnie wspólnie z

działania LGD TUR, budowanie celów.		Gosp., oraz NGO – 22 osoby	udziałem prowadzącego formułowane były wnioski i określone wstępne cele.
Spotkanie metodą Word Cafe	Podczas spotkania w dniu 03.10.22 określone zostały propozycje celów, które mogłyby zniwelować obszary problemowe wskazane przez uczestników.	j.w.	Propozycje wszystkich grup były dyskutowane na forum i ewentualnie uzupełniane lub modyfikowane zgodnie z wnioskami z dyskusji.
Panel ekspertów	W dniu 2 lipca 2022 r. odbyło się spotkanie zorganizowane z udziałem ekspertów reprezentujących problematykę gospodarczą, społeczną, samorządową oraz ekologiczną, podczas którego określono problemy obszaru oraz możliwości ich rozwiązania z udziałem różnych instrumentów finansowych.	8 osób.	Określenie celów oraz opracowanie Planu działania.
Poszukiwanie rozwiązań stanowiących sposoby realizacji strategii			
Ankieta dla rolników	Mieszkańcy obszaru T.U.R (rolnicy) zostali zaproszeni do przedstawienia propozycji potencjalnych projektów w ramach LSR. Przygotowano specjalne formularze, które były udostępnione na spotkaniu z rolnikami.	Mieszkańcy – rolnicy z obszaru – 15 ankiet	Ankiety zostały uwzględnione w formułowaniu celów, wskaźników oraz tworzeniu planu działania.
Badanie fokusowe	Dyskusja nt. potrzeby działań w ramach w poszczególnych grupach tematycznych. W przypadku rolników wskazano zainteresowanie zagrodami edukacyjnymi i agroturystyką jako formami dywersyfikacji działalności rolniczej. Przedstawiciele sam. gospodar. zgłaszali potrzebę zacieśnienia współpracy ze szkołami zawodowymi celem lepszego dostosowania do potrzeb rynku pracy absolwentów oraz podniesieniem kwalifikacji i przekwalifikowaniem starszych pracowników z uwagi na niedobory kadrowe. Ponadto dyskutowano nt. transformacji przedsiębiorstw i wykorzystania OZE czy wdrażania innowacyjnych rozwiązań, w tym w zakresie inteligentnych specjalizacji. Ponadto przedstawiciele NGO wskazywali na konieczność zwiększenia potencjału kadrowego w organizacjach, a także usprawnienia funkcjonowania organizacji i ich współpracy z samorządem.	Grupa rolników, przedstawicieli biznesu, rękodzielników, sektora publicznego, specjalistów z zakresu marketingu i reklamy	Przy tworzeniu tabeli: cele, przedsięwzięcia, wskaźniki, tworzeniu planu działania.
Badanie ankietowe	Badanie uwzględniało propozycję pomysłów rozwiązania określonych problemów w postaci propozycji realizacji konkretnych projektów. Ostatecznie propozycje zostały skonfrontowane z możliwościami ich sfinansowania z poszczególnych przedsiębiorstw.	Mieszkańcy, przedstawiciele JST, przedsiębiorcy, NGO	Informacja wykorzystana została na etapie tworzenia diagnozy, tworzenia celów i planu działania.
Identyfikacja grup docelowych strategii			
Dane z PUP	Dane pozyskane z powiatowych urzędów pracy w Kole i Turku wskazujące na brak atrakcyjnych ofert pracy dla młodych kobiet oraz ich długie pozostawanie w rejestrze bezrobotnych.	PUP z Kola i Turku	Dane wykorzystane zostały dla określenia grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji oraz określeniu preferencji przy wyborze operacji, określaniu celów i planu działania.
Badanie/dane GOPS	Dane zebrane na podstawie diagnozy pomocy udzielanej przez GOPS z obszaru działania LGD TUR wskazujące na problemy z dostępnością usług na rzecz osób niepełnosprawnych i osób starszych (60+) przy rosnącej liczebności ww. grup.	GOPS z obszaru ośmiu gmin członkowskich	j.w.
Dane ze spotkań w gminach i Word Cafe	Wskazywano seniorów jako grupę znajdującą się w niekorzystnym położeniu. Wskazywano także na brak atrakcyjnej oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży, w tym zajęć rozwijających pasję i zainteresowania oraz miejsc spędzania czasu wolnego.	32 osoby – przedstawiciele różnych grup interesu.	j.w.

3.2. Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

Wyniki analizy wniosków uwidoczniły przede wszystkim problem starzejącego się społeczeństwa oraz odpływ młodych ludzi do dużych aglomeracji miejskich. Ponadto zwrócono uwagę na rokrocznie nasilający się problem braku opiekunów osób z niepełnosprawnością i osób starszych. Ma to także związek ze zwiększeniem udziału tej grupy osób w liczbie mieszkańców ogółem. Pośród osób z niepełnosprawnością wskazywano także na dzieci w kontekście ograniczonej liczby zajęć o charakterze edukacyjno-integracyjnym. Środowisko gospodarcze zwróciło uwagę na konieczność reagowania na zmiany klimatyczne poprzez wsparcie działań adaptacyjnych, co zapewniłoby stabilność funkcjonowania firm oraz przyczyniłoby się do wzrostu konkurencyjności na rynkach - krajowym i zagranicznym. Wdrożenie w tym zakresie innowacyjnych rozwiązań w dużych podmiotach, w tym działających na obszarze LGD TUR, rodzi konieczność dostosowania się do wymogów środowiskowych podwykonawców, dla których duże firmy są często jedynym źródłem zleceń. Podobnie transformacja regionu po zaprzestaniu działalności przemysłu paliwowo-energetycznego skłania samorządy do prowadzenia zintensyfikowanej polityki proekologicznej, która z jednej strony ogranicza wciąż rosnące koszty funkcjonowania samorządów, z drugiej zwiększa atrakcyjność regionu poprzez tworzenie dogodnych warunków do rozwoju inwestycji w zakresie OZE. Niestety wciąż niska świadomość ekologiczna mieszkańców, w tym rolników, wymaga oddolnego i kompleksowego podejścia, wypracowania wspólnych mechanizmów i kierunków działania o charakterze edukacyjno-informacyjnym. Potencjał społeczny obszaru, pobudzony w ostatnich latach wsparciem finansowym w ramach programów rządowych, zyskał na sile i jego działalność, szczególnie w formie KGW, staje się coraz bardziej widoczna. Nadal jednak brakuje silnych organizacji, wyspecjalizowanych i ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społecznych, które mogłyby pełnić ważną rolę w tym obszarze obok instytucji publicznych. Uwagi wymaga także potrzeba wyzwolenia inicjatyw pośród mieszkańców i przedsiębiorców w zakresie budowania produktów lokalnych, wykorzystania potencjału ludzkiego i zasobów obszaru do budowania marki regionu. Komplementarność działań, które z jednej strony winny rozwijać pasje i umiejętności mieszkańców, z drugiej wspierać proces promocji i sprzedaży produktów stanowi warunek *sine qua non* dla rozwoju turystyki, w tym kulinarnej, która wskazywała była jako właściwy kierunek rozwoju turystycznego obszaru. Integralną częścią oferty turystycznej mogą stanowić zagrody edukacyjne, czy gospodarstwa agroturystyczne, które stymulować będą rolników do dywersyfikacji działalności i pełnienia przez gospodarstwa pozarolniczych funkcji, w tym edukacyjnych. Działania ukierunkowane na wzrost zaangażowania ludzi młodych w życie regionu winny obejmować tworzenie atrakcyjnych dla ww. grupy przestrzeni publicznej oraz warunków zatrudnienia, dających możliwość godnego życia na obszarach wiejskich, co z kolei mogłoby przyczynić się w perspektywie długofalowej do zahamowania zjawiska migracji. Dlatego też jednym z nieodzownych działań stają się działania edukacyjne, podejmowane już na etapie kształcenia podstawowego oraz na poziomie kształcenia zawodowego, które pozwolą na wyposażenie młodych ludzi w wiedzę i umiejętności, w szczególności w zakresie kompetencji cyfrowych, by odpowiadać na potrzeby zaawansowanych technologicznie firm. Edukacja dzieci i młodzieży jako inwestycja w przyszłość jest również jednym z elementów decydujących o wyborze miejsca zamieszkania. Dlatego też atrakcyjne formy kształcenia oraz warunki pracy mogą być dodatkową zachętą do życia na obszarze LGD. Rozwój gospodarczy regionu, tworzenie atrakcyjnej przestrzeni publicznej z poszanowaniem środowiska naturalnego oraz zaspakajanie potrzeb społeczno-edukacyjnych, w tym związanych z budowaniem tożsamości obszaru, mogą stanowić o potencjale regionu jako atrakcyjnego miejsca do życia kolejnych pokoleń. Aktywizacja różnych środowisk lokalnych i budowanie trwałych partnerstw przekładających się na efekt synergii są w tym wypadku kluczowym elementem w realizacji LSR, zaś komplementarne podejście może zwielokrotnić efekty planowanych do realizacji działań. W wyniku przeprowadzonej analizy wniosków dokonano modyfikacji zapisów w LSR. Odrzucono wnioski z konsultacji:

3.3. Zaangażowanie interesariuszy w tworzenie Lokalnej Strategii Rozwoju

W tworzenie LSR zaangażowały się przede wszystkim samorządy terytorialne oraz organizacje pozarządowe, w tym przedstawiciele OSP, KGW. W przypadku NGO, sektora gospodarczego i rolników, by zwielokrotnić efekty wcześniejszych spotkań w gminach, przeprowadzono dodatkowo trzy badania metodą fokusową, podczas których

zdiagnozowano potrzeby oraz najczęściej pojawiające się problemy. Ponadto pośród wybranych przedsiębiorców, działających na obszarze LGD przeprowadzono badanie metodą *call center*, które pozwoliło doprecyzować główne kierunki rozwoju firm na obszarze. W przypadku rolników – brak zainteresowania udziałem w spotkaniach w gminach wynikał z niskiej świadomości możliwości skorzystania ze wsparcia ofertowanego przez LGD w najbliższej perspektywie. Wartym podkreślenia jest fakt, iż tę sytuację miał wpływ m.in. okres programowania 2014-2023, w którym rolnicy nie byli beneficjentami wsparcia w ramach programu Leader. Celem dotarcia do kadr nauczycielskich oraz zwiększenia wiedzy nt. najczęściej pojawiających się wyzwań stawianych placówkom edukacyjnym zainicjowano proces rozmów, których efektem było przeprowadzenie badania ankietowego pośród szkół podstawowych z obszaru działania LGD TUR. Kwestie społeczne konsultowane były ze służbami publicznymi – gminnymi ośrodkami pomocy społecznej na bieżąco w formie wymiany informacji drogą mailową i telefoniczną oraz podczas spotkania, w którym uczestniczył również przedstawiciel Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej. Młodzież zaktywizowana została poprzez udział w konkursie literackim, którego zadaniem było zwiększenie zainteresowania obszarem, jego zasobami, historią, kulturą i przyrodą, oraz zaznajomienie się z działalnością LGD TUR, co w przyszłości ma przyczynić się do wyłonienia nowych „liderów” – przedstawicieli młodego pokolenia. Instytucje samorządowe obok spotkań w gminach, zaangażowane były w tworzenie LSR w ramach grup roboczych ds. strategii. Szczególną rolę dla zdiagnozowania problemów społecznych, pełniły powiatowe urzędy pracy, dzięki którym pozyskano dane dla określenia grupy w gorszym położeniu ze względu na rynek pracy (młode kobiety). Celem podtrzymania zaangażowania lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR zaplanowano kompleksowe i zróżnicowane w swej formie działania, które mają przyczynić się do lepszej integracji LGD z mieszkańcami, podmiotami i instytucjami, głębszego zrozumienia potrzeb i problemów poszczególnych grup społecznych. W nowej perspektywie zaplanowana została m.in. operacja własna mająca na celu nie tylko podniesienie świadomości ekologicznej rolników, ale przede wszystkim dotarcie do środowiska rolniczego celem zacieśnienia współpracy w kontekście przyszłych projektów realizowanych w partnerstwie. W odniesieniu do przedstawicieli organizacji pozarządowych zaplanowane zostały działania wspierające rozwój i integrację trzeciego sektora w ramach działań aktywizujących. Stowarzyszenie podejmować będzie działania zmierzające do promowania dobrych praktyk, budowania płaszczyzny współpracy pomiędzy przedstawicielami NGO a LGD TUR. W ramach aktywizacji ogłaszane będą konkursy nagradzające najbardziej aktywnych liderów, organizowane będą konferencje, warsztaty, szkolenia oraz wizyty studyjne. Dodatkowo, by dotrzeć do interesariuszy w nowej perspektywie - reprezentantów wszystkich grup: społecznej, publicznej i gospodarczej, LGD dołoży starań, by w skład zarządu weszli: przedstawiciel samorządu gospodarczego, środowiska rolniczego, osoba młoda i/lub senior oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych. Ma to zapewnić skuteczną komunikację oraz lepsze zrozumienie potrzeb ww. grup. Podejmowane będą także działania mające na celu wyłonienie grup tematycznych, reprezentujących poszczególne interesy lokalnej społeczności i działających na obszarze organizacji.

3.4 Działania informacyjne, zwiększające udział społeczności w realizację LSR

Celem zwiększenia przepływu informacji pomiędzy LGD a przedstawicielami sektora gospodarczego podjęto inicjatywę przystąpienia stowarzyszenia do Tureckiej Izby Gospodarczej, co zapewni udział przedstawicielowi LGD TUR w spotkaniach z udziałem przedsiębiorców i zwiększy możliwość monitorowania potrzeb ww. grupy. W przyszłości LGD wspólnie z samorządem gospodarczym podejmować będzie starania dostosowania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, co zapewni zwiększenie zainteresowania środowiska nauczycielskiego oraz młodzieży działalnością LGD. Planowane działania w zakresie informowania o strategii szerszej społeczności lokalnej i sposoby mobilizacji biernych dotychczas interesariuszy do realizacji strategii to także udział LGD w wydarzeniach skierowanych do mieszkańców organizowanych w poszczególnych gminach, w tym poprzez stoiska informacyjne, spotkania z interesariuszami w poszczególnych gminach oraz organizowanie szkoleń aktywizujących na rzecz biernych mieszkańców wspólnie z instytucjami działającymi na ich rzecz. Ponadto kontynuowana będzie działalność wydawnicza LGD w formie *Biuletynów Informacyjnych*, dystrybuowanych w poszczególnych urzędach gmin w ramach których prezentowane będą efekty pracy wdrażania LSR i planowane działania. Badanie skuteczności działań informacyjnych prowadzone będzie raz do roku w formie ankiety internetowej, dostępnej także w formie drukowanej w urzędach gmin. Ponadto

zintensyfikowane zostaną działania informacyjno-promocyjne na profilach społecznościowych LGD TUR. Prowadzone będą grupy dyskusyjne, gdzie członkowie i mieszkańcy będą mogli zgłaszać swoje uwagi do LSR i propozycje nowych projektów. W przypadku uczniów szkół podstawowych planuje się zacieśnienie współpracy z dyrekcją szkół w zakresie organizowania pozalekcyjnych zajęć z udziałem ciekawych osób z obszaru objętego LSR, mających na celu propagowanie wiedzy o regionie i jego obszarach oraz warsztatów oferowanych przez stowarzyszenie. Dzięki temu zwiększy się przepływ informacji na temat zainteresowań młodzieży i ich potrzeb edukacyjnych. Na szeroką skalę prowadzone będą działania informacyjno-promocyjne LGD TUR za pośrednictwem mediów społecznościowych, w tym także gmin członkowskich. Podjęta zostanie współpraca z mediami lokalnymi, która zapewni propagowanie informacji nt. podejmowanych w ramach LSR działań animacyjnych (szkoleń, realizowanych projektów, wizyt studyjnych etc.) zarówno przed, jak i po ich realizacji w formie notatki prasowej. Zintensyfikowanie działań informacyjnych w mediach przełoży się na wzrost zainteresowania organizacją i zachęci społeczność do wspólnego udziału w realizacji LSR. Zgodnie z Planem Komunikacji przed każdym naborem informacja nt. konkursu pojawi się w mediach lokalnych, na stronach gmin członkowskich, na stronie LGD TUR, w mediach społecznościowych – celem dotarcia do jak największej liczby potencjalnych beneficjentów.

3.5 Działania planowane w celu wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR

Członkostwo w LGD TUR ma charakter inkluzywny. Statut Stowarzyszenia zapewnia powszechność członkostwa i nie przewiduje żadnych ograniczeń w tym zakresie. Planowane działania mające przyczynić się do wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR zostały uregulowane w par. 13 Statutu Stowarzyszenia, który przewiduje, iż każdemu członkowi przysługuje prawo składania Zarządowi Stowarzyszenia wniosków i postulatów dotyczących działalności Stowarzyszenia, w tym wdrażania LSR oraz realizowania zasady pogłębianego partnerstwa między członkami LGD; uczestniczenia w organizowanych przez Stowarzyszenie przedsięwzięciach o charakterze kulturalnym, szkoleniowym, informacyjnym, poligraficznym i promocyjnym; korzystania ze wsparcia merytorycznego i zaplecza LGD w związku z realizacją zadań statutowych; uczestniczenia wraz z innymi członkami LGD w panelach dyskusyjnych oraz forach internetowych, dotyczących funkcjonowania LGD i wdrażania LSR. Kwestię członkostwa reguluje także Regulamin Walnego Zgromadzenia, zgodnie z którym każdemu członkowi przysługuje prawo zgłaszania wniosków, uwag i inicjatyw dotyczących bieżącej działalności Stowarzyszenia za pośrednictwem systemu komunikacji odpowiadającej preferencjom reprezentowanej przez niego grupy interesu, w tym strony internetowej, poczty elektronicznej, portali społecznościowych, rozmów telefonicznych, video oraz ankiet, zebrań i spotkań. Informacje o wynikach powziętych w związku z tym działań przez Zarząd Stowarzyszenia otrzymuje zainteresowany w sposób z nim uzgodniony. W przypadku, gdy mają one znaczący wpływ na funkcjonowanie Stowarzyszenia i/lub prowadzą do znaczących udoskonaleń czy wdrożenia innowacji są one dodatkowo publikowane, za zgodą zainteresowanego, na stronie Stowarzyszenia i/lub portalu społecznościowym oraz prezentowane na najbliższym Walnym Zebraniu.

3.6. Działania planowane w celu rozwinięcia współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD, zwiększenia zainteresowania a docelowo realizacją projektów partnerskich

Istotnym elementem angażowania lokalnej społeczności jest zapewnienie partycypacyjnego charakteru LSR nie tylko na etapie jej tworzenia, ale także realizacji, co odzwierciedlać będzie faktyczne (zmieniające się) potrzeby mieszkańców, największe problemy i wyzwania obszaru. Udział społeczności we wdrażaniu LSR pozwoli także na bieżącą reakcję ze strony LGD w zakresie dostosowania metod, zasady i form działania do oczekiwań społeczności i zachodzących na obszarze zmian. Ma to znamienne znaczenie także dla osiągania kamieni milowych, a w efekcie końcowym - realizacji celów strategii. Strategia opracowana wspólnie z mieszkańcami, przedsiębiorcami i jednostkami samorządu terytorialnego stanowi także wyraz ich zaangażowania w procesie budowania społeczeństwa obywatelskiego, dając solidne podwaliny do zacieśnienia współpracy na wielu płaszczyznach i obszarach działania uwzględnionych w strategii. Działania zaplanowane w LSR przyczyniać się będą do rozwoju już zainicjowanej współpracy oraz będą miały na celu zwiększać udział lokalnej społeczności przy realizacji kolejnych projektów. Na

etapie wyboru przewiduje się premiowanie operacji (projekty grantowe, operacje własne), które zakładają udział dwóch lub więcej partnerów na mocy zawartego listu intencyjnego, w ramach tej samej operacji. Powyższe wypłynąć ma na inicjowanie działań, pośród szerokiego kręgu partnerów społecznych, dla wspólnego rozwiązywania zdefiniowanych w LSR problemów, realizacji zadań i podziału obowiązków w taki sposób, by zapewnić wysoką skuteczność osiągnięcia celów i wzajemny szacunek. Operacje własne LGD inicjować będą współpracę na różnych płaszczyznach, pomiędzy różnymi grupami społecznymi i sektorami. **W ramach przedsięwzięcia *Laboratorium innowacji (...)* zainicjowana zostanie współpraca pomiędzy mieszkańcami (w szczególności rolnikami), propagatorami rozwiązań proekologicznych, w tym podmiotami gospodarczymi wdrażającymi innowacje w zakresie biotechnologii. Celem operacji będzie m.in. zbudowanie społeczności odpowiedzialnej za środowisko naturalne, która w przyszłości stanowić będzie podwaliny do realizacji innowacyjnych projektów w ramach koncepcji *Smart Village*. Animacja społeczności w tym wypadku doprowadzić ma do zawiązania współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami działającymi w branży biotechnologii a mieszkańcami w zakresie testowania ekologicznych rozwiązań w gospodarstwach oraz dzielenia się efektami wdrożeń w ramach tzw. dobrych praktyk na portalach społecznościowych, wizytach studyjnych i konferencjach. Dodatkowo operacja własna dzięki zainicjowaniu współpracy LGD z rolnikami stymulować będzie zawiązanie partnerstwa na rzecz sprzedaży produktów rolnych w ramach skróconego łańcucha dostaw. W tym zakresie zakłada się wdrożenie innowacji technologicznej poprzez zastosowanie automatów na obszarze LGD TUR do sprzedaży produktów rolnych. Proces budowania partnerstwa pomiędzy ww. grupami odbiorców stanowić będzie innowację organizacyjną na obszarze LSR.** Operacja własna w ramach celu III zakłada partnerskie podejście w budowaniu produktu sieciowego w oparciu o produkty lokalne i potencjał mieszkańców, przedsiębiorców (np.: gastronomia, obiekty krótkotrwałego zakwaterowania) i organizacji pozarządowych, zespołów ludowych (biesiadnych). Tak pojmowana płaszczyzna współpracy, realizowana pod szyldem marki LGD – *ZIEMIA TURA* stanowić będzie innowację marketingową, pozwoli zainspirować uczestników w ramach tzw. dobrych praktyk, do wdrażania nowych rozwiązań w ramach innowacji produktowej. Idea budowania sieciowego produktu turystycznego zasadza się na współpracy wszystkich interesariuszy danego obszaru w budowaniu i rozwijaniu marki. LGD planuje także budowanie partnerstwa w ramach działań aktywizujących pomiędzy organizacjami pozarządowym, gdzie wzmocnienie potencjału merytorycznego i organizacyjnego NGO oraz działania integrujące przyczynią się do zacieśnienia współpracy, tworząc więzi między członkami organizacji, jak i budując płaszczyznę wymiany doświadczeń pomiędzy liderami (konkursy promujących liderów, konferencje - wymiany doświadczeń, propagowania dobrych praktyk, grupa na profilu społecznościowym). **Lepsze poznanie i zrozumienie potrzeb oraz wymiana doświadczeń umocnią trzeci sektor i zwiększą jego rolę jako partnera** o charakterze inicjatywno-doradczym w zakresie wdrażania LSR, w tym także w ramach dialogu społecznego NGO z samorządem terytorialnym. Inną z kwestii, która została poruszona podczas spotkań konsultacyjnych, było również uwzględnienie III sektora jako partnera GOPS w rozwiązywaniu problemów społecznych. Zgłoszono postulat utworzenia spółdzielni socjalnej na bazie potencjału ludzkiego już dziś realizującego zadania związane ze starzejącym się społeczeństwem, niepełnosprawnością i brakiem opiekunów osób zależnych. **Dla realizacji powyższego niezbędnym będzie zainicjowania partnerstwa pomiędzy działaczami społecznymi, instytucjami publicznymi a Wielkopolskim Ośrodkiem Ekonomii Społecznej. Powstanie spółdzielni zajmującej się wsparciem osób z wykluczenia społecznego byłoby niewątpliwie innowacją w zakresie budowania trwałych partnerstw w rozwiązywaniu problemów społecznych na obszarze LGD TUR.** Obok opisanych powyżej działań, dodatkowo LGD animować będzie podmioty z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami poprzez szkolenia, spotkania aktywizacyjne, organizację imprez (festiwali) promujących lokalne dziedzictwo oraz spotkania pn.: „Cudze chwalicie, swego nie znacie” w formie wizyt studyjnych w poszczególnych gminach oraz zlokalizowanych na ich terenie przedsiębiorstwach, zagrodach edukacyjnych, czy gospodarstwach rolnych. Sposób komunikowania się ze społecznością lokalną na etapie wdrażania LSR dostosowany będzie do preferencji poszczególnych grup odbiorców. W stosunku do ludzi młodych kanały komunikacji uwzględniać będą technologie ICT. W przypadku wydarzeń i inicjatyw kierowanych do seniorów, informacje w formie drukowanej znajdować się będą w miejscach użyteczności publicznej – ośrodkach zdrowia, GOPS czy ośrodkach kultury. W celu skutecznego dotarcia do grup odbiorców aktywnych w mediach (NGO, wytwórcy produktów lokalnych) utworzone zostaną grupy na profilu społecznościowym, moderowane przez pracownika LGD. Podczas wdrażania LSR, w ramach

prowadzonego monitoringu, LGD podda ocenie skuteczność zastosowanych kanałów komunikacyjnych pod względem ich formy i doboru, w tym do poszczególnych grup odbiorców, uzyskanych informacji zwrotnych w zakresie ich odbioru i zrozumienia przez adresatów. W sytuacji, gdy nie zostanie osiągnięty zakładany rezultat, wnikliwej analizie zostanie poddana przyczyna takiego zjawiska oraz analiza – dlaczego komunikacja była nieskuteczna. Celem minimalizacji ograniczenia występowania takich sytuacji, opracowane zostaną standardy komunikowania się ze społecznością, a w przypadku jej wystąpienia – wprowadzony zostanie program naprawczy, by wyeliminować tego typu sytuacje w przyszłości. Realizacja zadań powierzona zostanie pracownikowi odpowiedzialnemu za marketing i promocję, a efekty pracy i prowadzonego monitoringu, prezentowane będą na zarządzie – zgodnie z procedurą ewaluacji i monitoringu.

Rozdział IV

Analiza potrzeb i potencjału LSR

4. 1. Zagospodarowanie przestrzenne

Powierzchnia obszaru stanowi 3,32% powierzchni całego województwa Wielkopolskiego (stan na 2020 rok). Główną formą zagospodarowania terenu we wszystkich gminach powiatu są tereny rolne wraz z dużą ilością użytków rolnych. Przekłada się to również na pełnioną przez gminy funkcję rolniczą, która dominuje we wszystkich tych jednostkach. Kolejną formą zagospodarowania terenu, która dominuje w strukturze użytkowania, to lasy i grunty leśne. W gminach dominuje rolnictwo indywidualne, skupiające się na produkcji roślinnej oraz hodowli zwierząt. Poza tym gminy pełnią funkcję mieszkaniową, administracyjną, usługową, handlową, przemysłową oraz edukacyjną. Funkcja mieszkaniowa gmin, a co za tym idzie zabudowa, zlokalizowana jest wzdłuż szlaków komunikacyjnych. Na terenie powiatu dominuje zabudowa jednorodzinna zagrodowa. Większość gruntów na obszarze objętym strategią jest własnością osób fizycznych, czyli podmiotów prywatnych. Są to przede wszystkim działki mieszkaniowe jednorodzinne i gospodarstwa rolne. Na części działek prowadzona jest również działalność gospodarcza. Drugim, co do wielkości właścicielem gruntów jest Skarb Państwa. Niewątpliwie ma na to wpływ duża powierzchnia kompleksów leśnych, które zarządzane są przez Lasy Państwowe. Właścicielami gruntów są również przedsiębiorstwa, w tym spółki prowadzące działalność usługową i produkcyjną, a także przemysłową związaną z wydobywaniem surowców naturalnych – szczególnie dotyczy to terenów pokopalnianych. Grunty należą także do samorządów gmin, powiatu oraz województwa. Samorządy gminne w swoich zasobach posiadają głównie zasoby komunalne (mieszkaniowe i inne) oraz wszystkie drogi publiczne gminne. Niewielka część gruntów należy również do kościołów. Siedem spośród ośmiu gmin członkowskich posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Jedynie gmina Dobra nie dysponuje planem. Obowiązujące na terenie gmin miejscowe plany kształtują przestrzeń publiczną poprzez ustalenie terenów oznaczonych odpowiednimi symbolami, dla których zapisane są ustalenia, co do sposobu użytkowania i zagospodarowania. W przypadku Gminy Przykona na potrzeby zmiany studium w 2017 r. został opracowany „Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę w oparciu o prognozę demograficzną dla Gminy Przykona”. Opracowanie to określa powierzchnie użytkowe przeznaczone dla: nowej zabudowy, terenów niezagospodarowanych, obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz zwartych jednostek osadniczych. Analiza wykazała, że Gmina Przykona posiada wyznaczone w studium tereny przeznaczone do realizacji zabudowy: mieszkaniowej jednorodzinnej, usługowej, zagrodowej, aktywacji gospodarczej oraz lotniskowej. Ograniczenia możliwości użytkowania terenów i lokalizowania nowej zabudowy wynikają również z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obrębach Dobrow oraz Daniszew w gminie Kościelec. Szczególną uwagę należy także zwrócić na miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na obszarze wsi Białków Górny i w miejscowości Łęka z terenu tejże gminy – tereny te przeznaczone są pod eksploatację kruszywa naturalnego. Na terenie gmin, gdzie aktywność swoją prowadził ZE PAK Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów S.A., powstały wielkoobszarowe tereny pogórnice. W przypadku gminy Przykona ich powierzchnia stanowi aż 30% całej powierzchni gminy. Są to miejscowości Aleksandrów, Józefina, Jakubka, Dąbrowa, Zimotki. Obszar tych terenów wymaga rewitalizacji. W ramach Programu Rewitalizacji Gminy na lata 2007-2023 znalazły się: projekt zagospodarowanie terenów pogórnich węgla brunatnego w sołectwie Dąbrowa

– etap I: Budynek Przystani Żeglarskiej; projekt zagospodarowanie terenów pogórnich węgla brunatnego w sołectwie Dąbrowa – etap II: Pomost cumowniczy; projekt remontu budynku użyteczności publicznej i jego otoczenia w miejscowości Radyczyń; projekt rozbudowy i doposażenia terenów rekreacyjnych w sołectwie Ewinów – Trzysmsze; budowa świetlicy wraz z zagospodarowaniem otoczenia wokół świetlicy, budowa boisk do siatkówki i koszykówki w miejscowości Laski. Podobnie na terenie Gminy Brudzew znajduje się infrastruktura wymagająca rewitalizacji, która zlokalizowana jest w miejscowości Kwiatków. Gmina Brudzew opracowała projekt pn.: „Rewitalizacja terenów pokopalnianych w gminie Brudzew w celu aktywizacji społeczno-zawodowej, kulturalnej, edukacyjnej i turystycznej z udziałem podmiotu ekonomii społecznej”. W ramach realizacji projektu planowana jest kompleksowa przebudowa, rozbudowa i adaptacja opuszczonych budynków mieszkalnych i gospodarczych na cele społeczno-gospodarcze celem ożywienia obszaru rewitalizacji. W budynkach planuje się zaadaptować poszczególne pomieszczenia na: pracownię stolarską pod organizację warsztatów dla mieszkańców i turystów, czytelnik, a także na pomieszczenia socjalne i administracyjno-biurowe, salę szkoleniowo konferencyjną, salę wystawienniczą, ekspozycję zabawek drewnianych oraz pomieszczenie gospodarcze stanowiące zaplecze techniczne dla pozostałych dwóch budynków. Operacja obejmuje tereny przemysłowe, niezamieszkałe, znajdujące się przy rekultywowanym wyrobisku kopalnianym na terenie Kwiatkowa. To najbardziej zdegradowane, a jednocześnie niosące ze sobą duży potencjał tereny pokopalniane. Obszar ten, jest obszarem zabytkowym, objętym ochroną konserwatorską stanowisk archeologicznych. W przypadku pozostałych gmin nie ma uchwalonych programów rewitalizacji. W ramach prac nad niniejszą strategią poszczególne gminy wskazywały w zakresie rewitalizacji: gmina Władysławów – rynek we Władysławowie oraz drogi gminne; gmina Kawęczyn – budynek po starej szkole w Tokarach Pierwszych, zaś w gmina Malanów park w Malanowie. W większości gminy członkowskie nie występują ograniczenia w zakresie korzystania z infrastruktury publicznej. Jedynie gmina Brudzew zwróciła uwagę, iż problemem jest skanalizowanie gminy – kanalizacja sanitarna obejmuje bowiem wyłącznie miejscowość Brudzew. Podobnie gmina Kościelec zwróciła uwagę na utrudnienia w dostępie do infrastruktury publicznej wynikające z występowania w gminie znacznych obszarów o zabudowie rozproszonej (tereny nieuzbrojone w kanalizację sanitarną, sieć gazową). Według informacji uzyskanych ze Statystycznego Vademecum Samorządowca (svs.stat.gov.pl) – w roku 2020 odsetek ludności korzystający z instalacji wodociągowej wynosił 96,1 %, z instalacji kanalizacyjnej 26,4%, z instalacji gazowej 14,2%. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zostały uchwalone na terenie siedmiu z ośmiu gmin członkowskich. MPZP nie posiada gmina Dobra, natomiast w przypadku dwóch gmin – Przykona i Władysławów 100 procentach powierzchni objętych jest planem. Pozostałe gminy posiadają MPZP na powierzchni obszarów od kilku do kilkunastu procent w stosunku do całego obszaru.

Tabela 9: Udział powierzchni gminy objętej MPZP w powierzchni gminy w %

Gmina	Dane w poszczególnych latach					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Brudzew	16,5	16,5	12,1	7,6	12	12,1
Dobra	0	0	0	0	0	0
Kawęczyn	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,8
Kościelec	1,6	1,6	1,7	2	2,1	2,2
Malanów	0,6	0,6	0,7	1,5	1,5	1,5
Przykona	100	100	100	100	100	100
Turek	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4
Władysławów	100	100	100	100	100	100

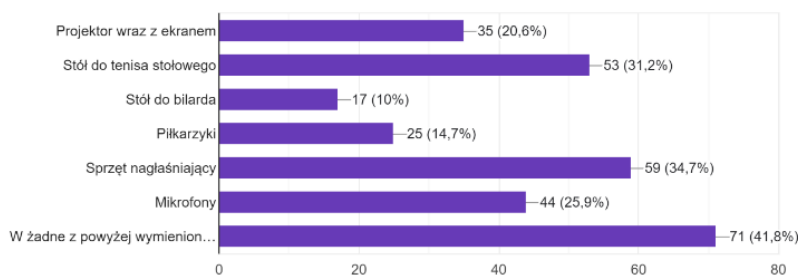
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.analizy.monitorrozwoju.p

Brak planów miejscowych, a także małe pokrycie nimi terenów gmin może skutkować chaosem przestrzennym, rozproszeniem zabudowy, a co za tym idzie wysokim kosztem budowy potrzebnej infrastruktury drogowej oraz technicznej. Kolejnym negatywnym następstwem braku MPZP może być zastój gospodarczy. Inwestorzy boją się inwestować na terenach, na których nie jest określone ich przeznaczenie, a także okolicznych działek. W wyniku braku planów miejscowych gminy wydają warunki zabudowy. Należy zauważyć, iż z roku na rok na terenie niektórych gmin

nieznacznie zwiększa się liczba MPZP. Z drugiej strony wadliwe planowanie, w tym przeznaczenie zbyt wielu terenów pod zabudowę mieszkaniową, może spowodować straty gospodarcze gminy spowodowane ponoszonymi kosztami wykupu gruntów pod drogi, a także kosztami budowy infrastruktury technicznej na terenach, które na przykład nie zostaną nigdy zabudowane. Może to również skutkować ograniczeniem napływu inwestorów, którzy nie mają gdzie lokalizować swoich inwestycji, przy niewykorzystanych zasobach wolnych terenów. Poprzez zmiany miejscowych planów oraz studiów, możliwe byłoby ograniczenie powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę na korzyść terenów inwestycyjnych. Warto podkreślić, iż na obszarze objętym LSR powierzchnia objęta MPZP wynosi 22,83 % i jest bliska powierzchni MPZP dla województwa Wielkopolskiego, dla którego wynosi ona 23,90% całego obszaru. Podczas spotkań konsultacyjnych nie zgłaszano ograniczeń korzystania z infrastruktury publicznej, niemniej w niektórych gminach członkowskich zasygnalizowano problem dostępności świetlic wiejskich. Konsekwencją powyższego było przeprowadzenie przez LGD TUR anonimowego badania ankietowego, by zweryfikować powszechność zgłaszanych postulatów na całym obszarze. W badaniu wzięło udział 171 osób, gdzie największa liczba ankietowanych pochodziła z gminy Turek (79 osób), najmniej w gminie Kościelec (5 osób) i Dobra (6 osób). W przypadku pytania dotyczącego dostępności wskazano w 73,7 % (129 osób) odpowiedziało, że są dostępne. W 92 przypadkach wskazano, że są one udostępniane nieodpłatnie, a w 76 odpłatnie, gdzie najczęściej wskazywano jako cel wykorzystania świetlicy – organizacja imprez okolicznościowych – 53 %, dalej organizacja imprez dla społeczności – 44%; spotkania nieformalne grupy koleżeńskie – 3 %. Świetlice są bardzo dobrze wyposażone w sprzęt i wyposażenie gastronomiczne, natomiast znacznie gorzej w elementy, które mogłyby podnieść ich atrakcyjność w oczach młodszej części społeczności. Rodzaj sprzętu, jaki wskazywano jako element wyposażenia świetlic zawiera poniższy wykres.

Wykres nr 1: Wykorzystanie przestrzeni publicznej na aktywizację społeczności

Świetlica wiejska/ remiza jest wyposażona w:
170 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

W większości analizowanych przypadków w świetlicach nie były organizowane zajęcia dla dzieci (65,5%) i młodzieży (81,7 %). Podobnie na pytanie dotyczące zajęć dla seniorów organizowanych w świetlicach wskazano aż w 135 przypadkach (79,3 %), że nie odbywały się one z wykorzystaniem tych miejsc. Natomiast mieszkańcy nie posiadają wiedzy w zakresie proekologicznych rozwiązań zastosowanych w świetlicach – odpowiedź „nie wiem” wskazało 109 osób. W przypadku zastosowanych rozwiązań pojawiła się głównie fotowoltaika – 30 % odpowiedzi. W odniesieniu do zagospodarowania terenu wokół świetlicy wskazywano na altany, ławki i huśtawki (ok. 50 % ankietowanych), a 32,8 % określiło, iż nie ma żadnej drobnej infrastruktury ogrodowej. Występowanie roślinności zadeklarowało 50 % badanych. Większość świetlic została w ciągu ostatnich lat wyremontowana i doposażona. Najwięcej znajduje się ich na terenie gminy Kościelec i Turek (16), najmniej w gminie Dobra – 11 na 27 sołectw.

Tabela 10: Liczba obiektów użyteczności publicznej (aktywizacji społecznej) w poszczególnych gminach

Gmina	Liczba świetlic/ remiz	Liczba sołectw	Liczba miejscowości
Brudzew	14	23	24
Dobra	11	27	34
Kawęczyn	12	23	26
Kościelec	16	21	21

Malanów	14	17	19
Przykona	14	18	33
Turek	16	20	22
Władysławów	15	20	24
Razem	112	169	203

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin

Na podstawie zebranych danych należy wskazać, iż obszar objęty strategią charakteryzuje się infrastrukturą publiczną na dobrym poziomie (altany, siłownie, place zabaw). Stanowi ona pozytywny aspekt życia na obszarze LSR, który może mieć wpływ na minimalizowanie zjawiska odpływu młodych ludzi. W szczególności podczas spotkań konsultacyjnych w gminach podkreślano, iż infrastruktura rekreacyjna w ostatnich latach, także za sprawą wsparcia w ramach programu LEADER, stanowi atrakcyjną formę wypoczynku mieszkańców. Istotnym z punktu widzenia rozwoju turystyki w regionie byłaby natomiast realizacja projektów zakładających budowę nowych obiektów, mogących przyciągnąć potencjalnego turystę, w tym jako integralna część większych koncepcji - programów rewitalizacji. Inwestycje gminne w zakresie rozwoju turystyki były drugą po rozwoju przedsiębiorczości artykułowaną potrzebą w ramach przeprowadzonego badania ankietowego. Realizacja przedsięwzięć zawartych w programach rewitalizacji, będzie mieć także wpływ na wzrost standardu życia mieszkańców obszaru, dlatego też LSR winna premiować projekty, realizowane na obszarach zdegradowanych. Podczas spotkań konsultacyjnych oraz w ramach prowadzonych badań – szczególną uwagę poświęcano kwestiom związanym z OZE. Rosnące koszty utrzymania infrastruktury publicznej, skłaniają władze gminne do podejmowania inwestycji, mających na celu zarówno ich minimalizowanie, jak i przeciwdziałanie zmianom klimatu. Termomodernizacja i montaż ogniw fotowoltaicznych wskazane były jako jedne z większych potrzeb gmin związanych z utrzymaniem infrastruktury publicznej i funkcjonowaniem podległych im jednostek. W przypadku niektórych gmin, ograniczenia w korzystaniu z infrastruktury publicznej, wynikają z braku udogodnień dla osób niepełnosprawnych. Dlatego też w LSR premiowane będą projekty dotyczące infrastruktury publicznej, które eliminować będą bariery architektoniczne lub przewidywać będą zastosowanie rozwiązań, w tym architektonicznych uwzględniających ograniczenia wynikające z dysfunkcji grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji: osób niepełnosprawnych i seniorów. Liczne głosy mieszkańców dotyczyły również konieczności zwiększania powierzchni terenów zielonych, dokonywania nowych nasadzeń drzew, zagospodarowania przestrzeni wokół budynków publicznych (świetlic wiejskich i remiz). Uczestnicy spotkań sugerowali, iż należałoby rozważyć zwiększenie liczby **atrakcyjnych miejsc spotkań i aktywizacji ludzi młodych, w szczególności młodzieży. Powyższe winno znaleźć odzwierciedlenie przy wyborze operacji do finansowania jako jedno z kryteriów premiujących, podobnie w przypadku wykorzystania świetlic wiejskich i remiz jako miejsc aktywizacji lokalnej społeczności.** Brak MPZP lub niewielka ilość obszarów nimi objętych stanowić może ograniczenie w rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR. Tereny gmin, na których uchwalone zostały MPZP mogą mieć przewagę w pozyskiwaniu inwestorów, dzięki skróconej procedurze inwestycyjnej oraz określeniu rodzaju dopuszczonej zabudowy. Brak MPZP sprzyjać będzie powstawaniu niekontrolowanej zabudowy, a co za tym idzie - niskiej jakości przestrzeni publicznej, czy też braku ochrony cennych przyrodniczo obszarów.

4.2. Charakterystyka gospodarki (przedsiębiorczości) obszaru

Według danych na dzień 31 grudnia 2020 roku na obszarze LSR działało ogółem 4 448 przedsiębiorstw. Największa liczba przedsiębiorstw funkcjonuje w Gminie Turek – 996, a najmniej w Gminie Kawęczyn – 366 i w Gminie Przykona – 367, co w przypadku gminy Kawęczyn wynika zapewne z jej rolniczego charakteru, usytuowania (brak ciągów komunikacyjnych kołowych dróg krajowych) i prawdopodobnie ograniczonym dostępem do usług telekomunikacji światłowodowej. Inaczej sytuacja przedstawia się w gminie Przykona. Rozpatrując liczbę przedsiębiorstw warto mieć na względzie fakt, iż jest to gmina o najmniejszej powierzchni i z najmniejszą liczbą mieszkańców. Największa liczba przedsiębiorstw – 4 314, to przedsiębiorstwa mikro, które zatrudniały od 1 do 9 osób. Największa liczba firm zatrudniających od 1 do 9 pracowników zlokalizowanych jest w Gminie Turek – 956, a najmniej w Gminie Przykona – 357 i w Gminie Kawęczyn 356. Podobnie najwięcej firm zatrudniających 10-49 pracowników jest w Gminie Turek – 32, a najmniej w Gminie Przykona – 12. Swoją działalność na terenie gminy Turek zlokalizowały także przedsiębiorstwa, o przedziale zatrudnienia 50-249 pracowników – 6, w pozostałych gminach liczba takich przedsiębiorstw to 3, a w Gminach Kawęczyn i Malanów nie ma w ogóle takich zakładów. Przedsiębiorstwo zatrudniające powyżej 250 pracowników, a mniej niż 1000 prowadzi swoją działalność w Gminie Turek i jest to rodzima firma rodzinna Drewtur

Sp. z o.o. W 2000 roku na obszarze objętym LSR występowały dwa zakłady zatrudniające powyżej 1000 pracowników – jeden działający w Malanowie: SUN GARDEN Sp. z o.o., drugi na terenie gminy Turek – KWB Adamów.

Tabela 11: Liczba przedsiębiorstw na terenie LSR

Jednostka terytorialna	Ogółem	0 – 9	10 – 49	50 – 249	250 – 999	1000 i więcej
Brudzew	420	407	10	3	0	0
Dobra	422	409	10	3	0	0
Kawęczyn	366	356	10	0	0	0
Kościelec	589	568	18	3	0	0
Malanów	579	567	11	0	0	1
Przykona	367	357	9	1	0	0
Turek	996	956	32	6	1	1
Władysławów	709	694	12	3	0	0
Razem	4 448	4 314	112	19	1	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej, niż 50 pracowników na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR, według stanu na koniec 2020 r. **wynosi 3,11**. Poziom przedsiębiorczości w regionie obrazuje poniższa tabela, która uwzględnia liczbę osób fizycznych prowadzących działalność na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Pozytywnie na sytuację ekonomiczną obszaru wpływa lokalizacja w centrum kraju, dzięki czemu występuje wiele przedsiębiorstw działających w branży logistycznej (AMBRO Logistics Sp. z o.o.; Promet Trans Sp. z o.o. ; ALEXAS TRUCK SERVICE Sp. z o. o.; OBA-TRANS Sp. z o.o.; A.H.T. Giltrans Transport Spedycja Usługi Transportowe; IdziakTrans; TUR-TRANS-GAPSA Sp. J.; Davpol Dawid Jędrasiak). Wszystkie wymienione firmy obsługują także rynek międzynarodowy, jednak żadna z nich nie oferuje transportu pasażerskiego, który to podnoszony był jako problem m.in. podczas konsultacji. Spośród wyżej wymienionych największą liczbę pracy tworzy zlokalizowana na terenie gminy Przykona firma AMBRO Logistics Sp. z o.o., która zatrudnia 500 osób. Ważną gałęzią przemysłu obszaru jest także branża meblarska. Pośród podmiotów gospodarczych mających największy udział w tworzeniu miejsc pracy należy wymienić: Sun Garden Sp. z o. o. Sp. k. (przedsiębiorstwo mające siedzibę w Malanowie, przez wiele lat wiodący w kraju i za granicą producent mebli tapicerowanych, ogrodowych oraz tekstyliów, obecnie zatrudnia 2480 osób); Andrewex Sp. z o.o. (przedsiębiorstwo mające siedzibę w gminie Tuliszków oraz oddziałem na terenie gminy Przykona w miejscowości Żeroniczki, produkujące meble i wielkoformatowe konstrukcje drewniane, które zatrudnia 458 osób); Drewtur Sp. z o.o. (przedsiębiorstwo mające siedzibę w Słodkowie, w gminie Turek, produkujące meble oraz komponenty dla przemysłu kolejowego i motoryzacyjnego, zatrudniające 460 osób); Sintur Sp. z o.o (przedsiębiorstwo mające siedzibę w Szadowie Pańskim, w gminie Turek produkujące wyroby dla energetyki, zatrudnia 330 osób). Z wywiadu, jaki został przeprowadzony z największymi przedsiębiorstwami z obszaru działania LGD TUR wynika, iż spółki Drewtur, czy Sun Garden mają duży potencjał rozwojowy, pozwalający szybko reagować na zmieniającą się na rynku sytuację. Z chwilą rozpoczęcia pierwszych zwolnień grupowych, w wyniku wygaszania przemysłu paliwowo-energetycznego, czy też na skutek pożarku w firmie Flokk, każda z firm zatrudniła około 50 zwalnianych pracowników. Ich działalność nie ogranicza się wyłącznie do rynku krajowego, ale także z sukcesem działają na rynku międzynarodowym. Firmy mają wysoce innowacyjny charakter – inwestują w nowe technologie, co zapewnia im pozycję lidera w swoich branżach. Firma rodz2inna Drewtur Sp. z o.o., działająca w oparciu o 100 proc. kapitał własny, oferuje w oparciu o zaawansowany park technologiczny (16 maszyn sterowanych numerycznie) komponenty dla przemysłu motoryzacyjnego i kolejowego oraz wykonuje meble i akcesoria z drewna i sklejk, a także oferuje szerokie spektrum usług, w tym: suszenie, frezowanie CNC, tapicerowanie, modelowanie 3D, szlifowanie, klejenie, suszenie komorowe. Spółka stawia nacisk nie tylko na jakość i technologie, ale także na działania proekologiczne. Obecnie obok fotowoltaiki, firma posiada spalarnię własnych odpadów, w stosunku do której brano także pod uwagę możliwość przesyłu ciepła do innych domostw. Kolejnym krokiem w rozwoju firmy będzie uruchomienie fabryki sklejk. Firma SUN GARDEN obecnie największy

pracodawca w regionie, której marka utożsamiana była od kilkudziesięciu lat z meblami ogrodowymi, dziś stawia na rozwój artykułów do spania (głównie materacy), których udział w przychodach ze sprzedaży stanowi już 60 % (poduszki ogrodowe – 30 %, meble ogrodowe i tapicerowana – 10 %). Firma w swoich planach ma dalszy rozwój w oparciu o gospodarkę obiegu zamkniętego, która przyczynić się ma także do wykorzystania surowców jako medium grzewczego. Firma SUN GARDEN to kolejny przykład wdrażania innowacyjnych rozwiązań w połączeniu z dbałością o środowisko naturalne. Wyżej wymienione firmy to nie tylko znaczący pracodawcy na obszarze LSR, ale także zleceniodawcy, współpracujący z lokalnymi podmiotami, stymulujący powstawanie nowych firm funkcjonujących na zasadzie podwykonawstwa. Na obszarze LGD TUR działają przedsiębiorstwa wdrażające rozwiązania w zakresie biotechnologii: ProBiotics Polska oraz Centrum Ogrodnicze Zielonym do Góry. Pierwsza z nich to firma rodzinna, która od ponad 18 lat zajmuje się wdrażaniem i upowszechnianiem probiotechnologii – technologii opartej na żywych probiotykach i innych pożytecznych mikroorganizmach. Tworzy ona grupę przedsiębiorstw, która na co dzień stanowi zgrany zespół: opracowuje technologię i receptury, bada, wytwarza i dystrybuuje preparaty mikrobiologiczne i doradza. W swojej technologii wykorzystuje naturalnie zachodzące procesy fermentacji i znajduje ich zastosowanie w rolnictwie: uprawie zbóż, warzyw i owoców, w chowie i hodowli zwierząt, uszlachetnianiu gnojowcy i obornika, naturalnej bioasekuracji; w profilaktyce zdrowia człowieka i w wyrobach kosmetycznych. W wytwórni probiotyków wykorzystuje się system odnawialnych źródeł energii słonecznej, energii ziemi i powietrza. Od wielu lat ProBiotics realizuje projekty badawczo-rozwojowe i na co dzień współpracuje z instytucjami naukowymi. Wciąż poszukuje nowych rozwiązań, które są odpowiedzią na problemy rolników związane ze zmianami klimatu, czy degradacją mikrobiomu ludzi, zwierząt, roślin i gleby. Mimo sukcesów na rynkach krajowych i zagranicznych tylko nieliczne gospodarstwa (oraz LGD) z obszaru objętego LSR stosują biotechnologie oferowane przez firmę. Na tym polu pozostaje zatem wiele do zrobienia, począwszy od edukacji i sukcesywnego podnoszenia świadomości w szczególności rolników. Drugą z firm, podejmującą działania w zakresie stosowania biotechnologii, jest Centrum Ogrodnicze „Zielonym do Góry”. Prowadzona od roku 1993 szkółka specjalizuje się w ochronie biologicznej roślin, którą skutecznie wdraża od 2010 roku w gospodarstwie i na terenach pielęgnowanych u klientów. W okresie 2-3 lat zarówno w szkółce jak i w ogrodach integrowane metody ochrony roślin zaczęły odnosić sukces, dlatego też od 2018 roku firma podjęła kolejne prace nad mikrobiologią jako rozbudowaną ochroną biologiczną. Szkółka prowadzona bez wykorzystania środków chemicznych, a nawozy sztuczne są wykorzystywane marginalnie. Kolejnym etapem w jej rozwoju ma być edukacja prowadzona w formie zagrody edukacyjnej. Potencjał działających na obszarze dużych firm stanowi stymulator rozwoju dla innych mniejszych podmiotów. Podjęte przez największe podmioty działania w zakresie zrównoważonego rozwoju, wpisujące się w trendy światowej gospodarki, wymuszają konieczność wdrażania określonego modelu działania podwykonawców, co determinuje kierunek rozwoju przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR w ramach tzw. zielonej gospodarki. To także odpowiada potrzebom deklarowanym na etapie konsultacji przez przedsiębiorstwa działające na obszarze LGD TUR - wdrożenie rozwiązań proekologicznych, w tym przyczyniających się do minimalizowania kosztów funkcjonowania i ryzyka gospodarczego poprzez niezależność energetyczną oraz wdrażanie nowych technologii, w tym w ramach inteligentnych specjalizacji. Kolejne to zwiększenie dostępności współfinansowanych ze środków zewnętrznych szkoleń zarówno pod kątem przekwalifikowywania pracowników w wieku 45+ w szczególności w zakresie technologii cyfrowych (obsługa programów, maszyn sterowanie numerycznie etc.), jak i lepszego dostosowania absolwentów do potrzeb rynku pracy. Ponadto firmy oczekują wsparcia doradczego w zakresie wdrażania technologii i komercjalizacji produktów na rynku oraz w zakresie kojarzenia partnerów biznesowych. Jako wyzwania, z którymi muszą mierzyć się na co dzień przedsiębiorcy wskazują kwestie kadrowe, w szczególności w obszarze deficytu specjalistów i związaną z nim koniecznością konkurencyjności o pracowników z firmami istniejącymi na lokalnym rynku. Migracja osób młodych, a także brak osób chętnych do pracy na stanowiskach związanych z wykonywaniem pracy fizycznej, wysokie oczekiwania potencjalnych pracowników (warunki pracy, wynagrodzenie), to kolejny wskazany przez przedsiębiorców problem. Z drugiej strony brak atrakcyjnych miejsc pracy na rynku lokalnym dla osób wykwalifikowanych, w tym absolwentów, skutkuje odpływem ludzi młodych do większych miast. To powoduje wzrost ilości zagranicznych, często o niskich kwalifikacjach pracowników, a w konsekwencji sytuację, w której do dyspozycji pracodawców zostają pracownicy "problemowi", tj. długotrwale pozostający bezrobotni, niezmotywowani, bez wykształcenia. W następstwie braków kadrowych na rynku pracy, w tym na wysoce wyspecjalizowanych stanowiskach, przedsiębiorstwa poszukują rozwiązań w zakresie zminimalizowania czynnika ludzkiego

poprzez wdrożenie innowacyjnych technologii lub zaimplementowanie takich rozwiązań, które pozwolą zaadaptować do zmieniającej się sytuacji na rynku pracy już zatrudnionych pracowników. Dlatego też często artykułowaną potrzebą jest także konieczność przekwalifikowania istniejącej kadry (45+) do obsługi maszyn sterowanych numerycznie, czy realizacji procesów opierających się na specjalistycznym programowaniu. Z danych zaprezentowanych przez PUP w 2020 roku przedsiębiorstwa zgłaszały najczęściej oferty pracy w zawodach: kierowcach samochodu dostawczego, pozostali robotnicy wykonujący prace w przemyśle, pozostali pracownicy obsługi biurowej, sprzedawca, robotnik magazynowy, najrzadziej w zawodach: robotnik gospodarczy, spedytor, dekarz, kierowca operator wózków widłowych, opiekunka w żłobku. Dodatkowo jako aspekty wpływające negatywnie na rozwój firm wskazywano: ograniczony dostęp do środków zewnętrznych na realizację inwestycji oraz rosnące koszty stałe prowadzenia działalności, zmiana i zawiłość przepisów prawnych, wzrost przeterminowanych należności, czy zmniejszenie dostępności kredytów inwestycyjnych. Poza rozwijającą się dynamicznie na przestrzeni ostatnich kilku lat - logistyką i magazynowaniem, sektorem który zyskuje na znaczeniu jest **sektor zielonej gospodarki**, wpisujący się w kierunki rozwoju regionu. Przedsiębiorstwa z jednej strony widzą zagrożenia i brak stabilności sytuacji na rynku, z drugiej poszukają rozwiązań technologicznych, minimalizujących koszty ich działania. To skłania podmioty zlokalizowane na obszarze objętym strategią do realizacji coraz bardziej śmiałych i zaawansowanych technologicznie inwestycji, przyczyniających się do minimalizowania zjawiska negatywnego oddziaływania na środowisko. Dotyczy to przede wszystkim dużych podmiotów, o ugruntowanej pozycji na rynku i wysokim kapitale. Ograniczeniem dla wdrażania w tym zakresie rozwiązań w sektorze mikro i małych przedsiębiorstw jest brak wystarczającego kapitału. Dla ich sprawnego funkcjonowania i sprostania wyzwaniom obszaru znaczenie mieć będą inwestycje w odnawialne źródła energii, działania mające na celu ochronę przyrody, czysta produkcja, w tym zmniejszenie emisji CO₂ i zanieczyszczeń, oszczędność zużycia surowców i energii, zwiększenie efektywności energetycznej, zrównoważony transport oraz ochrona bioróżnorodności. Duże przedsiębiorstwa, charakteryzujące się wysoką zdolnością adaptacji do zmieniającej się sytuacji na rynku, opierają swoją działalność na innowacjach, w tym wykorzystaniu technologii ICT i gospodarki obiegu zamkniętego. Wyznaczają one kierunek rozwoju gospodarczego na obszarze, stymulując proces zmian w firmach podwykonawczych w zakresie zrównoważonego rozwoju. Objęcie wsparciem w ramach LSR przedsiębiorstw mikro i małych w ramach sektora zielonej gospodarki zapewni spójność działań oraz komplementarność w rozwiązywaniu problemów związanych z transformacją energetyczną na obszarze LSR.

4.3 Przedsiębiorczość społeczna

Na obszarze objętym LSR aktywnie działa tylko jeden podmiot ekonomii społecznej – Spółdzielnia Socjalna „Powróćisz tu”. Powołana 2014 r. przez cztery gminy członkowskie Brudzew, Kawęczyn, Przykona, Turek oraz miasto Turek przy nieformalnym zaangażowaniu i dużym wsparciu ze strony Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. Przez kilka lat działalności obok wiodących usług gastronomicznych, spółdzielnia świadczyła także usługi pielęgnacji zieleni. Jednakże powstanie w roku 2019 Spółdzielni Socjalnej „Od deski do deski”, która także zajmowała się pielęgnacją zieleni, spowodowało, że spółdzielnia „Powróćisz tu” – zrezygnowała z dalszych usług w tym zakresie. Spółdzielnia Socjalna „Od deski do deski” znajduje się w fazie likwidacji. Próba świadczenia usług w zakresie opieki społecznej, mimo znacznego zapotrzebowania ze strony rynku, spotkała się z trudnościami wynikającymi z ograniczeniami finansowymi mieszkańców. Koszt godziny usługi opieki, realizowany przez zatrudnionego na etat czy umowę zlecenia pracownika, powiększony o podatek od towarów i usług, nawet przy symbolicznej marży stanowił barierę nie do pokonania. Zasobność portfeli potencjalnych klientów uniemożliwiła korzystanie z usług spółdzielni, co w efekcie spowodowało wycofanie się spółdzielni z rynku usług społecznych. Działalność gastronomiczna spółdzielni „Powróćisz tu” prowadzona jest na szeroką skalę. Dostarcza ona obiady do 9 szkół zlokalizowanych na terenie gmin: Kawęczyn i Turek. Łączna liczba obiadów na rzecz placówek edukacyjnych wynosi ok. 200 sztuk dziennie. Prężnie działa także lokal w Turku przy ul. Kąckowskiego, który po rozbudowie w 2021 roku obok dań obiadowych i deserów, oferuje także usługę organizacji imprez okolicznościowych. W toku swojej działalności Spółdzielnia Socjalna „Powróćisz tu” realizowała także działania z obszaru reintegracji oraz aktywizacji lokalnej społeczności, w tym w ramach projektów granowych LGD TUR. Obecnie zatrudnia ona 9 pracowników. Wartym zauważenia jest fakt, iż od dnia 17 lutego 2023 roku Turkowska Unia Rozwoju – T.U.R.,

aktywizując społeczność lokalną i mobilizując do udziału w procesie rozwoju obszarów wiejskich, w tym poprzez działalność edukacyjną, kulturalną i proekologiczną oraz poprawiając dostępność i jakość usług społecznych otrzymała status Przedsiębiorstwa Społecznego. Na obszarze objętym LSR planuje się utworzenie kolejnych podmiotów ekonomii społecznej w formie spółdzielni energetycznych – pierwsza przez gminy Malanów, Kawęczyn i Dobra, druga przez gminy Turek, Przykona, Brudzew. Wsparcie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej jako ważnego czynnika kształtującego kompleksowe podejście w rozwiązywaniu problemów społecznych będzie możliwe także ramach celu I w przedsięwzięciu: Wspieranie rozwoju gospodarczego w ramach tzw. zielonej gospodarki.

4.4. Rynek pracy

Wskaźnik bezrobocia uwzględniający liczbę bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze działania LGD T.U.R. do liczby ludności w wieku produkcyjnym na dzień 31 grudnia 2020 roku, wynosił 3 %. Na dzień 31.12.2020 r. stopa bezrobocia w powiecie tureckim wyniosła natomiast 4,6 %, a w powiecie kolskim – 4,7 %. Wskaźnik dla obszaru LSR w odniesieniu do poszczególnych gmin oscyluje także wokół 3 % z wyjątkiem gminy Kościelec, dla której wynosi on 4,39 % oraz gminy Malanów i Kawęczyn, dla których jest najniższy i wynosi odpowiednio: 2,13%, 2,46%. Czynnikiem wpływającym na poziom bezrobocia w poszczególnych gminach jest położenie geograficzne oraz liczba podmiotów gospodarczych znajdujących się na terenie danej gminy, które generują miejsca pracy. Na dzień 31 grudnia 2020 roku wskaźnik bezrobocia dla Województwa Wielkopolskiego wynosił 3,7 % jako jeden z najniższych w skali kraju. To potwierdza, iż obszar działania Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. jest obszarem o niskim poziomie bezrobocia, jednym z najniższych w skali kraju. Analizując poniższe dane w stosunku do danych z roku 2013, pozyskiwanych na potrzeby opracowania LSR na lata 2016-2023, bezrobocie na koniec 2020 roku było niższe aniżeli w poprzednim roku bazowym (2013). Na koniec 2020 roku liczba bezrobotnych na obszarze LSR wynosiła 1021, gdzie dla analogicznego obszaru w roku 2013 wyniosła 2491. Od kilkudziesięciu lat sytuacja kobiet na rynku pracy pozostaje bez zmian. W rejestrze PUP kobiety stanowią 61,06 %, tj. w odniesieniu do lat ubiegłych stosunek kobiet do bezrobotnych mężczyzn ulega ciągłemu wzrostowi. Potwierdzeniem powyższego są dane dla roku 2022, gdzie kobiety stanowiły 62,27 % ogółu bezrobotnych. Z danych pozyskanych z powiatowych urzędów pracy w Kole i Turku wynika, że 24,66 % ogółu osób bezrobotnych, to osoby pozostające bez pracy długotrwale, w tym kobiety długotrwale bezrobotne w stosunku do ogólnej liczby stanowią 18,69% (ogólna liczba długotrwale pozostających bez pracy to 252, w tym kobiet 191). Jak stanowi *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* – osoba długotrwale bezrobotna to osoba, która jest zarejestrowana w urzędzie pracy ponad 12 miesięcy w ciągu 2 lat, przy czym w tym okresie mogą wystąpić przerwy. Tym samym należy stwierdzić, że zdecydowana większość, tj.: 81,31 % osób znajdujących się w rejestrze bezrobotnych, to osoby pozostające w rejestrze bezrobotnych krótkotrwale – do 12 miesięcy.

Tabela 12. Wskaźnik bezrobocia wraz z liczbą osób bezrobotnych wg płci i czasu pozostawiania bez pracy

Gmina	Liczba osób bezrobotnych				liczba osób w wieku produkcyjnym	wskaźnik bezrobocia
	Ogółem	w tym długotrwale bezrobotni	Mężczyźni	Kobiety		
Brudzew	142	39	64	78	4 291	3,31%
Dobra	112	25	50	62	3 746	2,96%
Kawęczyn	90	23	32	58	3 652	2,46%
Kościelec	137	21	58	79	3 123	4,39%
Malanów	91	31	31	60	4 276	2,13%
Przykona	87	18	31	56	2 935	2,96%
Turek	176	36	64	112	6 791	2,59%
Władysławów	187	59	68	119	5 238	3,57%
Razem/średnia%	1 022	252	398	624	34052	3,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP Turek oraz PUP Kościelec

Z danych pozyskanych na potrzeby diagnozy obszaru wynika, że największa grupa bezrobotnych to osoby w przedziale wiekowym **25-34** lata, co też pokrywa się z danymi dotyczącymi struktury bezrobocia ze względu na wiek w większości gmin. Jedyny wyjątek stanowi tu gmina Malanów, gdzie największą grupę bezrobotnych w tym przedziale wieku stanowią osoby 35-44 lata. Według danych z powiatowych urzędów pracy z obszaru działania LGD TUR w kategorii **wiekowej 25-34 liczba bezrobotnych kobiet** jest o ponad dwa razy większa (209), aniżeli bezrobotnych mężczyzn (89), podobna sytuacja występuje w kategorii wiekowej 18-24, gdzie kobiety stanowią 114, a mężczyźni 62 osoby w rejestrze bezrobotnych.

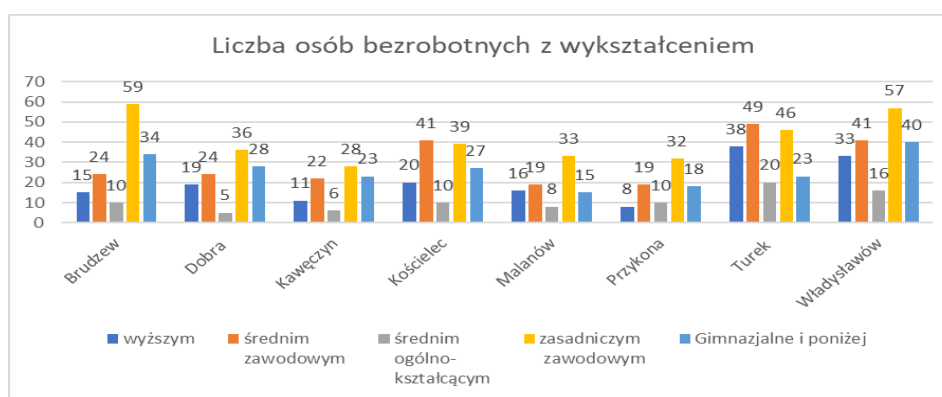
Tabela 13: Liczba osób bezrobotnych wg wieku

LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH WEDŁUG WIEKU							
Gmina	18-24	25-34	35-44	45-54	55-59	60-64	Razem
Brudzew	24	47	34	19	12	6	142
Dobra	16	33	20	20	16	7	112
Kawęczyn	17	25	24	17	4	3	90
Kościelec	25	37	31	23	16	5	137
Malanów	17	20	27	10	11	6	91
Przykona	9	26	19	21	10	2	87
Turek	43	53	36	25	14	5	176
Władysławów	25	57	44	39	15	7	187
Razem	176	298	235	174	98	41	1022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP Turek oraz PUP Kościelec

W odniesieniu do poziomu wykształcenia – największy problem ze znalezieniem pracy na rynku mają osoby z wykształceniem **zasadniczym zawodowym**, które stanowią 32,32 % ogółu bezrobotnych. Ich największa liczba znajduje się na terenie dwóch gmin – Gminy Władysławów oraz Gminy Brudzew. Według danych pozyskanych z powiatowych urzędów pracy w tej grupie bezrobotnych, kobiety stanowią nieco powyżej połowy (51,52%). Drugą grupą licznie reprezentowaną z uwagi na wykształcenie są osoby, które zdobyły wykształcenie średnie zawodowe, które stanowią 21,45 % ogółu bezrobotnych. W tym wypadku udział kobiet wynosi już 67,12 %. Powyższe koreluje z wnioskami z przeprowadzonej diagnozy w oparciu o dane pozyskane z samorządu gospodarczego, gdzie wskazuje się, że oferta edukacyjna szkół średnich nie w pełni odpowiada potrzebom rynku pracy.

Wykres: 2 Liczba osób bezrobotnych wg wykształcenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP Turek oraz PUP Kościelec

Analizie poddano także sytuację **osób z niepełnosprawnością na rynku pracy**. Na obszarze LSR liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych w 2020 roku wynosiła 58 osób, w tym 26 kobiet i 32 mężczyzn. Największa liczba osób niepełnosprawnych, znajdujących się w rejestrze PUP zamieszkuje gminę Władysławów, choć liczba osób z niepełnosprawnością w poszczególnych gminach rozkłada się równomiernie. Najmniejsza liczba bezrobotnych zamieszkuje gminę Kawęczyn. Warto zwrócić uwagę, iż pośród osób bezrobotnych z niepełnosprawnością kobiety

stanowią 44,83 %. Najmniej niepełnosprawnych bezrobotnych kobiet to mieszkanki Gminy Brudzew i Kawęczyn – po 1 osobie, najwięcej jest ich w Gminie Władysławów – 6, gdzie stanowią one ponad 50 % bezrobotnych z niepełnosprawnością.

Tabela 14: Liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych

Jednostka terytorialna	Niepełnosprawni		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Brudzew	8	7	1
Dobra	9	4	5
Kawęczyn	3	2	1
Kościelec	5	2	3
Malanów	9	5	4
Przykona	5	3	2
Turek	6	3	3
Władysławów	11	5	6
Razem	56	31	25

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP Turek oraz PUP Kościelec

Struktura wieku mieszkańców obszaru wskazuje, iż mniejsza jest liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, aniżeli w wieku poprodukcyjnym. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 17,8%, a osoby w wieku poprodukcyjnym 18,05% w ludności ogółem.

Tabela 15: Ludność obszaru LSR w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym

Nazwa	w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym	
	Ogółem	%	Ogółem	%	Ogółem	%
Razem	9 448	17,8%	34 052	64,15%	9 581	18,05%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Liczba osób w wieku produkcyjnym w stosunku do liczby osób ogółem na dzień 31 grudnia 2020 wyniosła 64,15 % podobnie jak dla Województwa Wielkopolskiego – 62,65%. Na obszarze obserwuje się zjawisko starzenia się społeczeństwa, które związane jest ze spadkiem dzietności oraz migracją osób w wieku produkcyjnym. Współczynnik dzietności w Polsce w 2020 roku wynosił 1,378 czyli w Polsce w 2020 roku na 1000 kobiet w wieku rozrodczym urodziło się 1378 dzieci. Jest to najniższy wynik od 2016 roku, kiedy to współczynnik dzietności wyniósł 1,357. Natomiast najniższy współczynnik dzietności w Polsce w XXI wieku (1,222) odnotowano w 2003 roku. Innymi słowy, w Polsce w 2020 roku na 1000 kobiet w wieku rozrodczym urodziło się 1378 dzieci. Chcąc uzyskać poziom zastępowalności pokoleń, przelicznik ten powinien zawierać się w przedziale od 2,1 do 2,15. W województwie wielkopolskim współczynnik dzietności wyniósł natomiast 1,488. Szczególną uwagę zwraca znacznie niższa liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w odniesieniu do osób w wieku produkcyjnym.

Według danych zebranych przez LGD TUR sytuacja w zakresie liczby urodzin dzieci na przestrzeni trzech ostatnich lat wykazuje tendencję spadkową. Dane dotyczące struktury wieku – przy uwzględnieniu niskiego współczynnika dzietności wskazywać mogą, iż w przyszłości liczba osób w wieku poprodukcyjnym zdominuje całą populację, co nieść może za sobą kryzys społeczno-gospodarczy. Wskaźnik dzietności dla całego obszaru wynosi 1,4 i jest w niewielkim stopniu niższy aniżeli wskaźnik ten dla województwa. Najniższą jego wartość w roku 2020 odnotowano w gminie Przykona – 1,1, a najwyższą w gminie Brudzew – 1,67. Wskaźnik obciążenia demograficznego wskazuje na potrzebę zatrzymania osób młodych na terenach LGD. Zwiększający się udział ludności w wieku poprodukcyjnym oznacza również zwiększenie liczby ludności biernej zawodowo. Implikacje takiej sytuacji stanowią obszar potrzeb najczęściej

sygnalizowanych przez przywódców gmin i pracowników pomocy społecznej jako zagrożenie dla regionu. Zdaniem Powiatowego Urzędu Pracy w Turku powodem sytuacji na rynku pracy jest między innymi także ujemny przyrost naturalny w powiecie tureckim. Według prognoz – przewidywana liczba mieszkańców powiatu tureckiego w 2050 r. wyniesie 73 809, w stosunku do danych na koniec roku 2022 – 83 818. Porównując także dane z 2020 roku do danych z 2022 roku uwidacznia się prawdopodobieństwo realizacji powyższej prognozy. Urząd Pracy wskazuje także na niewielką ilość nowych inwestycji, generujących nowe miejsca pracy, co z kolei warunkowane jest niską stopą bezrobocia i niechęcią firm do inwestowania na obszarze, z uwagi na brak gwarancji pozyskania pracowników. Mimo utrzymującego się od kilku lat trendu zmniejszającego się poziomu bezrobocia i zachowania go na stosunkowo niskim poziomie w odniesieniu do bezrobocia w skali kraju, już w roku 2022 Urząd Pracy w Turku odnotował mniejszą aniżeli w poprzednich latach liczbę ofert pracy. Powyższe należy rozpatrywać z jednej strony spowolnieniem gospodarki, wywołanym w szczególności czynnikami geopolitycznymi, związanymi z toczącą się wojną w Ukrainie i napływem uchodźców, spośród których część rejestrowała się w działających na obszarze urzędach pracy, z drugiej – rosnącymi kosztami pracy, w szczególności najwyższym w historii wzrostem minimalnego wynagrodzenia przewidzianego w roku 2023. Dla obszaru LGD TUR rok 2020 wpisał się szczególnie na kartach historii z uwagi na zwolnienia grupowe w firmie ProfiM Sp. z o.o., „PAK Górnictwo” Sp. z o.o. oraz PAK Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów S.A. W samym 2020 roku do PUP w Turku wpłynęło siedem informacji na temat zamiaru przeprowadzenia zwolnień grupowych na terenie powiatu tureckiego, co jednak nie miało znaczącego przełożenia na poziom bezrobocia w powiecie, bowiem zwalniane z ww. zakładów osoby, znalazły zatrudnienie w lokalnych firmach, w tym w największym obecnie zakładzie pracy – SUN GARDEN. Powyższe ma odzwierciedlenie w stopie bezrobocia dla powiatu tureckiego na przestrzeni lat 2019-2021 (2019 – 3,7%; 2020 – 4,5%; 2021 – 3,4%) i uwidacznia „chłonność” rynku pracy w powiecie tureckim. Warto zauważyć, iż na rynek pracy w 2020 roku miała również sytuacja pandemiczna, panująca w całej Polsce, wywołana przez wirus SARS-CoV-2. Jednak zarówno pandemia, jak i zwolnienia grupowe w ww. zakładach pracy nie zachwiały sytuacji na rynku pracy na tyle „dotkliwie” jak szacowano w pierwszych miesiącach pandemii. Zapewne wpływ na taki stan rzeczy miały wsparcie rządowe podmiotów gospodarczych w formie dotacji, czy zaniechanie poboru składek tytułem ubezpieczenia społecznego, obsługiwanych przez urzędy pracy i zakłady ubezpieczeń społecznych. Z kolei gotowość podmiotów należących do sektora średnich i dużych przedsiębiorstw do zatrudnienia zwalnianych pracowników dowodzi o prężnie działającej gospodarce w regionie oraz pozwala prognozować stabilność sytuacji na rynku pracy. Pozytywnym aspektem, przyczyniającym się do sytuacji na rynku pracy mają również działania prowadzone przez urzędy pracy, w tym w szczególności realizacja projektów i programów aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych, w ramach których oferowane były formy wsparcia dostosowane do potrzeb, możliwości i oczekiwań ich uczestników. Urząd Pracy w Turku jako jedyny w kraju prowadził trzy projekty pilotażowe, w tym jeden skierowany do wyłącznie do kobiet – *Mama w pracy*. Analizując dane dotyczące struktury bezrobocia na obszarze objętym LSR – uwidacznia się problem kobiet, w szczególności w grupie wiekowej 25-34 lata. Wpływ na taki stan rzeczy ma wiele czynników, w tym niewątpliwie największy z nich to utrudnienia komunikacyjne, spowodowane brakiem sieci komunikacji publicznej oraz wsparcie ze strony państwa poprzez wypłatę świadczeń 500+, co z kolei skłania kobiety do pozostania w domu, tym samym umacniając wzorzec „kobiety – matki”. Wyniki przeprowadzonej analizy uwzględnione zostały w ramach przedsięwzięcia związanego ze wsparciem rozwoju przedsiębiorstw, gdzie przewiduje się dodatkowe punkty za zatrudnienie kobiet w wieku 25-34 lata oraz gdy wnioskodawcą jest kobieta we wskazanej powyżej grupie wiekowej. Analizując natomiast wpływ wykształcenia na pozostawanie poza rynkiem pracy należy stwierdzić, iż kształcenie zawodowe – zarówno na poziomie zasadniczym, jak i średnim uwidacznia problem dostosowania systemu kształcenia zawodowego do potrzeb lokalnego rynku pracy. Zdaniem powiatowych służb zatrudnienia sytuacja ta zmienia się na korzyść, co obserwuje się szczególnie w ostatnich latach. Niemniej jednak nie należy przechodzić obojętnie wobec kształcenia kadr – zgodnie z profilem działających na obszarze LSR firm, jak i ogólnych trendów na rynku pracy, zmierzających do cyfryzacji i zdobywaniu kwalifikacji w ramach tzw. inteligentnej gospodarki. Sytuacja na rynku pracy uwidacznia utrzymujący się od lat problem bezrobocia wśród młodych kobiet (25-34 lata), których odsetek jest wyższy zarówno w ogólnej liczbie bezrobotnych, jak i w rejestrach z uwzględnieniem wieku, czasu pozostawania bez pracy, czy wykształcenia. Dlatego też przeznaczając środki na rozwój przedsiębiorczości oraz rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstwa rolnych kryteria oceny powinny preferować operacje, które przyczyniać się będą do tworzenia miejsc

pracy z uwzględnieniem ww. grupy na rynku pracy. Zważywszy na fakt, iż największą liczbę osób bezrobotnych ze względu na wykształcenie, stanowią osoby z wykształceniem zawodowym i średnim zawodowym niezbędne jest podjęcie działań zmierzających do zacieśnienia współpracy (szkolenia, kursy, staże) pomiędzy szkołami kształcącymi na poziomie zawodowym a pracodawcami. Znajduje to również swoje uzasadnienie w poziomie bezrobocia na obszarze objętym strategią, gdzie w porównaniu do innych regionów jest on stosunkowo niski i objęcie wsparciem osób młodych w celu dostosowania ich kwalifikacji do potrzeb pracodawców, może nieść obopólne korzyści. W perspektywie długofalowej wykwalifikowana kadra może znaleźć atrakcyjne miejsca pracy na lokalnym rynku, bez konieczności poszukiwania ich poza miejscem zamieszkania.

4.5. Działalność sektora społecznego

Na obszarze objętym LSR występuje duża liczba organizacji pozarządowych. Niestety tylko nieliczne działają na tyle prężnie i samodzielnie, że sięgają po środki zewnętrzne lokalnie np.: w ramach otwartych konkursów ofert. Jeszcze mniejsze grono stanowią NGO, które ubiegają się o środki pomocowe w ramach konkursów wojewódzkich, czy ogólnopolskich. Aktywność niektórych organizacji widoczna była podczas ogłaszanych przez LGD TUR konkursów na powierzenie grantu. Pośród grantobiorców znajdowali się „liderzy”, którzy wykorzystywali maksymalną pulę środków przypadającą na jedną organizację w okresie programowania 2014-2023 i tylko ona ograniczała ich dalszą aktywność w pozyskiwaniu funduszy z programu LEADER. Najbardziej aktywne w tym zakresie były: Stowarzyszenie DOM, Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Dobrskiej, Fundacja ze Smakiem, Stowarzyszenie Domu Pomocy Społecznej „Razem”, Stowarzyszenie Wspierające Rozwój Kultury i Folkloru przy ZSRCKU w Kościelcu. O środki w ramach projektów grantowych występowały jednorazowo też inne organizacje, rzadziej osoby fizyczne. Z dotychczasowych doświadczeń Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. wynika, iż projekty grantowe działały stymulująco na organizacje pozarządowe w regionie, gdzie możliwość skorzystania z bezpłatnego doradztwa, a przede wszystkim bliskość biura, były dużym atutem dla wnioskodawców. Najczęściej były stowarzyszenia, jednak pośród wnioskodawców pojawiały się także KGW i OSP. Sygnalizowanym LGD problemem ze strony organizacji było jednak niskie zaangażowanie większej części członków danej organizacji w realizowane przedsięwzięcie. Liderzy podczas prac nad nową strategią podkreślali kwestię częstego działania „w osamotnieniu”, a niekiedy nawet brak zrozumienia i niechęć ze strony „biernej” części działaczy lokalnych. Uwidocznił się także problem braku przygotowania społeczników do opracowania wniosku, realizacji operacji i jej rozliczenia. Częstokroć nieznanomość problematyki dotacyjnej stanowiła jeden z głównych powodów, bierności NGO w pozyskiwaniu środków na realizację przedsięwzięć. Z drugiej strony warto dodać, że wiele organizacji z obszaru wykazuje znaczny potencjał do kreowania rozwoju przestrzeni publicznej, budowania więzi społecznych. Liderzy posiadają pasję i wiedzę, którą starają się przełożyć na lokalne inicjatywy realizowane przy wsparciu prywatnych darczyńców, samorządu lokalnego, czy składek członkowskich. Jednak zdecydowana większość organizacji realizuje zadania bez określonej strategii działania. Częstokroć mają one charakter sporadycznych i spontanicznych inicjatyw, jak np.: udział w konkursach kulinarnych organizowanych na szczeblu lokalnym czy krajowym. Brakuje natomiast inicjatyw, które w sposób trwały rozwijałyby pasje kulinarne i poszerzały wiedzę o regionie, jego tradycjach i dziedzictwie kulturowym, by w ten sposób umacniać więzi, budować poczucie tożsamości lokalnej i kształtować świadomość w tym zakresie kolejnych pokoleń. Warto dodać, iż znaczny wpływ na rozwój KGW w regionie miały niewątpliwie dotacje rządowe – reaktywując je i motywując do tworzenia nowych. W ramach ww. środków doposażano świetlice, zaopatrywano się w stroje, czy podejmowano działania integrujące na rzecz członków. Niekiedy NGO przeznaczają środki na zdobywanie kwalifikacji i nabywanie wiedzy i umiejętności w formie warsztatów i szkoleń. Do struktur KGW obok kobiet, w wielu przypadkach należą także mężczyźni.

Tabela 16: Liczba organizacji pozarządowych w poszczególnych gminach

Gmina	Liczba NGO				
	Ogółem	w tym OSP	w tym KGW	w tym stowarzyszenia	Inne
Brudzew	28	9	12	6	1
Dobra	39	13	15	9	2

Kawęczyn	28	9	9	10	0
Kościelec	31	12	14	3	2
Malanów	31	9	8	11	3
Przykona	33	6	12	1	4
Turek	25	9	5	11	0
Władysławów	34	10	9	7	8
Razem	239	77	84	58	20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z gmin członkowskich

Na obszarze działają także zespoły ludowe i śpiewacze lokalnych. W ostatnich latach w stosunku do poprzedniego ich liczba zwiększyła się. Niestety w większości w działalność ich nie angażują się osoby młode. Wyjątek stanowią tu zespoły: „Koleżeńska Grupa Wokalna” oraz Zespół „Nasze Żuki”. Największa ich liczba działa na terenie Gminy Kościelec. Jedynie zespół „Tradycja”, działający przy ośrodku kultury jest zespołem ludowym, biorącym udział w licznych konkursach kapel i śpiewaków ludowych i osiągający na tej płaszczyźnie sukcesy, w tym zajęcie III miejsca podczas festiwalu w Kazimierzy Dolnym w 2018 roku. Działalność zespołu doceniona została przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego przyznaniem oznaczenia Zasłużony dla Kultury Polskiej”. Swoją działalność, jako niezmiernie ważny element kultury na obszarach wiejskich, prowadzą również orkiestry dęte, działające głównie przy OSP. Orkiestry dętej nie ma jedynie na terenie gmin: Turek oraz Malanów. Corocznie na obszarze objętym LSR odbywa się przegląd orkiestr dętych. Podczas opracowywania LSR zasygnalizowano problem coraz mniejszej liczby członków zarówno zespołów, jak i orkiestr. Deklarowano natomiast potrzebę wsparcia zespołów ludowych i orkiestr poprzez organizację profesjonalnych warsztatów na rzecz członków oraz zakup strojów czy instrumentów.

Tabela 17: Zespoły ludowe i orkiestry dęte

Gmina	Zespoły	Orkiestry dęte
Brudzew	Zespół „Razem”	Orkiestra Dęta OSP Brudzew działająca przy Gminnym Ośrodku Kultury Wozownia
Dobra	Zespół „Serenada”, Zespół „AleBabki”	Orkiestra Dęta Dobra – Żeronicie działająca przy Centrum Kultury w Dobrej
Kawęczyn	Zespół „Kawęczyniacy”, Zespół „Amigos”	Orkiestra Dęta przy OSP w Tokarach
Kościelec	Zespół Tańca Ludowego przy ZSR CKU w Kościelcu, Zespół „Alebabki”, Zespół „Dobrowianki”	Gminna Orkiestra Dęta w Kościelcu
Malanów	Zespół „Tradycja”, Zespół „Jarzębinka”	Nie
Przykona	Zespół „Zgoda”, „Koleżeńska Grupa Wokalna”	Orkiestra Dęta Przykona działająca przy Centrum Kultury Biblioteka Publiczna Gminy Przykona
Turek	Zespół „Kali-nova”, Zespół „Nasze Żuki”	Nie
Władysławów	Zespół „Wyszynianki”, Zespoły „Seniorskie nuty”	Młodzieżowa Orkiestra Dęta OSP Władysławów
Razem	16	6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z gmin

Pozytywnym aspektem wynikającym z przeprowadzonej diagnozy jest wzrastająca rokrocznie na obszarze liczba organizacji pozarządowych. Jednocześnie wyniki badań uwidoczniły konieczność zainicjowania działań na rzecz III sektora o charakterze edukacyjno-promocyjnym, „podtrzymujących” jego ożywienie, podnoszących jakość działania oraz zwiększających jego potencjał w kształtowaniu polityki i kierunków rozwoju obszaru. Jak wynika z diagnozy – zakres podejmowanych najczęściej przez NGO działań obejmuje zadania z zakresu kultury oraz rekreacji i sportu. Ograniczona jest natomiast liczba NGO specjalizujących się w konkretnych obszarach jak np.: ochrona zdrowia i rehabilitacja, pomoc społeczna, edukacja i oświata. Warty podkreślenia jest fakt, iż przedstawiciele gminnych ośrodków pomocy społecznej dostrzegają potencjał NGO przy współpracy w rozwiązywaniu problemów społecznych, w tym związanych ze starzejącym się społeczeństwem. Niewystarczająca wiedza oraz brak doświadczenia w pozyskiwaniu środków zewnętrznych mogą stanowić jednak barierę w realizacji zadań na szerszą skalę, a co za tym idzie – w zwiększaniu aktywności NGO. Rozwiązaniem mogłyby być kompleksowe działania przyczyniające się do podniesienia kompetencji i aktywizacji społeczników oraz liderów organizacji pozarządowych, w tym poprzez

szkolenia, seminaria, warsztaty, konferencje, wizyty studyjne oraz działania integracyjne – inicjujące współpracę między NGO. Prowadzenie kampanii prospołecznych na rzecz promocji trzeciego sektora mogłoby umocnić ich rolę jako partnera dla samorządu terytorialnego.

4.6. Problemy społeczne

Na obszarze województwa wielkopolskiego pomocą społeczną objętych jest 97 609 mieszkańców, a średnia w województwie na rok 2020 wynosi 430. Na obszarze LSR pomocą społeczną objętych jest 5291 mieszkańców, a średnia na obszarze LSR na rok 2020 to 661 osób. Najwięcej osób korzystających z pomocy społecznej jest na terenie Gminy Malanów – 1326 mieszkańców, a najmniej w Gminie Kościelec – 417 mieszkańców.

Tabela 18: Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze LSR

Jednostka terytorialna	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej
Brudzew	611
Dobra	560
Kawęczyn	530
Kościelec	417
Malanów	1 326
Przykona	833
Turek	380
Władysławów	634
Razem	5 291

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR według stanu na koniec roku 2020 wnosi 5,1. Dodatkowo gminne ośrodki pomocy społecznej realizują działania związane z dodatkowymi świadczeniami znajdujących się w gorszym położeniu, w tym w ramach programów ministerialnych, Banku Żywności, czy tzw. „dodatków węglowych”. Mieszkańcy obszaru LGD korzystają również z zasobów pomocy społecznej swoich powiatów i powiatów sąsiadujących szczególnie w odniesieniu do domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy i warsztatów terapii zajęciowej. Z opinii pracowników GOPS wynika, że jest to uwarunkowane głównie lepszym funkcjonowaniem lub obsługą oferowaną przez dany ośrodek. Na terenie Gminy Dobra znajduje się Dom Pomocy Społecznej w Skęczniewie, który oferuje pomoc głównie osobom niepełnosprawnym i chorym umysłowo. Na terenie tejże gminy funkcjonuje również Środowiskowy Dom Samopomocy w Żeronicach. Środowiskowe domy samopomocy funkcjonują również na terenie Gmin Malanów (w Miłaczewie) oraz Kawęczyn (w Młodzianowie). Placówki te zapewniają dzienną opiekę dorosłym osobom niepełnosprawnym umysłowo. Placówka w Młodzianowie może być stawiana za wzór budowania szczególnych relacji i więzi pomiędzy samymi podopiecznymi, jak i ich opiekunami. Podopieczni uczestniczą m.in. w zajęciach manualnych, konkursach, uprawiają ogród. Warto dodać, iż funkcjonujące ŚDS zaspakajają potrzeby w zakresie opieki nad osobami zależnymi w ramach pobytu dziennego, brak jest natomiast miejsc zapewniających opiekę całodobowo oraz w weekendy i w godzinach popołudniowych. Najliczniejszą grupę, wymagającą wsparcia w tym zakresie są osoby starsze, z niepełnosprawnością i długotrwale chore. W trudnej sytuacji znajdują się także ich opiekunowie, w przypadku których nasila się zjawisko wypalenia, czy wyobcowania społecznego. Rozwiązaniem w tym wypadku mogłaby być opieka wytchnieniowa, która odciążałaby opiekunów od ich codziennych obowiązków. Problem opieki nad osobami zależnymi pogłębia fakt braku miejsc w DPS, dla osób, które nie kwalifikują się do ŚDS i pomimo decyzji sądu, czy PCPR nie mogą zostać tam umieszczeni.

W 2020 roku najbardziej liczebną grupę objętą wsparciem GOPS stanowiły osoby niepełnosprawne oraz osoby dotknięte chorobą alkoholową. Kolejną liczną grupą były również osoby, u których zdiagnozowano bezradność w

sprawach opiekuńczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Na stosunkowo liczącą grupę osób korzystających z pomocy w ramach tzw. „potrzeby ochrony macierzyństwa” składają się natomiast osoby niemające uprawnień do innych świadczeń z zabezpieczenia społecznego. Obejmuje ona osoby samotnie wychowujące dzieci, rodziny wielodzietne, dzieci objęte pomocą w ramach dożywiania w szkołach, czy też pomocy niematerialnej takiej jak: wsparcie procesu wychowawczego, poradnictwo i praca socjalna.

Tabela 19: Przyznana pomoc przez GOPS osobom z uwzględnieniem powodu jej przyznania w roku 2020

Gmina	Pomoc ogółem	Bezrobocie	Długotrwała i ciężka choroba	Niepełnosprawność	Ubóstwo	Sieroctwo	Bezdomność	Potrzeba ochrony macierzyństwa	Bezradność w spr. opiekuńczych i prow. gosp. dom.	Alkoholizm	Narkomania	Inne
Brudzew	801	113	109	142	55	0	0	178	65	33	0	106
Dobra	369	112	70	93	10	0	1	112	43	0	0	5
Kawęczyn	333	36	78	78	1	0	1	43	105	6	0	1
Kościelec	420	88	81	148	14	0	4	40	29	12	0	2
Małanów	1308	82	126	147	155	0	3	639	134	4	0	14
Przykona	493	127	89	58	1	0	0	143	42	0	0	29
Turek	590	67	112	106	12	0	1	183	70	20	4	11
Władysławów	404	72	60	30	0	0	2	110	128	0	0	0
Razem	4718	697	725	802	248	0	12	1448	616	75	4	168

Źródło: dane z GOPS

W ramach środków własnych, gminy przeznaczają środki na wsparcie osób kwalifikujących się do objęcia pomocą od 0,24% do 3,41% budżetu ogółem. Nie są to jednak jedyne środki, jakie są angażowane na rozwiązywanie problemów społecznych w gminach. Oprócz zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej finansowanych ze środków własnych gmin, GOPS realizowały także zadania wynikające z innych ustaw: o świadczeniach rodzinnych; o pomocy osobom uprawnionym do alimentów; o przeciwdziałaniu przemocy; o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; o ustanowieniu wieloletniego programu „Posiłek w szkole i w domu”; o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów; o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, o pomocy państwa w wychowaniu dzieci „Rodzina 500 Plus”, o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” oraz rządowego programu dla rodzin wielodzietnych Karta Dużej Rodziny, o systemie oświaty - pomoc materialna dla uczniów stypendia i zasiłki szkolne, rządowego programu „Dobry start”, programów: „Czyste Powietrze” i „Wspieraj Seniora” oraz działania w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa „Dostarczanie żywności dla najuboższej ludności Unii Europejskiej. W czasie zagrożenia epidemią spowodowaną wirusem COVID-19 pracownicy GOPS wspierali seniorów i osoby objęte kwarantanną domową poprzez dostarczanie zakupów, leków, załatwianie spraw urzędowych w tym opłacenie rachunków.

Tabela 20: Wysokość środków własnych gminy na realizację zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej

Gmina	2020					
	Budżet gminy	Świadczenia wypłacane z budżetu gminy w ramach środków własnych	Udział % świadczeń w budżecie gminy	Środki ogółem na funkcjonowanie GOPS z budżetu gmin	Udział % środków na funkcjonowanie GOPS z budżetu gminy	Udział % wartości świadczeń w budżetach GOPS
Brudzew	33 195 326,00	154 316,39	0,50%	1 046 797,41	3,15%	14,74%
Dobra	34 810 144,24	394 942,30	3,41%	1 699 602,63	4,88%	23,24%
Kawęczyn	30 126 636,00	129 124,00	0,43%	737 738,44	2,45%	17,50%

Kościelec	34 523 412,24	125 879,00	0,36%	1 369 069,36	3,97%	9,19%
Malanów	40 178 149,99	93 163,62	0,24%	1 137 924,68	2,83%	8,19%
Przykona	31 167 968,50	227 404,04	0,72%	946 862,73	3,04%	24%
Turek	46 684 941,00	338 358,45	0,72%	701 198,07	1,50%	48,25%
Władysławów	47 464 198,00	152 123,04	0,32%	1 510 610,79	3,18%	10,07%
Razem w zł/średnio %	263 627 363,73	1 615 310,84	0,61%	6 312 276,80	2,40%	25,50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GOPS

Pomoc społeczna na obszarze działania LGD TUR przyznawana jest w środowisku zamieszkania świadczeniobiorcy, osobom mającym problemy w samodzielnym funkcjonowaniu. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej do świadczeń pomocy społecznej zalicza się świadczenia pieniężne i niepieniężne. Wśród pierwszych wyróżnia się m.in. zasiłki stałe, okresowe, celowe, zasiłki lub zaliczki na ekonomiczne usamodzielnienie się lub kontynuowanie nauki. Według danych GUS w 2020 roku na obszarze LSR z pomocy społecznej przyznawanej na podstawie Ustawy o pomocy społecznej korzystało łącznie 5291 osób, najwięcej w gminie Malanów – 1326 mieszkańców, co według ustaleń z tamtejszym ośrodkiem, wiąże się z szeroko rozwiniętym wsparciem rodzin w zakresie dożywiania dzieci w szkołach, uzależnionym od progu dochodowego, uchwalonego na stosunkowo wysokim poziomie kwotowym. Najmniej osób korzysta z pomocy społecznej w Gminie Kościelec – 417 mieszkańców. Średnia liczba osób korzystających w 2020 roku z pomocy GOPS to 661, gdzie dla województwa wielkopolskiego średnia wynosiła 430 osób. Na tej podstawie zdiagnozowano osoby **szczególnie znajdujące się w niekorzystnej sytuacji, tj. osoby niepełnosprawne i seniorzy. Dodatkowo, zważywszy na fakt niewystarczającej liczby opiekunów osób zależnych oraz towarzyszącego mu zjawiska nadmiernego ich obciążenia, prowadzącego do wykluczenia społecznego, kolejną grupą zdefiniowaną jako znajdującą się w niekorzystnej sytuacji są także opiekunowie.** Grupa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów jako znajdująca się gorszym położeniu ma także swoje odzwierciedlenie w Planie Strategicznym - Wspólna Polityka Rolna. W Polsce, podobnie jak w innych krajach europejskich, od lat wzrasta liczba osób z niepełnosprawnościami, a tym samym rośnie liczba członków rodzin i opiekunów sprawujących opiekę nad tymi osobami. Podobnie ma to miejsce na obszarze objętym strategią, gdzie także zwiększa się liczba osób potrzebujących pomocy, w szczególności seniorów z niepełnosprawnością i ich opiekunów. Podczas spotkania z pracownikami GOPS zwrócono również uwagę na szczególnie niekorzystną sytuację dzieci niepełnosprawnych, w przypadku których długotrwały okres oczekiwania na wsparcie ze strony Państwa oraz zawiłe procedury zniechęcają rodziców do korzystania z pomocy i skłaniają do podjęcia działań „na własną rękę”. Problem dzieci z niepełnosprawnością znalazł także odzwierciedlenie w komentarzu zamieszczonym na portalu społecznościowym LGD TUR przez jedną z mieszkank, która za największy problem w powiecie uznała brak działań na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w formie zajęć dodatkowych - warsztatów kulinarnych, sportowych, teatralnych, zajęć z arteterapii, zajęć ogrodniczych i innych. W szczególności wskazane zostały dzieci z Autyzmem, Zespołem Downa, Zespołem Aspergera. Jako jedyny ośrodek prowadzący działania w tym zakresie wskazano Regionalne Stowarzyszenie Na rzecz Osób Niepełnosprawnych, które zapewnia popołudniami zajęcia z psychologiem, logopedą, rehabilitantem, pedagogiem. Korzystanie z oferty stowarzyszenia jest jednak ograniczone z uwagi na fakt, iż popyt w tym zakresie przewyższa podaż.

Nadmiernie obciążenie opiekunów osób zależnych, rodzi konieczność wdrożenia w LSR rozwiązań w ramach tzw. opieki wytchnieniowej. Tylko bowiem kompleksowe podejście do kwestii pomocy osobom z niepełnosprawnością oraz ich opiekunom może przynieść wymierne efekty. Podczas spotkania konsultacyjnego z udziałem stron zainteresowanych rozwiązywaniem problemów społecznych na obszarze działania LGD TUR oraz przedstawiciela Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej, zasygnalizowano potrzebę realizowania usług opiekuńczych m.in w kierunku poprawienia komfortu życia osób niesamodzielnych, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz osób powyżej 60 roku życia, które zmagają się z problemami życia codziennego. Jednocześnie, zdaniem uczestników spotkania, wsparciem winni zostać objęci opiekunowie osób zależnych, by zwiększyć ich komfort życia poprzez świadczenie usług komplementarnych. Działania w obszarze opieki wytchnieniowej miałyby w tym wypadku przeciwdziałać wypaleniu się oraz braku motywacji i chęci do sprawowania opieki nad podopiecznymi. Elementem uzupełniającym obszar usług

opiekuńczych winny być również wszelkie działania integrujące i zapewniające wsparcie w nawiązywaniu stosunków międzyludzkich oraz propozycje spędzanie czasu, w tym możliwości rozwijania zainteresowań osób z obszaru wykluczenia społecznego. Problemom związanym z zaspokojeniem podstawowych potrzeb człowieka - opieką nad osobami starszymi (także całodobową), usługami zdrowotnymi, w tym rehabilitacyjnymi towarzyszy często zjawisko wyobcowania i asymilacji, niechęć do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Warto dodać, że na terenie wszystkich gmin podejmowane są inicjatywy mające na celu włączenie osób starszych, jednak często nie mają one charakteru cyklicznych i usankcjonowanych formalnie. Jedynie gmina Dobra prowadzi Klub Seniora, który został wyodrębniony w strukturach GOPS. Rozwiązaniem powyższych problemów mogłoby być kompleksowe podejście we wdrażaniu na obszarze LSR usług opiekuńczych na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym dzieci oraz osób przewlekle chorych i seniorów oraz usług w ramach opieki wytchnieniowej, które mogłyby odciążać opiekunów w sytuacjach tego wymagających. W tym celu wypracowano koncepcję realizacji działań w ramach tzw. „wiązki”, która obejmować będzie usługi opiekuńcze na rzecz grup w niekorzystnej sytuacji, które będą usługami bazowymi oraz usługi komplementarne, np. usługi informacyjne, edukacyjne, rekreacyjne oraz zdrowotne. W wiązce preferowane będzie łączenie usług w tzw. „pakiety” w celu zwiększenia wymiaru wsparcia, tj. czasu zapewnienia usługi, zakresu oraz intensywności usługi. Przykładowy zakres usług opiekuńczych mógłby obejmować: specjalistyczne usługi opiekuńcze, asystentura osobista, usługi pomocnicze, takie jak: prawne, psychologiczne, dietetyczne, kosmetyczne, fryzjerskie, „złotej rączki”, sprzątające, transportowe osób – transport specjalistyczny lub pomoc asystenta, wynajem i pomoc w użytkowaniu sprzętu – rehabilitacyjnego i medycznego, drobne usługi remontowo-budowlane, wsparcie w przygotowaniu posiłków, wsparcie w dostępie do uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej i kultury oraz inne niezbędne usługi, które zostałyby zdiagnozowane na etapie opracowania projektu. W zależności od potrzeb oraz biorąc pod uwagę, iż każde z proponowanych rozwiązań charakteryzowałoby się zróżnicowaną specyfiką świadczenia, usługi mogłyby mieć charakter świadczenia całodobowego, systematycznego lub sporadycznego, z dojazdem i/lub zamieszkaniem. Wykaz powyższego zakresu usług winien być otwarty, a do powstania pełnoprawnej wiązki, rekomendowanym byłoby wybrać i realizować, co najmniej trzy usługi (obok grupy odbiorców wybór zakresu winien być uzależniony także od możliwości korzystania oraz potencjałów). W przypadku opiekunów wdrożenie wiązki usług umożliwiłoby im odpoczynek fizyczny i psychiczny, a także wyposażałoby ich w niezbędne kompetencje oraz narzędzia. W tym wypadku także wiązka byłaby kompleksowym wsparciem, zależnym od potrzeb oraz możliwości otoczenia. W zakres usług „wiązki wytchnieniowej” rekomenduje się: usługi opieki zastępczej i wsparcia interwencyjnego, możliwość podniesienia kompetencji opiekuńczych – przygotowanie do sprawowania opieki, szkolenia lub doradztwo branżowe, doradztwo prawne w zakresie spraw formalno-prawnych, grupa wsparcia, doradztwo psychologiczne, usługi rehabilitacyjne, usługi animacyjne i integracyjne, help-desk, homesharing i inne niezbędne usługi: edukacyjne, transport, wsparcie informacyjne lub doradcze. W szczególności usługi edukacyjne na rzecz opiekunów i asystentów rodzin podczas konsultacji wymieniane były jako działania konieczne, niezbędne dla sprawowania wysokiej jakości opieki. Tak pojmowane podejście w rozwiązywaniu problemów społecznych obszaru, miałoby nie tylko unikatowy – innowacyjny charakter, ale także komplementarny, łączący w sobie wiele możliwości wsparcia i form działania. Infrastruktura publiczna – urzędy gmin, ośrodki zdrowia, domy kultury, biblioteki czy budynki GOPS w większości gmin dostosowane są do osób niepełnosprawnych poprzez zapewnienie podjazdu oraz toalet. Jedynie w gminie Brudzew występują utrudnienia dla osób z niepełnosprawnością za wyjątkiem ośrodka kultury, którego przestrzeń dla mieszkańców znajduje się na parterze, a budynek posiada spełniające wymogi prawne w tym zakresie toalety. W gminach Przykona, Dobra i Malanów w budynkach zainstalowano windy, które umożliwiają korzystanie z pomieszczeń znajdujących się na wyższych kondygnacjach, w tym z sal, w których odbywają się imprezy o charakterze kulturalnym skierowanym do mieszkańców (GOK). Na inicjowanie działań przyczyniających się do zmniejszenia barier architektonicznych mogłaby mieć wpływ ocena operacji, która winna preferować projekty zakładające wdrożenie rozwiązań w tym zakresie, tam gdzie one występują, co zapewne przyczyniłoby się do zwiększenia udziału osób z niepełnosprawnością w życiu społecznym, publicznym, czy kulturalnym. Poniższa tabela obrazuje zastosowanie rozwiązań w budynkach użyteczności publicznej, mających na celu zwiększenie dostępności obiektów dla osób starszych i z niepełnosprawnością.

Tabela 21: Udogodnienia dla osób z niepełnosprawnością na obszarze LGD TUR

Gmina	Urząd Gminy	GOPS	Ośrodek Zdrowia	Dom kultury	Biblioteka
Brudzew	Brak	Brak	Brak	Toaleta	Brak
Dobra	Podjazd	Winda	Podjazd/Winda	Podjazd/Winda/Toaleta	Podjazd/Winda/Toaleta
Kawęczyn	Podjazd/Toaleta	Podjazd Toaleta	Podjazd	-	Podjazd
Kościelec	Podjazd	Podjazd	Podjazd/Toaleta	-	-
Malanów	Podjazd/ Toaleta	Podjazd/Toaleta	Podjazd/Toaleta	Winda/Toaleta	Winda/Toaleta
Przykona	Winda/Toaleta	Toaleta	Brak	Brak	brak
Turek	Podjazd	Podjazd	Brak	-	Podjazd/Toaleta
Władysławów	Podjazd	Podjazd	Podjazd/Toaleta	Toaleta	Toaleta

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych z gmin

Władze niektórych gmin członkowskich wykazują żywe zainteresowanie realizacją działań, które będą wychodzić naprzeciw potrzebom osób z niepełnosprawnością, w tym poprzez likwidację barier architektonicznych i zaangażowanie środków finansowych na warsztaty i zajęcia dzienne. Korzystanie z zasobów infrastruktury publicznej nie zakłada żadnych ograniczeń w zakresie korzystania z niej młodzieży oraz kobiet i mężczyzn. Najczęściej godziny pracy urzędów gmin to od 7.30 do 15.30 lub 8.00 do 16.00. Gmina Dobra zakłada wydłużenie czasu pracy w każdy poniedziałek od 7.30 do 16.30 na rzecz skrócenia go w piątki, kiedy urząd czynny jest w godzinach od 7.30 do 14.30. Dostępność ośrodków kultury obok wskazanych powyżej godzin pracy związana jest zajęciami oraz wydarzeniami kulturalnymi, skierowanymi do mieszkańców.

Na podstawie danych liczbowych z rejestrów prowadzonych przez gminne ośrodki pomocy społecznej, ubóstwo rozumiane jako niemożność osiągnięcia minimalnego standardu życiowego na obszarze objętym LSR, nie stanowi znacznego problemu. Tylko bowiem w przypadku 5,26 % osób objętych pomocą społeczną, w stosunku do wszystkich osób korzystających ze wsparcia, powodem z jej korzystania jest ubóstwo. Dane w tym zakresie mogą jednak nie mieć całkowitego odzwierciedlenia w faktycznej sytuacji społecznej z dwóch powodów. Pierwszy to kwalifikacja osób w rejestrach prowadzonych przez ośrodki pomocy społecznej, gdzie niekoniecznie ubóstwo może być wykazywane jako główny powód objęcia wsparciem. Pojęcie ubóstwa wiąże się bowiem z negatywnymi zjawiskami takimi jak bezrobocie, bezdomność, niski poziom wykształcenia, nadmierne zadłużenie rodzin, alkoholizm, łamanie prawa. Drugi – niskie progi dochodowe, które dyskwalifikować mogą osoby do przyznania pomocy z tytułu ubóstwa. Przyjęcie ustawowej granicy ubóstwa pozwala zatem z jednej strony wskazać grupę osób uprawnionych do ubiegania się o przyznanie świadczeń w ramach pomocy społecznej, z drugiej natomiast nie wyczerpuje potrzeb osób, które w nieznacznym stopniu przekraczają próg dochodowy i tym samym pozbawiane są pomocy. Przypadek taki może dotyczyć sytuacji kobiet samotnie wychowujących dzieci, których próg dochodowy nie uprawnia do świadczeń w ramach opieki wychnieniowej. Wsparcie zatem nie zawsze obejmuje wszystkie gospodarstwa domowe, które nie potrafią samodzielnie poradzić sobie z problemami. Warto chociażby zwrócić w tym wypadku uwagę na nasilające się zjawisko „ubóstwa energetycznego”, gdzie coraz większą liczbę rodzin nie stać na dostateczne ogrzanie domu. W opinii pracowników GOPS, co do zasady – wszystkie osoby, które korzystają ze świadczeń są zagrożone ubóstwem, z wyłączeniem osób, którym przyznano zasiłki celowe specjalne i lekowe.

Poza wskazanymi powyżej, innymi problemami społecznymi wskazywanymi w oparciu o dotychczasowe doświadczenia pracowników ośrodków pomocy społecznej jest także słaba komunikacja publiczna. Problem komunikacji publicznej często uniemożliwia dostęp do miejsc użyteczności publicznej, ośrodków zdrowia i pomocy społecznej dla osób starszych i osób bezrobotnych, czasami skutkuje również ograniczeniem pomocy sąsiedzkiej. Słaba komunikacja publiczna niekiedy przekłada się także na niską liczbę uczestników programów wspierających aktywność społeczną oraz rozwój osobisty i zawodowy.

Tabela 22: Transport pasażerski na obszarze LGD

Gminy	Liczba połączeń: miasto powiatowe – siedziby miejscowości gminnych (poniedziałek - piątek)	Liczba połączeń: siedziby miejscowości gminnych – miasto powiatowe (poniedziałek - piątek)	Liczba połączeń: miasto powiatowe – siedziby miejscowości gminnych (sobota - niedziela)	Liczba połączeń: siedziby miejscowości gminnych – miasto powiatowe (sobota - niedziela)
Brudzew	1	1	0	0
Dobra	6	7	0	0
Kawęczyn	3	3	0	0
Kościelec	13	11	0	0
Malanów	6	6	2	2
Przykona	7	7	0	0
Władysławów	12	13	0	0

Źródło: <https://www.e-podroznik.pl/>; <https://www.andrewbus.pl/>

Brak transportu publicznego stanowi znaczącą uciążliwość dla osób starszych i niepełnosprawnych, w szczególności utrudnia dostęp do ośrodków zdrowia, sklepów, czy też uniemożliwia uczestnictwo w życiu społeczno-kulturowym. Ogranicza on również dostępność do usług rehabilitacyjnych, które świadczone są przede wszystkim na terenie miasta Turek. **Dlatego też proponowane w LSR wiązki usług na rzecz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji winny uwzględniać także mobilne usługi rehabilitacji jako integralną część działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych na obszarze.** Realizacja usług rehabilitacji w miejscu zamieszkania, poprawiająca czy przywracająca sprawność fizyczną osobom z dysfunkcjami, miałaby także wpływ na integrację społeczną i zawodową tych osób. Zakres usług obszaru wiązki rehabilitacyjnej wchodzić mogłyby m.in: usługi rehabilitacyjne, wypożyczenie sprzętu służącego rehabilitacji, jego transport oraz doradztwo w zakresie doboru odpowiedniego sprzętu, jak również poradnictwo w pozyskiwaniu dofinansowania na zakup sprzętu, zajęcia edukacyjne w zakresie profilaktyki zdrowia, zajęcia edukacyjne oraz podnoszenie kompetencji w zakresie opieki nad osobami z ograniczeniami mobilności i niesamodzielnymi, usługi pielęgnacyjno-opiekuńcze, usługi transportu specjalistycznego lub pomoc asystenta w przemieszczaniu się, usługi integracyjne i animacyjne, usługi pomocnicze, w tym m.in.: złota rączka, sprzątanie, transport oraz inne zdiagnozowane jako niezbędne – usługi.

Dostęp do zasobów kultury w gminach jest bezpłatny, a oferta skierowana do lokalnej społeczności jest na dobrym poziomie. Na obszarze LSR w Gminie Brudzew funkcjonuje Gminny Ośrodek Kultury "Wozownia" w Kolnicy, w Gminie Władysławów Gminny Ośrodek Kultury, w Gminie Dobra działa Centrum Kultury, w Gminie Malanów funkcjonuje Centrum Kultury i Biblioteka Publiczna, a w Gminie Przykona działalność prowadzi Centrum Kultury Biblioteka Publiczna Gminy Przykona. W 2021 r. w związku z drugim naborem wniosków w ramach Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych do Wojewody Wielkopolskiego został złożony wniosek o dofinansowanie inwestycji jaką jest budowa Gminnego Domu Kultury w Kościelcu. W dwóch gminach na obszarze LSR – Gminie Kawęczyn i Gminie Turek nie ma placówek szerzących działalność kulturalną – domów lub centrów kultury. W tych gminach funkcjonują natomiast rolę placówek zwiększających dostęp do zasobów kulturowych pełnią biblioteki publiczne, z których bezpłatnie mogą korzystać mieszkańcy gmin. Podczas konsultacji społecznych pojawiały się pojedyncze głosy mieszkańców w zakresie potrzeby utworzenia domów kultury na terenie ww. gmin. W przypadku gminy Turek lokalizacja wokół miasta Turek stwarza dogodne warunki, do korzystania z oferty kulturalnej tamtejszych instytucji. Warty wyróżnienia jest natomiast funkcjonujący w gminie Dobra teatr amatorski, prowadzony przez osoby na co dzień zawodowo związane z teatrem. Angażuje on mieszkańców z obszaru działania LGD TUR do próbowania swych sił na scenie pod okiem profesjonalistów. Ponadto dzięki wsparciu ze strony samorządów na deskach teatru w Dobrej wystawiane są sztuki z udziałem profesjonalnych aktorów oraz organizowane są koncerty i recitale. Teatr w Dobrej jest ważnym elementem kształtowania świadomości kulturowej mieszkańców. Daje możliwość obcowania z kulturą wysoką mieszkańcom wsi. Podejmuje ambitne tematy, które kierowane są zarówno do młodszej, jak i starszej części

społeczności. To co zasługuje na szczególne podkreślenie, teatr buduje więź międzypokoleniową aktorów-amatorów, umożliwiając przenikanie się dwóch światów – tradycji z nowoczesnością. To jedyne takie miejsce na obszarze LGD TUR, gdzie młodzi współpracują z seniorami.

4.7. Podejścia LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji

W związku z realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju Turkowska Unia Rozwoju – T.U.R. zapewni przestrzeganie zasady równości szans i niedyskryminacji w ramach realizowanych przez siebie zadań, jak i ogłaszanych konkursów. Podczas wyboru operacji premiowane będą te, które skierowane będą do osób z grupy znajdującej się w niekorzystnej sytuacji z uwagi na płeć, wiek oraz niepełnosprawność. Przyjęte w tym zakresie założenia będą spójne z przeprowadzoną wcześniej diagnozą, analizą potrzeb i problemów obszaru oraz jego mieszkańców. Wyniki badania rynku pracy uwiarygodniły trwający na przestrzeni lat problem nierówności uwarunkowanych płcią. Nierówności te negatywnie wpływają na sytuację kobiet, w tym przede wszystkim na ich dostęp do trwałego zatrudnienia, prawo do równych warunków zatrudnienia (włączając w to prawo do równego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości), możliwość awansu i rozwoju zawodowego, czy wreszcie możliwość harmonijnego godzenia aktywności zawodowej z życiem prywatnym. Dlatego też istotnym elementem projektowania i wyboru operacji będzie uczestnictwo kobiet w poszczególnych obszarach życia społecznego, umożliwienie im osiągnięcia samorealizacji i wyboru takiej ścieżki życia, która wynika z osobistych potrzeb, a nie jest wynikiem narzuconych norm społecznych. Drugą z grup, którą zidentyfikowano jako znajdującą się w gorszym położeniu, jest grupa osób z niepełnosprawnością. W odniesieniu do grup znajdujących się w gorszym położeniu zastosowanie zostanie kwestia projektowania uniwersalnego, które uwzględniać będzie planowanie produktów oraz przestrzeni publicznej, aby były one powszechnie dostępne, bez potrzeby dodatkowej adaptacji czy wyspecjalizowanego projektowania. W szczególności projekty wspierane w ramach LSR uwzględniać będą potrzeby wynikające z różnych rodzajów niepełnosprawności oraz wieku. Aspekt płci natomiast odnosić się będzie do odmiennego sposobu korzystania z infrastruktury przez kobiety i mężczyzn, którzy oczekiwać mogą innych rozwiązań, ułatwień, by w pełni umożliwić pełne korzystanie z przestrzeni publicznej. LGD obrało kierunek działań zmierzających z jednej strony do niwelowania barier równościowych, z drugiej – wspierać będzie rozwiązania, które wolne są od dyskryminacji. Projekty infrastrukturalne uwzględniać będą aspekty użyteczności i atrakcyjności dla ludzi o różnych umiejętnościach oraz elastyczność użytkowania w sposób efektywny i wygodny, by odpowiadać na indywidualne potrzeby, preferencje i umiejętności odbiorców, przy niewielkim wysiłku fizycznym z ich strony, w oparciu o prostą i intuicyjną obsługę. Jednocześnie zapewniona zostanie powszechność i dostęp informacji o współfinansowanych przez LGD TUR projektach. LSR promować będzie pojęcie funkcjonalności i dostępności przestrzeni publicznej, zbudowanej dla wszystkich użytkowników i z korzyścią dla całego społeczeństwa. Tym samym, przyczyniać się będzie do promowania równego i zarazem sprawiedliwego dla wszystkich dostępu do dóbr i usług, z uwzględnieniem potrzeb tych użytkowników, których funkcjonowanie jest w pewnych aspektach ograniczone. Ponadto LSR uwzględniać będzie równy dostęp do zasobów rozumianych jako praca, nauka, kultura czy inne usługi społeczne i publiczne. W przypadku działań edukacyjnych i aktywizujących lokalną społeczność projekty zakładać będą planowanie działań informacyjno-rekrutacyjnych z uwzględnieniem perspektywy płci, w tym np.: używanie przekazu niestereotypizującego (np. języka czy grafiki) oraz wrażliwego na płeć (np. używanie żeńskich i męskich końcówek, o ile jest to możliwe, lub form bezosobowych). Dystrybucja informacji o prowadzonej rekrutacji będzie miała miejsce na różnych portalach, gazetach, ale też w miejscach najczęściej odwiedzanych przez grupę docelową. Stosowanie będą kanały komunikacji odbywać się będą w miejscu i czasie dostosowanym do danej grupy docelowej w adekwatne do grupy docelowej. Celem zapewnienia skuteczności podjętych przez LGD działań w powyższym obszarze prowadzony będzie bieżący monitoring, w tym osiąganych wskaźników, analiza wdrażania zasady równości szans i niedyskryminacji w ramach sprawozdań rocznych. Przeprowadzona zostanie ewaluacja uwzględniająca ww. aspekty, natomiast LGD dąży do starań, by we władzach zasiadali przedstawiciele grup znajdujących się w niekorzystnym położeniu. Reasumując – wybór projektów ukierunkowany będzie na przeciwdziałanie sytuacjom powielania stereotypowych rozwiązań. Projekty wspierane przez LGD TUR będą przeciwdziałać występowaniu barier równościowych, zarówno w trakcie realizacji projektu, jak i po jego zakończeniu.

4.8. Dziedzictwo kulturowe oraz zabytki

Obszar działania Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. jest bogaty z punktu widzenia historyczno-kulturowego – można tu zobaczyć liczne pałace, dworki i parki dworskie, zabytkowe kościoły – murowane i drewniane, kaplice, cmentarze (zarówno katolickie, ewangelickie jak i żydowskie) oraz pomnik. Niektóre z nich czasy świetności mają już dawno za sobą i nie zostały nigdy odremontowane, ale ich urok tkwi często w historiach i legendach z nimi związanych, które stanowią niezwykle bogate i ciekawe dziedzictwo terenu. Co ważne, historie te są wciąż żywe, znane mieszkańcom tego terenu, co stanowić może podwaliny dla budowania produktu turystycznego regionu. Do najważniejszych obiektów materialnego dziedzictwa kulturowego poszczególnych gmin LGD należą:

Gmina Brudzew - w południowej części brudzewskiego rynku znajduje się **Pomnik Wojciech z Brudzewa**, urodzonego w Brudzewie, wybitnego astronoma i matematyka, którego uczniem był najprawdopodobniej Mikołaj Kopernik. Natomiast w lesie w Sacalach zlokalizowany jest **Pomnik Powstańców Styczniowych** upamiętniający walczących w [1863 w](#) Powstaniu Styczniowym. **Kościół parafialny św. Mikołaja** z 1455 roku, obecna forma pochodzi z około 1712 roku. Do ważniejszych zabytków świątyni należą: obraz Matki Boskiej Brudzewskiej w kaplicy (koniec XVII wieku), nagrobek Heleny Moiaczewskiej w kaplicy (1801, dłuta Pawła Jastrzebskiego), rokokowa chrzcielnica, żelazna płyta ze sceną Sądu Salomona (XVI wiek). Na północno-zachodnich skrajach parku znajduje się **cmentarz** Kurnatowskich, założony w 1922 roku, odnowiony z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Brudzewa w 2005 roku. **Kolnica** – dawna wozownia należąca do rodziny Kępiński. Wokół rozciągał się **park** z unikatowymi w skali regionu wysokimi żywopłotami, tworzącymi uroczę zakątki. W ostatnich latach resztki ogrodu i budynek wozowni zostały wyremontowane przez Gminę, gdzie obecnie mieści się tutaj Gminny Ośrodek Kultury. **Kościół poszpitalny w Brudzewie św. Ducha z XVII w.** - położony jest w centralnej części Brudzewa na południowym skraju Placu Wolności. Kościół orientowany, barokowy, zbudowany na planie wydłużonego prostokąta z nieco węższym niewyodrębnionym prezbiterium. Do prezbiterium od północy przylega zakrystia na planie trapezu. Ściany murowane z cegły, tynkowane. Kościół św. Ducha zachował późnobarokowy charakter architektury; wewnątrz wspaniały ołtarz z połowy XVII wieku (być może dawny ołtarz główny kościoła św. Mikołaja), z tabernakulum z figurą Madonny i rzezbami aniołów na drzwiczkach. **Kościół Przemienienia Pańskiego i św. Walentego** – słynne w okolicy sanktuarium **znajdujące się w Galewie**, w wiosce położonej na szczycie wysokiego wzgórza. Między 1841 a 1845 rokiem dziedzice wsi, Maria i Wincenty Przechadzcy zbudowali na wierzchołku wzgórza niewielką kaplicę. Po długich perypetiach w 1920 roku powstała w Galewie samodzielna parafia katolicka. W latach 1927-1930 kościół rozbudowano o kaplicę i zakrystię z otwartą galerią. Corocznie w święto Przemienienia Pańskiego (6 sierpnia) do Galewa udają się liczne pielgrzymki dziękczynne, a w tutejszym sanktuarium odbywają się uroczystości odpustowe na pamiątkę wydarzeń związanych z cudownym uzdrowieniem chorujących podczas epidemii cholery panującej w XIX wieku. **Kościół parafialny w Janiszewie** – pierwsze wzmianki o Kościele pw. św. Jadwigi pochodzą z [1415](#) roku. Kościół rozebrali hitlerowcy w czasie II wojny światowej ([1939-1945](#)). Po wojnie istniał drewniany, prowizoryczny kościół, a w 15 lat po zakończeniu wojny, w latach [1958-1960](#) postawiono nową, murowaną świątynię. Najcenniejszymi elementami budowy i sztuki są: obraz Matki Boskiej Szkaplerznej ([XVIII wiek](#)), ołtarzowe rzeźby śś. Piotra i Pawła (połowa [XIX wieku](#)) oraz kielich z tegoż samego okresu. **Zespół dworski w Smolinie** - poł. XIX. **Schrony bojowe we wsi Tarnowa** z okresu II wojny światowej - przy trasie Turek-Koło znajduje się wschodni fragment 30-kilometrowego pasa **umocnień „Przedmościa Koło”**, budowanych przez jednostki Armii „Poznań” od czerwca 1939 roku. Do wybuchu wojny z III Rzeszą udało się wznieść 21 schronów żelbetonowych na łuku między miejscowościami Genowefa na zachodzie, a Tarnowa-Nowa Wieś na wschodzie.

Gmina Kawęczyn - **Kościół św. Andrzeja Apostoła** położony w północnej części wioski powstał w latach 1858-1861 – jest to jednonawowa budowla z absydą prezbiterium i niewielką wieżą w fasadzie, o dekoracjach elewacji w uproszczonych formach neogotyckich. Wnętrze dzielą na trzy nawy drewniane filary z bogatą snycerką arkad. Znajdują się tu trzy klasycystyczne ołtarze i ambona z czasu budowy kościoła, a neobarokowe organy powstały w kaliskiej pracowni S. Bielawskiego około 1870 roku. W 1927 całe wnętrze pokryte zostało polichromiami krakowskiego artysty

Ziętarskiego, twórczo podejmującymi wątki dekoracji gotyckiej, renesansowej i barokowej. **Kościół Matki Boskiej Bolesnej** w Kowalach Pańskich z lat 1841-1851, ufundowany przez Antoniego Czarneckiego z Brzostkowa, właściciela Kowali. Prosta, jednonawowa bryła z kwadratową wieżą w fasadzie, dekoracjach z arkadowymi podziałami wywodzi się z estetyki zwanej nieraz „stylem arkadowym”. Łatwo się też dopatrzeć fascynacji kościołami romańskimi. Zaskoczeniem będzie w tym wypadku bogate, neoklasyczne wnętrze z kolumnowymi ołtarzami i polichromią z początku XX wieku. **Budynek administracyjny władz gminy** w Kowalach Pańskich - powstanie budynku datuje się na ok. 1900 rok. Wybudowany został w formie parterowego pawilonu, w modnym wówczas stylu szwajcarskim z ceglanyimi dekoracjami elewacji i ozdobną szybką. Od 1933 roku czyniono starania o budowę nowoczesnego **gmachu dla szkoły podstawowej**, zbudowanego w latach 1938-39.

Gmina Kościelec - **Kościół Stanisława Biskupa** we wsi **Białków Kościelny** znanej już w 1268 roku, niegdyś będącej częścią dóbr starostwa kolskiego. Kościół zbudowany został w 1809 roku w najwyższym punkcie wioski, na miejscu świątyni z połowy XVIII wieku. Drewniana budowla, prezentująca typ konstrukcji zrębowej, ze ścianami obłożonymi (oszalowanymi) deskami, składa się z nawy z prezbiterium i zakrystią oraz kruchty. Ponad dwuspadowymi dachami wzrok przyciąga wieżyczka dawniej mieszcząca dzwon, czyli sygnaturka. Wewnątrz zachowało się XIX-wieczne wyposażenie w postaci ołtarzy i ambony. Kościół w Białkowie jest jedną z nielicznych zachowanych świątyń drewnianych na tym terenie. Przed połową XIX wieku większość wiejskich kościołów budowano właśnie z drewna, w prostych, pełnych uroku formach, jakie możemy oglądać w Białkowie. **Kaplica bł. Bogumiła** z 1788 roku - wedle tradycji, powstała w miejscu, w którym znajdowała się pustelnia cudotwórcy. Wewnątrz tej drewnianej kaplicy stoi ołtarz z początku XIX wieku, dwie barokowe rzeźby św. Wojciecha i jednego z papieży oraz sarkofag Bogumiła z rzeźbą (1890 r.) dłuta znanego artysty krakowskiego – Antoniego Kurzawy. **Kościół Trójcy Świętej** z 1768 roku. Kościół w stylu barokowym, rozbudowany w 1888 roku o neobarokowe prezbiterium, kaplice i kruchtę – dostosowane do XVIII wiecznego stylu budowli, wraz z dzwonnica tworzące spójny kompleks architektoniczny. Wewnątrz świątyni, będącej Sanktuarium Błogosławionego Bogumiła, zachowały się barokowe ołtarze, obraz z 1660 roku przedstawiający legendy o żywocie i cudach Bogumiła, relikwiarze – średniowieczna figura oraz relikwiarz w kształcie ręki, pochodzący z około 1926 roku. Z przełomu XIX-XX wieku pochodzi fresk na ścianie łuku ponad prezbiterium, przedstawiający przejście Błogosławionego przez rzekę. Jednym z barwniejszych mieszkańców dworu starościńskiego był w połowie XVIII wieku hrabia Rafał Gurowski, właściciel dóbr Wyszyny. Około 1760 roku rozbudował kościół o drewnianą nawę, a na miejscu średniowiecznego dworu wystawił barokowy **pomnik św. Jana Nepomucena** z XVIII w. z wierszowanymi inskrypcjami na cokole. **Kościół p.w. św. Andrzeja Apostoła** – romański kościół zbudowany około 1150 roku z ciosów piaskowca i rozbudowany w XVI w. Dziś najstarszy zabytek tego typu w regionie. W swej osiemnastowiecznej formie kościół św. Andrzeja dotrwał do lat 1990-2005, kiedy w kilku etapach dokonano jego rozbudowy i przebudowy – drewniany korpus zastąpiła wówczas struktura murowana, otoczona aneksami o nietypowej, stylizowanej na „obronną” architekturze z czerwonej cegły. Z dawnego wyposażenia rokokowego zachował się ołtarz z czasów Rafała Gurowskiego. Największe zmiany zaszły w Kościelcu w XIX wieku – w 1836 roku car Mikołaj I nadał generałowi Gwalbertowi Cyprianowi von Kreutz dobra dawnego starostwa kolskiego w nagrodę za zasługi wojenne. W ten sposób powstały włości liczące niemal 3340 hektarów, a ich stolicą stał się Kościelec. **Pałac Kreutzów** powstał w latach 1887-1889 na miejscu dawnej siedziby starostów kolskich, przy wykorzystaniu fragmentów starej zabudowy. Rezydencja z wnętrzami urządzonymi w szerokiej gamie estetycznej (formy barokowe łączą się z mauretańskimi i klasycystycznymi, a sufity zdobią ogromne freski kaliskiego malarza Augusta Bertelmana) został pod koniec XIX wieku otoczony rozległym **parkiem krajobrazowym**, złożonym z ogrodu przypałacowego na górnym tarasie i parku dolnego z licznymi fontannami i sztucznym jeziorem, otoczonym pawilonami i elementami małej architektury – meczetem z minaretem, przystanią, obeliskiem egipskim, grotą z podziemnymi korytarzami i zamkiem, obłożonym tufem wulkanicznym z Sycylii. Przestrzeń parku dopełniła także aranżacja ogrodu wokół kościoła, do którego Kreutz wytyczył wspaniałą aleję kasztanowców, łączącą się z pałacem poprzez żelazny most nad wąwozem szosy. Zespół pałacowy w Kościelcu Kolskim na przełomie XIX i XX wieku – był nie tylko jedną z największych rezydencji w tej części zaboru rosyjskiego, pozwalając na organizowanie wystawnych przyjęć. Od 2016 roku pałac jest siedzibą Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych w Kościelcu.

Gmina Przykona - Kościół Apostołów Piotra i Pawła w Boleszczynie powstał on w latach 1812-1821, a około 1889 roku został rozbudowany o nową nawę i część wejściową z kruchtą i wysmukłą wieżą. W latach międzywojennych kościół otrzymał polichromię, niestety niezachowaną obecnie. **Cmentarz parafialny w Smulsku**, założony w 1818 roku. Zachowało się tu kilkanaście zabytkowych nagrobków w formie kilkustopniowych cokołów z inskrypcjami i krzyżami, jak i rzeźb naturalistycznych z imitacjami kamiennych głazów z drewnianymi krzyżami. **Kościół Nawiedzenia NMP w Psarach jest** najciekawszym i zarazem najmniej znanym zabytkiem tych okolic. Wzniesiony został na miejscu drewnianego kościoła w latach 1911-1913. Z kościołem sąsiaduje także **plebania** z 1907 roku. Zespół dworsko-parkowy w Żeroniczkach z XIX w. - pośród łąk i charakterystycznych zadrzewień śródpolnych, znajduje się **dwór w Żeroniczkach**. Nazwa Żeroniczki pojawia się dopiero w wieku XVI, ale w tym rejonie już w późnym średniowieczu istniał obronny **dwór szlachecki na kopcu**, użytkowany jeszcze w XVIII stuleciu. Jego funkcje przejął drewniany dworek drobnoszlachecki, należący do Henryka Schoepe, niewiele różniący się formą od dużego domu wiejskiego. W drugiej połowie XIX wieku kolejny dziedzic, Karol Schoepe, zbudował nowy dom drewniany, utrzymany w typie letniskowej willi z werandą. Ostatnimi właścicielami Żeroniczek byli Roman i Zofia Schoepe; kolejny, tym razem murowany dwór zaprojektował dla nich brat Zofii, Konrad, absolwent Akademii Inżynierskiej w Wiesmarze. Budowa neobarokowej rezydencji z wysokimi, mansardowymi dachami ruszyła latem 1918 roku, jednak nie została nigdy ukończona; dopiero w latach 1938-1939 na miejscu drewnianego skrzydła powstał istniejący do dziś, parterowy aneks z portykiem na kolumnach. Obecnie jest własnością Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa.

Gmina Malanów - Kościół drewniany p.w. św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Mikołaja Biskupa w Malanowie został zbudowany około 1716 roku. W latach 1871-1874 został on przeniesiony kilkaset metrów na północ wraz z dzwonnica. Obok znajduje się plebania z lat 1904-05 i nowa świątynia, zbudowana w latach 1989-2000 według projektów Ludwika Mackiewicza i Włodzimierza Krakowskiego. Stary kościół, dziś już nieużytkowany, posiada trzy neobarokowe ołtarze, ufundowane między innymi przez Doruchowskich oraz XIX-wieczną chrzcielnicę, kropielnicę i ambonę. We współczesnym kościele znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z sukienką srebrną – zwany Matką Boską Malanowską – z około 1850 roku. Dawny zespół sakralny w Malanowie stanowi dziś jeden z nielicznych zachowanych przykładów drewnianego budownictwa, przed XIX wiekiem powszechnego na tych ziemiach.

Gmina wiejska Turek - Zespół dworski w Słodkowie z XIX wieku - od wschodu otoczony parkiem, a od zachodu i południa sąsiadujący z budynkami gospodarczymi folwarku. Warto zauważyć, że charakterystyczny ganeczek wejściowy na kolumnach, pojawiający się w architekturze polskich rezydencji dopiero w XVIII wieku, jest dziś symbolem dworu niczym z „Pana Tadeusza”. **Kościół Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w Kaczkach Średnich**, tj. na terenie niewielkiej miejscowości, znanej głównie z Zespołu Szkół Rolniczych. W 1986 roku powstała parafia, dla której konserwator zabytków i architekt Aleksander Holas zaprojektował, konsekrowany w 1989 roku. W nizinnym, rolniczym krajobrazie okolicy może on być zaskoczeniem (żelbetonowo-kamienna forma, przypominająca wedle niektórych góralskie szałas, a według innych starożytne namioty pojawiające się w Biblii). **Dwór Kolskich** w miejscowości Wrząca z pocz. XX w. istniejącej już w XVI wieku. Dworek otaczał od północy park, od południa ogród owocowy i sad; po stronie wschodniej znajdował się folwark. Pośród różnych obyczajów sprzed 1939 roku warto przypomnieć coroczne dożynki dworskie - gromadziły one nie tylko rzesze krewnych z sąsiednich dworów, ale i mieszkańców okolicy, pracujących we dworze lub korzystających z jego obszernej biblioteki. Obecnie budynkiem zarządzają Lasy Państwowe Nadleśnictwo Turek.

Gmina Władysławów - Kościół parafialny p. w. Michała Archanioła w Władysławowie z XVI wieku - obecny kościół parafialny: p.w. św. Michała Archanioła został wystawiony w końcu XV w., następnie był przebudowywany, gruntownie odnowiony i konsekrowany w 1900 r. Jest to budowla późnogotycka, murowana, orientowana, jednonawowa, kryta dachówką, z wieżą w fasadzie. W wielkim ołtarzu znajduje się obraz Matki Bożej Różańcowej namalowany przez Ignacego Jasińskiego z Warszawy około 1873 r., Organy z 1870 r., wykonał Stanisław Przybyłowicz z Warszawy. Dzwonnica z 1875 r. wg planu Orłowskiego z Warszawy, gruntowna renowacja w 2000 r. W dniu 27 kwietnia 1979 r. na skutek pożaru kościoła przez podpalenie, polichromia została zniszczona. W 1980 r. kościół został gruntownie

odmalowany przez artystów malarzy z Poznania: Henryka Domurata i Wojciecha Surdackiego. **Kościół ewangelicko – augsburski we Władysławowie z XIX wieku - murowany zbór o neoromańskich cechach** powstał w drugiej połowie XIX w. Nad budynkiem wznosi się kryta blachą wieża z sygnaturką. Kościół służył ewangelikom do 1945 r. Opuszczony obiekt zaadaptowano na cele **Gminnego Ośrodka Kultury. Kościół Narodzenia NMP w Wyszynie** z XVIII w. wznosił Piotr Wyszynski, którego herb Dryja znalazł się na średniowiecznej, kamiennej chrzcielnicy zachowanej do dziś w obecnej świątyni. Drewniana świątynia powstała na zachód od siedziby szlacheckiej, zapewne otoczonej obronnymi fosami, być może mającej charakter murowanego dworu. W XVIII i XIX stuleciu Wyszyną władali Gurowscy. W 1782 roku hrabia Rafał Gurowski zbudował tu kolejną, zachowaną do dziś **świątynię drewnianą Narodzenia NMP**, pomyślaną jako sanktuarium dla cudownego obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem (przeniesionego z zamkowej kaplicy, a pochodzącego z XVII wieku) oraz jako barokowe mauzoleum-pomnik wymierającego rodu. Stąd unikatowa forma budowli, założonej na rzucie 16-boku, z dwuczęściowym dachem w formie dzwonu i bogatym, rokokowym wyposażeniem z portretami Gurowskich. W latach 1903-1909 kościół został rozbudowany o trzy wieloboczne aneksy, dostosowane do barokowej formy budowli. W tym stanie dotrwał on do dziś, po niedawnej renowacji stanowiąc perłę drewnianej architektury XVIII wieku w Polsce. **Kościół św. Michała Archaniola w Russocicach**, tj. w miejscowości będącej w XIV stuleciu dużym skupiskiem osadniczym, rozwijającej się wzdłuż starego szlaku handlowego, łączącego Kalisz z Toruniem. W północnej części osady około 1350 roku istniał drewniany kościół parafialny, ufundowany zapewne przez ród Russockich, zamieszkujący **dwór obronny** na południe od wioski. Murowana, późnogotycka **świątynia św. Michała Archaniola** z nietypowym, krótkim korpusem i wieżą powstała około 1500 roku. Po Russockich władali tu Olszowscy, a w 1694 roku dobra russockie, złożone z wielu wiosek i osad, nabył Stanisław Kretkowski właściciel Wyszyny. W Russocicach istniał wówczas obszerny folwark i dwór zwany „zamkiem”. W 1727 roku wojewoda chełmiński, Władysław Jan Kretkowski uzyskał od króla Augusta II pozwolenie na lokację na prawie niemieckim nowego miasta rzemieślniczo-handlowego, które założono na gruntach na wschód od Russocic – w ten sposób powstał Władysławów, którego budowę i kolonizację prowadzili już nowi właściciele Russocic i Wyszyny, Gurowscy. Jeszcze około 1750 roku w nieodległym Felicjanowie, na wyniosłym wzgórzu na zachód od miasteczka powstał **cmentarz ewangelicki**, (czynny do 1945 roku). Zapewne w drugiej połowie XVIII wieku kościół św. Michała Archaniola w Russocicach został przebudowany przez Gurowskich, powstała wówczas nowa wieża i późnobarokowe wyposażenie z trzema ołtarzami i amboną. W 1872 roku wzniesiono istniejący do dziś późnoklasycystyczny budynek **kościół ewangelickiego** z wieżą i wnętrzem pierwotnie podzielonym na dwie kondygnacje za pomocą drewnianych galerii (empor), z ołtarzem połączonym z amboną. XVIII-wieczny **dwór w Russocicach** został przebudowany i rozbudowany w modnym stylu neogotyckim, z narożną wieżą – tak powstał „zameczek”. Potomkowie rodu mieszkali w nim do 1893 roku, kiedy dawny „zameczek” został zamieniony na garbarnię przez rodzinę Marszlów, nabywców nieruchomości. Jeszcze w 1856 roku powstała nowa, klasycystyczna **plebania katolicka** w Russocicach; tymczasem kościół św. Michała Archaniola w latach 1861-1864 został rozbudowany o dwie neogotyckie kaplice i zakrystię, otoczono go także solidnym ogrodzeniem z dzwonnica w formie neogotyckiej bramy tryumfalnej, zaprojektowanej przez warszawskiego architekta Józefa Orłowskiego i ukończonej w 1878 roku. Przebudowie starej świątyni, z dużą energią prowadzonej przez proboszcza, ks. Prusa z funduszy ze składek, towarzyszyło zamówienie polichromii malarskiej wewnątrz, stworzonej w 1870 roku przez kaliskiego malarza Augusta Bertelmana, (autor prac z pałacu Kreutzów w Kościelcu). W latach 1938-1939 powstał istniejący do dzisiaj, modernistyczny budynek **Domu Katolickiego**, wzniesiony staraniem ks. Grzegorza Domańskiego. **Cmentarz** – katolicki w Russocicach (liczne nagrobki zabytkowe z XIX i XX wieku), ewangelicki we Władysławowie-Felicjanowie („Niemiecka Górka”, z nagrobkami z XIX-XX wieku i mogiłą ofiar lat 1939-1945) oraz relikty cmentarza żydowskiego w Russocicach (zniszczony przez hitlerowców w czasie II wojny światowej, obecnie zachowane szczątki mogił).

Dziedzictwem kulturowym o szczególnym znaczeniu dla całego obszaru jest odkrycie archeologiczne na terenie gminy **Brudzew**, w miejscowości **Kwiatków**. Jak podaje portal www.okowozownia.pl prace wykopaliskowe prowadzone pod kierownictwem mgr Eryka Schellnera oraz mgr Adama Golańskiego realizowane były w latach 2012-2014 i objęły około 17 ha. Odkrycie stanowi wyjątkowe znalezisko, obejmujące ok. 12 000 obiektów nieruchomych oraz warstwy pozaobiektywne, 2 067 zabytków krzemiennych, 227 276 fragmentów ceramiki, 8 920 ułamków polepy, 8 453 kości,

159 przęślików, 130 fibul i ich fragmentów, 32 kabłączki skroniowe, 15 szpil a także: żarna, ciężarki tkackie, rzymskie monety (brąz, srebro), groty, pierścienie brodawkowate, obrączki, grzechotki oraz zabytki określane jako „inne”. Chronologicznie odkrycie obejmuje: schyłkowy paleolit i mezolit, kulturę pucharów lejkowatych, kulturę amfor kulistych, prawdopodobnie kulturę niemeńską, kulturę trzciniecką, z dużym prawdopodobieństwem kulturę jastorfską, kulturę przeworską, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze i nowożytność. Szczególne znaczenie ma odnalezienie 90 palenisk związanych zapewne z częścią gospodarczą osady oraz około 90 studni z dobrze zachowanymi drewnianymi elementami konstrukcyjnymi. Warty podkreślenia jest fakt, iż dotychczas żadna z odkrytych osad przeworskich nie odznaczała się tak dużą ilością sztucznych ujęć wody, co dowodzi o wielkości osady i stosowanych w niej rozwiązań technicznych. Obok nich znalazły się także bardzo dobrze zachowane zabytki drewniane (np. łopatki, koszyki), żarna, naczynia, paciorki oraz zabytki metalowe. Z kolei mnogość rozpoznanych dołków posłupowych wskazuje na istnienie licznych konstrukcji słupowych, wśród których wyróżnić można m. in. długie domy, spichlerze oraz pozostałości ogrodzeń. W tej grupie obiektów znalazły się także niewielkie budynki mieszkalno-gospodarcze, a w jednym z nich odkryto doskonale zachowane pozostałości drewnianych pali, w dwóch – zachowane w całości naczynia zasobowe. Znaleźiska archeologiczne są natomiast badane i opisywane przez Uniwersytet Łódzki, a las kopalny przez Uniwersytet Łódzki i AGH Kraków. Kilkanaście zakonserwowanych na zlecenie Wójta Gminy Brudzew pni znajduje się na stanie Gminnego Ośrodka Kultury „Wozownia”. Największym wyzwaniem jest zapewnienie dostępności obiektów kultury oraz ich promocja jako atrakcji turystycznej. Prezentację potencjału kulturowo-historycznego obszaru objętego strategią w formie materiału opisowego, zdjęciowego i filmowego zawiera portal Swojskie Klimaty. Należałoby jednak skoncentrować wysiłki, by bardziej atrakcyjne obiekty włączyć do oferty w ramach sieciowego produktu turystycznego, wykorzystując potencjał ludzki (przewodników PTTK, znawców i historyków obszaru) do przekazywania wiedzy o ich dziejach i historii. Atrakcyjnym dziedzictwem kulturowym, wiążącym się nierozdzielnie z krajobrazem polskiej wsi, mogą być na obszarze LSR miejsca kultu religijnego, w tym cmentarze i kapliczki. Dlatego dbałość o ich stan techniczny powinien być uwzględniony w ramach wsparcia projektów finansowanych przez LGD.

Wyrazem pozamaterialnego dziedzictwa kulturowego obszaru LGD są tradycje i obrzędy charakterystyczne dla poszczególnych gmin, wśród których należy zwrócić uwagę na: Drogi Krzyżowe, Straż grobu pańskiego, tzw. Turki w Wielkim Tygodniu, Procesja Emaus (Gmina Dobra), Bogumiłki (Gmina Kościelec), Kółka Różańcowe i Nabożeństwa Fatimskie, Zwyczaje wspólnego kisenia kapusty, darcia pierza, liczne święta ziemniaka, Pielgrzymka z okazji Przemienienia Pańskiego (Galew, gm. Brudzew), wygrywanie pieśni maryjnych na „cztery świata strony” przez trębaczy orkiestry dętej z wieży remizy strażackiej w Brudzewie w miesiącu maju w porze porannej i wieczornej. Dotychczasowe działania LGD zarówno jako przedsięwzięcia własne – aktywizujące, jak i poprzez operacje realizowane przez wnioskodawców wniosły znaczący wkład w zachowanie i kultywowanie dziedzictwa kulturowego obszaru. Niezwykle cennym zasobem obszaru LGD są jego mieszkańcy, przyczyniający się do kultywowania tradycji i historii regionu, aktywnie włączający się w działania na rzecz społeczności i integracji obszaru. Pośród nich szczególnie wyróżniają się liczni rękodzielnicy i rzemieślnicy, w tym: rzeźbiarze (Piotr Staszak i Marek Kwiatosiński z Gminy Brudzew, Marek Kotwasiński (Gmina Kościelec), snycerz (Marcin Boczek, Gmina Władysławów), wikliniarze (Artur Witaszek, Janusz Wiśniewski), na obszarze działania także wielu pszczelarzy oferujących oprócz miodu wyroby z wosku (np. Marcin Bugała, Zbigniew Ogrodowczyk, Stanisław Urbańczyk, Monika Susto), koronkarki, malarze i osoby wykonujące różnego rodzaju ozdoby i przedmioty codziennego użytku. Obok działalności rękodzielników i rzemieślników równie aktywną grupę w obszarze krzewienia i kultywowania tradycji regionu stanowią zespoły ludowe oraz zespoły lokalnych „śpiewaczy”. Zespoły towarzyszą wielu lokalnym imprezom i stanowią niewątpliwie ważną część życia kulturowego na wsi. Wyniki przeprowadzonych konsultacji w odniesieniu do zasobów kultury wskazują na problemy dotyczące niedostatecznej oferty, zanikanie tradycji, ograniczony (lub jego brak) dostęp do wielu dóbr kultury oraz nieodpowiednia promocja istniejących zasobów. Wśród potrzeb wymieniono natomiast kultywowanie tradycji w sposób, który byłby atrakcyjny dla różnych grup wiekowych, a także zwiększenie współpracy w regionie przy organizacji wydarzeń kulturowych. Na obszarze działania LGD występuję zaledwie kilka produktów lokalnych, budowana jest marka lokalna, która jednak jest wciąż mało rozpoznawalna. Istotnym byłoby jej wzmocnienie i wypromowanie tak, aby utożsamiali się z nią mieszkańcy. Przedstawiciele zespołów ludowych działających na

obszarze LGD zasygnalizowali natomiast problem niskiego poziomu zainteresowania młodszej generacji kultywowaniem tradycji w regionie. Dotyczy to zarówno bezpośredniego angażowania się, jak i samego zainteresowania ich twórczością. Zgodnie stwierdzono, iż niezmiernie ważnym byłoby uatrakcyjnienie dotychczasowej formuły funkcjonowania zespołów, jak chociażby poprzez organizację warsztatów doskonalących umiejętności członków.

4.9. Potencjał dla rozwoju turystyki

Obszar objęty LSR charakteryzuje się niewielką liczbą obiektów i miejsc zachęcających do średnio- i długoterminowych pobytów. Turystyka obecnie nie jest wiodącą dziedziną rozwoju. Istniejąca infrastruktura jest ważna jedynie na skalę lokalną. W związku z tym rozwój funkcji turystycznej może nastąpić na drodze przemyślnych, spójnych działań. Zasadnicze może się okazać tworzenie i formalizacja działania sieci kooperacyjnych, czyli sieciowanie usług turystycznych, której podstawą będzie wspólna oferta programowa, czy wspólna dystrybucja. Warto zauważyć, że obszar charakteryzuje się jednak walorami, które mogłyby przyczynić się do rozwoju turystyki. Dobrym kierunkiem rozwoju jest tworzenie stref rekreacji na obszarach zalesionych oraz zagospodarowanie sztucznych zbiorników w tym celu. Istotnym byłaby tu koncentracja licznych atrakcji na niewielkim obszarze.

Przykładem od wielu lat funkcjonującego zbiornika powstałego w wyniku rekultywacji jest zbiornik Przykona, którego rekreacyjny charakter i łatwa dostępność pozwoliły na rozwój drobnej przedsiębiorczości, związanej z oferowaniem usług turystycznych. Powstały w 2004 roku zbiornik przyczynił się zatem do rozwoju turystyczno-wypoczynkowego gminy Przykona i jest doskonałym przykładem rozwoju turystyki weekendowej, która może być oferowana na obszarze objętym LSR. W okresie letnim stanowi atrakcję wypoczynkową nie tylko dla mieszkańców gminy i powiatu, ale także pobliskiego województwa łódzkiego. Osoby wypoczywające nad zbiornikiem to: mieszkańcy gminy ok. 30%, powiatu ok. 40%, oraz mieszkańcy województwa łódzkiego ok. 30%. W okresie letnim z zasobów zbiornika szczególnie w weekendy korzysta w ciągu 1 dnia ok. 1000 osób. Obszar, na którym znajduje się zbiornik stanowi atrakcyjny kompleks, gdzie w jego linii nabrzeżnej znajduje się pomost rekreacyjny z platformą estradową i wyznaczonym miejscem do kąpeli, boisko do piłki plażowej i koszykówki, ścieżka biegnąca wzdłuż zbiornika z miejscami do wypoczynku i na ognisko oraz pomosty służące do cumowania łódek i sprzętu wodnego. Dodatkowym atutem jest jego lokalizacja bowiem znajduje się on w bezpośrednim sąsiedztwie kompleksu leśnego, który służy liczным spacerowiczom odwiedzającym gminę, a także grzybiarzom w okresie jesiennym. Na gruntach położonych w sąsiedztwie zbiornika wodnego „Przykona” rozwinęło się budownictwo letniskowe i rekreacyjne. W pobliżu znajduje się ponad 400 działek rekreacyjnych w 50 % zabudowanych domkami letniskowymi, co zapewnia gminie wpływy do budżetu z tytułu podatku od budownictwa letniskowego. Zbiornik „Przykona” przyczynił się też do rozwoju gospodarczego gminy poprzez powstanie przy nim 3 punktów małej gastronomii, 3 wypożyczalni sprzętu wodnego czy infrastruktury turystycznej która jest pożądana przez wypoczywających nad zbiornikiem. Osoby wypoczywające mają możliwość zakupu posiłków czy wypożyczenia łódek i rowerów wodnych w utworzonych wypożyczalniach. Przedsiębiorcy prowadzący wypożyczalnie w sezonie letnim, organizują warsztaty i zawody Windsurfinговые, paralotniarskie i żeglarskie. Dla terenów w położonych w bezpośrednim sąsiedztwie zbiornika, tj. w miejscowościach Dąbrowa i Zimotki Gmina sporządziła miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego i wydzieliła 135 działek pod budownictwo letniskowe o pow. od 630 do 1000m², co stanowi całościowo powierzchnię ok. 20 ha. Następnie wydzielone działki były sprzedawane w formie przetargu wielu prywatnym inwestorom. Aktualnie tereny te są zaopatrzone w sieć wodociągową, kanalizacyjną i energetyczną. Stanowią własność prywatną. Gmina Przykona ma także dalsze plany dotyczące rozwoju strefy wokół zbiornika. W najbliższym czasie gmina planuje wybudować stację żeglarską oraz pomost, a także ścieżkę pieszo-rowerową wokół zbiornika. Wyspa, znajdująca się w centralnej części zbiornika, zasiedlona przez ptaki, w przyszłości ma być także wykorzystana w kierunku rekreacyjno-wypoczynkowym. Drugim obszarem stanowiącym miejsce docelowe turystyki rekreacyjnej jest obszar zwałowisk odkrywek Adamów i Bogdałów. Utworzenie zbiornika Bogdałów i zalesienie terenów wokół niego, objęcie części terenu Złotogórskim Obszarem Chronionego Krajobrazu oraz wyznaczenie tras dydaktycznych ścieżek Bogdałów powoduje, że jest to atrakcyjny

kompleks przyrodniczy. Infrastruktura turystyczna jest uzupełniona o parkingi, tablice informacyjne i miejsca postojowe. Od 2009 roku zmieniono funkcję zbiornika Bogdałów z rekreacyjnej i przeciwpożarowej na przeciwpożarową, wprowadzono zakaz kąpieli i zaprzestano zarybiania zbiornika. Przyczyniło się to zmniejszenia atrakcyjności całego kompleksu, ale nadal jest chętnie odwiedzany przez lokalną społeczność. Znacząca część terenu jest zarządzana przez Nadleśnictwo Turek, które prowadzi działalność edukacyjną, ciesząc się popularnością, zwłaszcza wśród zorganizowanych grup szkolnych. Działalność ta uzupełniona jest trasami ścieżek dydaktycznych Zdrojki, które rozpoczynają się przy wyjeździe z Turku w kierunku północnym. Jedynym szlakiem wodnym w powiecie tureckim jest szlak kajakowy na Warcie, którego jednym z odcinków jest szlak pomiędzy Skęczniewem w powiecie tureckim (gmina Dobra), a Uniejowem w powiecie poddębickim w województwie łódzkim. W Skęczniewie znajduje się zaporę zbiornika wodnego Jeziorsko. Atrakcyjność tego szlaku pod względem malowniczości i dostępności brzegów jest duża, jakkolwiek w powiecie tureckim znajduje się tylko 1 punkt umożliwiający rozpoczęcie/zakończenie spływu. Wysoko należy ocenić rangę walorów przyrodniczych obszaru, przez który przebiega szlak w powiecie tureckim (Uniejowski obszar Chronionego Krajobrazu, Natura 2000 Dolina Środkowej Warty, Nadwarciański OCHK). Przydatność wód do kąpieli i uprawiania sportów wodnych na obszarze objętym LSR poza zbiornikiem Przykona można oceniać także w odniesieniu do Zbiornika Jeziorsko. Czystość wód Zbiornika Jeziorsko jest dobra (II klasa czystości). Zbiornik Jeziorsko utworzony jako retencyjny zbiornik na Warcie, będący największym zbiornikiem wodnym województwa łódzkiego jest atrakcyjny zarówno pod względem powierzchni, jak i głębokości wody. Jego powierzchnia wynosi 4300 - 1760 ha i głębokość średniej ok. 4,5 m. Zbiornik rozciąga się pomiędzy miejscowościami Skęczniew i Warta na długości 17 km w pradolinie Warty i osiąga szerokość do ok. 3 km.

20 Zagospodarowanie turystyczne jeziora dla turystyki wodnej na obszarze LSR znajduje się w miejscowościach Miłkowice i Kościanki (OW „Rafa”), tj.: w gminie Dobra. Warto zauważyć jednak, że brzegi jeziora lepiej zagospodarowane są na terenie powiatów poddębickiego i sieradzkiego (województwo łódzkie), niż na terenie będącym przedmiotem niniejszego opracowania. Gmina nie posiada terenów, będących jej własnością zlokalizowanych wzdłuż linii brzegowej zbiornika, aczkolwiek na etapie opracowania niniejszej LSR lokalne władze prowadzą rozmowy z właścicielem tamtejszych terenów celem ich wymiany na inne także znajdujące się na terenie gminy. Pozytywny finał rozmów oznaczać mógłby szansę rozwoju turystyki pod auspicjami gminy. Jednak jedną z największych „nadziei” na rozwoju turystyki w regionie stanowi „Projekt Warenka”, zakładający prace w zakresie rekultywacji terenów pokopalnianych w kierunku wodnym oraz nowy sposób zagospodarowania terenów wokół przyszłych zbiorników w kierunku leśnym, rekreacyjno-mieszkaniowym oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Plany zagospodarowania Warenki wraz ze znajdującą się tam infrastrukturą techniczną, przez spółkę Zygmunta Solorza, zakładają stworzenie nowej atrakcyjnej przestrzeni do zamieszkania, odpoczynku i pracy na obszarze, w bezpośrednim sąsiedztwie powstającego zbiornika wodnego po odkrywcę Adamów. Proponowane formy zagospodarowania stanowią nową i unikalną ofertę zagospodarowania przestrzeni we wschodniej części województwa Wielkopolskiego oraz centralnej części kraju. W opracowaniach wskazuje się jako atut dogodną lokalizację, to jest w promiu 80 km od miasta Łodzi, 150 km od Poznania, 160 km od Bydgoszczy oraz 190 km od Warszawy, a obszar uznaje się za teren o wielu możliwościach i potencjale. Inwestor dostrzega korzyści lokalizacji w kontekście potencjalnego rynku odbiorców, gdzie w strefie dojazdu do 60 minut ich liczba kształtuje się na poziomie 1,6 mln; w strefie dojazdu do 90 minut – 3,3 mln mieszkańców oraz w strefie dojazdu do 120 minut – 7 mln. Według koncepcji przewidującej zagospodarowanie terenów nad zbiornikiem wodnym po odkrywcę Adamów liczba pobudowanych domów kształtować się będzie na poziomie ok. 270 domów, na działkach o powierzchni ok. 700 m², wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę techniczną. Kreowanie przestrzeni publicznych zakłada ciągi drogowe, piesze i rowerowe, zieleń, obiekty rekreacyjno-sportowe i usługowe oraz zastosowanie ekologicznych rozwiązań. Na obszarze gmin **istnieje szereg obiektów i atrakcji, które mogą być motywatorem turystyki przyjazdowej, ale z uwagi na swój lokalny charakter powinny zostać włączone w skład produktów turystycznych, które wiążą więcej niż jedną atrakcję w kompletną ofertę.** Pozwala to na wzbudzenie i zwiększenie zainteresowania wśród potencjalnych klientów. Do tej grupy zaliczyć można każdy element lokalnego rynku turystycznego, zlokalizowanego na obszarze, jak chociażby obiekty historyczne czy walory krajobrazowe. Szczególne znaczenie może mieć tu jednak budowany od kilku lat potencjał na bazie produktu lokalnego. Certyfikacja produktów lokalnych przeprowadzona przez Turkowską Unię Rozwoju – T.U.R. oraz realizowane przez nią działania edukacyjne, w tym w ramach projektów finansowanych z

Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, przyczyniły się do wyzwolenia inicjatyw pośród lokalnej społeczności, w tym w zakresie tworzenia zagród edukacyjnych, czy gospodarstw agroturystycznych. Dodatkowo potencjał kulinarny Kół Gospodyń Wiejskich, dobrze wyposażone świetlice wiejskie, czy działalność Inkubatora Kuchennego w Krwonach stwarzają solidne podwaliny do budowy sieciowego produktu turystycznego. Nie bez znaczenia dla rozwoju ruchu turystycznego mają punkty obsługi turystów. Działania informacyjno-promocyjne o atrakcjach turystycznych, w tym także o produktach certyfikowanych prowadzone są za pośrednictwem portalu turystycznego Swojskie Klimaty. Niestety nadal marka portalu jest słabo rozpoznawalna przez samych mieszkańców. Podobnie promowana w ramach portalu karta Rodzina Swojaki, która przewiduje aktywizację podmiotów działających w branży turystycznej, oferujących opusty cenowe dla posiadaczy kart. Placówki te mogłyby w przyszłości zostać włączone w budowę sieciowego produktu turystycznego. Uwzględniając walory przyrodnicze i historyczne obszaru, których samoistna wartość nie jest na tyle atrakcyjna, by przyciągnąć potencjalnego turystę, należałoby zintensyfikować działania w zakresie współpracy podmiotów działających w branży turystycznej oraz wesprzeć oddolne inicjatywy, w tym rolników zainteresowanych rozwojem lokalnych produktów rolnych. Dodatkowo niezmiernie ważnym jest wspólna promocja regionu oraz rozwój infrastruktury turystycznej przez samorządy. Potencjał dla rozwoju turystyki opiera się także na walorach przyrodniczych obszaru. Nizinny teren gmin członkowskich nie jest istotnie zróżnicowany i charakteryzuje go przeciętne zalesienie. Średnie powierzchnia gruntów leśnych na obszarze objętym LSR wynosi 2 540,30 ha, gdzie średnia powierzchnia gruntów leśnych na gminę w województwie Wielkopolskim wynosiła 3 239,25 ha. Na obszarze największa powierzchnia użytków leśnych występuje na terenie gminy Malanów – 3 138,06, najmniejsza na terenie gminy Kawęczyn - 1 232,47 ha. Wskaźnik lesistości mierzony stosunkiem procentowym powierzchni lasów do ogólnej powierzchni geograficznej kraju (danej jednostki terytorialnej: województwa, powiatu, gminy) wynosi dla obszaru LGD TUR 23,18%, podczas gdy w gminach woj. Wielkopolskiego wynosił on 19,5%. Najwyższy procent lesistości występuje na terenie gminy Władysławów – 29,5%, zaś najmniejszy na terenie gminy Kawęczyn – 12,1%. Wartym podkreślenia jest fakt, iż na całym obszarze zachowane zostały interesujące starodrzewy, oznaczone pomniki przyrody, a dodatkową wartość kreują obok sztucznych zbiorników naturalne ciekły wodne.

Tabela 22: Powierzchnia użytków leśnych, udział procentowy lesistości obszaru

Gmina	Powierzchnia użytków leśnych ogółem [ha] dane GUS 2020 r.	% lesistości
Brudzew	2 363,73	20,6
Dobra	2 665,70	19,9
Kawęczyn	1 232,47	12,1
Kościelec	2 459,99	23,2
Malanów	3 138,06	28,9
Przykona	2 964,54	26,1
Turek	2 794,79	25,1
Władysławów	2 703,15	29,5
Średnia	2 540,3	23,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Znaczna część lasów to lasy ochronne – 74 %. Większość terenu zajmują bory sosnowe i lasy mieszane. Około 35% stanowią drzewostany posadzone w latach 1950 – 1970 w akcji zalesiania słabych i nieużytkowanych gruntów rolnych. Przeciętny wiek drzewostanów wynosi 62 lata. Pozytywną wartość w ocenie stanu środowiska przyrodniczego ma fakt występowania kompleksów leśnych o relatywnie dużych obszarach. Największe, jak Czarny Las, czy Bogdałów przekraczają 1,5 tys. ha. Łącznie lasy zarządzane przez Nadleśnictwo Turek zajmują powierzchnię 14, 8 tys. ha. Do najważniejszych gatunków drzew należą sosna (87%), olcha (3%) i brzoza (3%). W urozmaiconym świecie zwierzęcym, charakterystycznym dla nizinnych obszarów kraju, można spotkać dziki i jelenie. Można także zaobserwować sarny, lisy, kuny i łasice. Absolutnie unikatowe są siedliska ptactwa, głównie w dolinie rzeki Warty oraz na obszarze gminy Kawęczyn, na terenie której osiedlił się bocian czarny, co stanowi niezwykle wydarzenie ornitologiczne, gdyż jest to gatunek bardzo rzadki i płochliwy. Jednym z najbardziej interesujących elementów leśnego krajobrazu przyrodniczego

jest Czarny Las, będący największym kompleksem leśnym, zawierającym rzadko występujące starodrzewia, jednocześnie stanowiące naturalne środowisko życia wielu gatunków zwierzyny płowej i ptactwa. Swą nazwę kompleks leśny wziął od charakteru uroczyska, bowiem jest to las wilgotny, ciemny, nieprzyjazny i bagnisty, jednocześnie bardzo ceniony przez badaczy torfowisk. Las odznacza się niską ingerencją człowieka, co podnosi jego wartość w oczach miłośników przyrody. Szczególnie interesujące formy przyrody występują w gminie Przykona, gdzie utrzymane są bagna i torfowiska. W ostępach lasu gnieźdzą się bociany czarne, myszołowy, jastrzębie, żurawie. Swoje „miejsce” znalazły tu także jelenie, sarny i dziki. We wschodniej części powiatu tureckiego, poza Czarnym Lasem wyróżnić należy także uroczyska Radczyny i Sacały, tworzące spójny kompleks leśny o powierzchni 1823 ha. Z uwagi na występowanie rzadkich gatunków teren został włączony do Uniejowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Uroczysko Radczyny wzięło swą nazwę od borów chrobotkowych (chrobotek reniferowy i leśny), niezwykle rzadkich na terenie Polski, objętych programem Natura 2000. Poza różnymi odmianami chrobotów, inna roślinność występuje tu bardzo rzadko, co przesądza o jego unikatowości. Wał Malanowski to niemal 16-kilometrowy ostaniec, istotnie wyróżniający się wysokością od okolicznych terenów osiągając wysokość bezwzględną 193 m. W okolicy, między Cisewem, a Żdzenicami występują wydmy śródlądowe, stanowiące dobre środowisko do rozwoju roślinności. Dolina rzeki Teleszyny – znajdujący się pomiędzy Dobrą a Przykoną malowniczy obszar, którego wschodnia część obejmuje znaczną powierzchnię łąk, zaś zachodnia – kompleksy leśne o urozmaiconym stanie gatunkowym drzewostanów. W dolinie z uwagi na bogatą roślinność swe miejsce znalazły – dziki, sarny, zające, jelenie. Ciekawą atrakcją jest również Puszcza Pyzdrska, której nazwa pochodzi od Pyzdr – niegdyś miasta królewskiego i stolicy rozległego powiatu pyzdrowskiego. W połowie XVIII wieku Puszcza Pyzdrska obejmowała obszar 44 tys. ha (440 km kw.). Dziś tereny zalesione stanowią tu ok. 26 tys. ha, z czego największy zwarty obszar leśny ma ok. 17 tyś. ha. Na terenie LGD Puszcza znajduje się na terenie Gminy Malanów w miejscowości Kotwasice i podlega zarządowi Nadleśnictwa Turek. Krajobraz Puszczy Pyzdrowskiej charakteryzuje się malowniczą mozaikowością lasów, pól i łąk, występowaniem obszarów bagnistych i polodowcowych wzniesień. To na terenie Puszczy znajduje się okazały dąb Bartek. Jednak o unikatowości Puszczy przesądza w głównej mierze unikatowe dziedzictwo kulturowe – szczególnie niezwykła architektura „domów z żelaza”, zasługujących zdaniem naukowców do wpisania na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO. Zasoby naturalne, które stanowią niewątpliwie atrakcję obszaru, malownicze obszary w dorzeczu rzeki Warty o polodowcowym ukształtowaniu terenu są także czynnikiem sprzyjającym rozwojowi turystyki. Część gmin członkowskich ma w swych granicach tereny będące częścią Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego, Złotogórskiego Obszaru Krajobrazu Chronionego oraz Goplańsko-Kujawskiego Obszaru Krajobrazu Chronionego. Mieszkańcy są świadomi bogactwa regionu – jeden z najczęściej wskazywanych atutów obszaru to właśnie walory przyrodniczo-krajobrazowe. Według Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody „Złotogórski Obszar Chronionego Krajobrazu” znajduje się w okolicach Konina, na południowy-wschód od miasta. Zajmuje znaczną część Wysoczyzny Tureckiej, sąsiadującą od północy i od wschodu z doliną Warty (Doliną Konińską i Kotliną Kolską). Krajobraz jest dosyć urozmaicony, ponieważ występują tu wysokie wzgórza morenowe, górujące prawie o 100 m ponad doliną Warty. Jego łączna powierzchnia to: 31000,0000 ha. Pokrywa on niemal w całości teren gminy Władysławów. Część z nich przynależy administracyjnie do gmin Brudzew, Kościelec, Turek. Obszar Natura 2000 Dolina Środkowej Warty obejmuje dolinę Warty pomiędzy wsią Babin (koło Uniejowa) i Dębno niedaleko Wartą (koło Nowego Miasta n. Wartą). Dolina ma szerokość od 500 m do ok. 5 km, wypełniona jest przez mady i piaski, a jedynie w bezodpływowych obniżeniach występują niewielkie powierzchnie płytkich torfów. Obszar doliny jest w zróżnicowanym stopniu przekształcony i odmiennie użytkowany. Na obszarze Kotliny Kolskiej rzeka jest obustronnie obwałowana – obszary zalewowe (łąki i pastwiska, lokalne łęgi i wikliny nadrzeczne) znajdują się w strefie międzywala oraz w ujściach rzek Proсны i Kiełbaski. W obrębie Doliny Konińsko-Pyzdrowskiej dolina zachowała bardziej naturalny charakter. Jej zachodnia część nie została obwałowana i podlega okresowym zalewom. Teren ten jest zajęty przez mozaikę ekstensywnie użytkowanych łąk i pastwisk, zadrzewień łęgowych oraz zarastających szuwarem starorzeczy. Zachodni fragment obszaru (na zachód od ujścia Proсны) zajmuje duży kompleks zalewowych, zbliżonych do naturalnych, starych łęgów jesionowo-wiązowych i grądów niskich. Znaczne ich fragmenty zachowały się w wyniku ochrony rezerwatowej. Na skutek wybudowania na Warcie zbiornika zaporowego Jezioro zmieniony został naturalny rytm hydrologiczny Warty, co pociągnęło za sobą różnorakie zmiany siedliskowe. Obszar zawiera ostoję ptasią o randze europejskiej E 36 (Dolina środkowej Warty).

Występują na nim co najmniej 42 gatunki ptaków z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG, 18 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Obszar ten jest bardzo ważną ostoją ptaków wodno-błotnych, przede wszystkim w okresie lęgowym. W okresie lęgowym obszar zasiedla powyżej 10% (C6) krajowej populacji rybitwy białowąsej (PCK), powyżej 2% (C3 i C6) krajowych populacji następujących gatunków ptaków: cyranka, gęgawa, krwawodziób, płaskonos, rybitwa białoczelna (PCK), rybitwa białoskrzydła (PCK), rybitwa czarna, rycyk i co najmniej 1% populacji krajowej (C3 i C6) następujących gatunków ptaków: batalion (PCK), bąk (PCK), błotniak łąkowy, błotniak stawowy, dzięcioł średni, kropiatka, podróżniczek (PCK), brodziec piskliwy, cyraneczka, czajka, czapla siwa, dudek, dziwonia, krakwa, kulik wielki (PCK), sieweczka obrożna (PCK) i zausznik; stosunkowo wysoką liczebność (C7) osiągają: błotniak zbożowy (PCK), cyraneczka, derkacz, kszysk, ortolan, ślepowron (PCK), zimorodek i świergotek polny; prawdopodobnie gnieździ się bardzo rzadki rożeniec (PCK); ponadto w liczebności powyżej 1% populacji krajowej występują dudek, dziwonia, pustułka i remiz, a w liczebności ok. 1% populacji krajowej - przepiórka. W okresie wędrówki jesiennej występuje tu czapla biała (do 23 osobników), świstun (do 1500 osobników), żuraw (do 250 osobników) i mieszane stada gęsi (do powyżej 5000 osobników). Podczas wędrówki wiosennej tokujące bataliony spotyka się w liczbie do 1200 osobników. Łączna powierzchnia to 57 104,360 ha. Część z nich przynależy administracyjnie do gmin Brudzew, Kościelec, Dobra i Przykona. Obszar Natura 2000 Zbiornik Jeziorsko – to teren ostoi, oparty o zbiornik zaporowy Jeziorsko wraz z przyległym od południa fragmentem doliny Warty oraz doliną Pichny i jej dopływami na odcinku od ujścia do wsi Rudniki, kompleksem stawów rybnych koło Pęczniewa oraz obszarem podmokłych łąk i pastwisk w okolicach wsi Chorążka. Pod względem wielkości całkowitej objętości wodnej jest to trzeci, po zbiorniku Solińskim i Włocławskim zbiornik zaporowy w Polsce, a jeśli chodzi o pojemność powodziowo-użytkową i powierzchnię zalewu terenu, nawet największy. Zbiornik Jeziorsko jest stosunkowo płytki (średnio, zależnie od poziomu piętrzenia 1,7 - 4,8 m), a zróżnicowanie pionowe terenów zalewanych niewielkie. W konsekwencji, małe wahania poziomu wody skutkują dużymi zmianami powierzchni zalewu i co za tym idzie istotnymi zmianami siedliskowymi. Obecnie w południowej części zbiornika, zalewanej na krótko, wykształciły się duże powierzchnie łązowisk, a miejscami płyty roślinności szuwarowej. Południową część zajmuje rezerwat przyrody „Jeziorsko” o powierzchni 2 350,6 ha porośniętych głównie przez zbiorowisko wierzb wąskolistnych *Salicetum triandro-viminalis* oraz szuwar turzycy zaostrej zespółu *Caricetum gracilis* (głównie południowa i środkowa część lądowej części rezerwatu). Mniejszy udział mają zbiorowiska łąkowe i trzcinowiska. W okresie lęgowym obszar ten to ostoja ważna dla 5 gatunków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej: bączka, czapli białej, rybitwy rzecznej, rybitwy białowąsej i rybitwy czarnej. Łączna powierzchnia to 10349.72 ha. Część z nich przynależy administracyjnie do gminy Dobra. Uniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu rozciąga się na południowy zachód od Uniejowa aż po granicę województwa konińskiego z województwem sieradzkim. Zajmuje dolinę Warty, która w tym miejscu rozszerza się tworząc Kotlinę Kolską, oraz południowy fragment Wysoczyzny Tureckiej. Sąsiedztwo obszaru wysoczyznowego z dużą doliną rzeczną wpływa na wartości przyrodnicze i krajobrazowe okolic Uniejowa, które dodatkowo uzupełniają zabytki samego miasteczka. Łączna powierzchnia to 18 000,00 ha. Część z nich przynależy administracyjnie do gmin Dobra, Kawęczyn i Przykona. Obszar chronionego krajobrazu Goplańsko-Kujawski to obszar o łącznej powierzchni 66000,00 ha. Niewielka część powierzchni należy administracyjnie do gminy Kościelec. Obszar utworzony został w celu ochrony obszaru zbliżonego do stanu naturalnego oraz zapewnienia społeczeństwu warunków niezbędnych dla regeneracji sił w środowisku reprezentującym korzystne właściwości dla rozwoju turystyki i wypoczynku. Średnia wartość obszaru prawnie chronionego dla gmin (posiadających w swych granicach obszary prawnie chronione) województwa wielkopolskiego to 5 190,79 ha. Na obszarze objętym strategią obszary ochrony przyrody występują w siedmiu gminach z wyjątkiem gminy Malanów.

Tabela 23. Formy ochrony przyrody w gminach członkowskich

Formy Ochrony Przyrody	Gminy
Obszar Natura 2000 Dolina Środkowej Warty	Brudzew, Kościelec, Dobra i Przykona
Obszar Natura 2000 Zbiornik Jeziorsko	Dobra
Złotogórski Obszar Chronionego Krajobrazu	Brudzew, Kościelec, Turek, Władysławów
Uniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu	Dobra, Kawęczyn i Przykona
Obszar chronionego krajobrazu Goplańsko-Kujawski	Kościelec

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody

Średni udział obszarów chronionych w powierzchni ogółem wśród gmin województwa wielkopolskiego wynosi 34,7% (w obliczeniach uwzględniano wyłącznie gminy posiadające w swych granicach obszary prawnie chronione). Na obszarze objętym LSR średni udział procentowy obszarów chronionych w powierzchni ogółem wynosi 30,66%, gdzie gminą o największym procentowym udziale obszarów chronionych jest gmina Władysławów, na terenie której stanowią one 99,7%.

Tabela 24: Obszary chronione i ich udział w powierzchni gminy

Gmina	Obszar prawnie chroniony [ha]	Udział obszarów chronionych w powierzchni ogółem [%]
Brudzew	2 252	20,1
Dobra	8 695,1	65,9
Kawęczyn	1 039,1	10,3
Kościelec	4 777,58	45,5
Malanów	0	0
Przykona	2 215,8	20,0
Turek	2 298	21,1
Władysławów	9 072	99,7
Średnia	3793,7	30,66

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na obszarze zachowane zostały interesujące starodrzewy oraz oznaczone pomniki przyrody, wśród których należy wymienić: znajdujące się na terenie gminy Brudzew - 3 platany zrosnięte w szyi korzeniowej w parku w Brudzewie; rosnący w gminie Dobra – dąb szypułkowy w miejscowości Skęczniew oraz grupa drzew – Kasztanowiec Zwyczajny (55 sztuk) w miejscowości Dobra. Warto wymienić także: stanowisko bluszczu; pomnik powierzchniowy w miejscowości Linne; dąb szypułkowy „Ignacy” na terenie miejscowości Chrapczew; lipa św. Huberta, czyli lipa drobnolistna w miejscowości Chrapczew; dąb szypułkowy „JAN” na terenie miejscowości Chrapczew; w gminie Kawęczyn: dąb szypułkowy w miejscowości Chocim oraz wiąz pospolity w miejscowości Gozdów; występujące w gminie Kościelec: dąb szypułkowy w parku w Kościelcu; cis pospolity w parku w Kościelcu; „Dęby na mogile” – 1 drzewo, początkowo grupa 2 drzew (1 zniesiono) w miejscowości Ruszków; dąb szypułkowy w Kościelcu; drupa 2 drzew - dąb zrosnięty z brzozą - złączone w szyi korzeniowej w Kościelcu; aleja 38 Kasztanowców Zwyczajnych w Kościelcu; dąb szypułkowy na cmentarzu w Kościelcu; dąb szypułkowy w miejscowości Tury; grupa 8 dębów, gdzie pozostały martwe konary (jeden z nich powalony przez wichurę i obcięty, inny złamany) na terenie leśnictwa Kościelec; grupa 4 dębów na terenie leśnictwa Kościelec; grupa 5 dębów szypułkowych na terenie leśnictwa Kościelec; popularne – sosna „Celestyna” w miejscowości Celestyny oraz dąb bezszypułkowy „Bartek” w miejscowości Kotwasice w gminie Malanów, a także grupa 2 dębów szypułkowych na terenie leśnictwa Kotwasice; rosnące w gminie Przykona: dąb szypułkowy na terenie leśnictwa Czarny Las; wiązy szypułkowy „Jan”, „Kazimierz”, „Tadeusz”, „Wojciech”, „Stanisław” oraz dąb szypułkowy „Mieczysław” na terenie miejscowości Ewinów; w gminie Turek: Modrzew europejski na terenie Leśnictwa Zdrojki i głąz narzutowy o długości 300 cm, szerokości 200 cm, wysokości 100 cm w miejscowości Słodków; rosnący w gminie Władysławów: dąb szypułkowy na terenie leśnictwa Wyszyna. Pozytywnym aspektem działalności wydobywczej, obok interesującego ukształtowania terenów, które podlegają rekultywacji w kierunku leśnym, sportowo-rekreacyjnym, wodnym i specjalnym są odkrycia archeologiczne na terenie gminy Brudzew, w tym dotyczące odległej historii, gdy „ziemie porośnięte były lasami sosnowo-brzozowymi, które jednak w związku z ochłodzeniem klimatu zaczęły przekształcać się w tundrę”. Na terenie gminy znajdują się dwa stanowiska badawcze, na których udokumentowano występowanie lasu – drewna oraz fragmentów pni i karp w pozycji in situ, w obrębie późnovistuliańskich (blisko 13 tys. lat BP) osadów reprezentowanych przez torfy i mułki organiczne. Interdyscyplinarne badania prowadzone były na stanowiskach: Koźmin Las i Kwiatków. Dzięki wyjątkowo dobrze zachowanym fragmentom drewna, z wyraźnie widocznymi przyrostami rocznymi, możliwe było przeprowadzanie analiz dendrochronologicznych, które pokazały przebieg wzrostu i rozwoju pojedynczych drzew oraz całego zbiorowiska leśnego. Pierwsze prace archeologiczne zapoczątkowali w latach 90-tych naukowcy z Łodzi w okolicach odkrywki Koźmin. W wykopanym na kilka metrów kanale okryto drewno w postaci starych pni i korzenie drzew, wszystkie leżące w warstwach piachu. Znalezione dobrze zachowane brzozy i sosny. Badania kontynuowane są w różnych laboratoriach przez specjalistów różnych dziedzin,

wykonywane jest datowanie, a także badane szczątki między innymi znalezionej wśród drzew muchówki ochotki (owad). Mają one na celu poznanie historii leśnych zbiorowisk roślinnych na obszarze oraz procesów, które je kształtowały. Drzewa datowane przez specjalistów na okres późnego vistulianu mogą wiele powiedzieć o klimacie i zjawiskach, jakie zachodziły na obszarze przed tysiącami lat. Znajezisko to uznawane jest przez badaczy za niezwykle ważne, stąd dla jego określenia często używa się sformułowania „drewniane złoto”. Uważa się, że dzięki tak leciwemu, ale doskonale zachowanemu znaleziisku gmina Brudzew może stać się atrakcją turystyczną, jakiej nie ma w całym kraju. Odkrycie archeologiczne jest bowiem rzadkością nie tylko rangi europejskiej, ale również światowej. Tego typu stanowiska znane są m.in. z: wyspy Lesbos w Grecji, Arizony w USA, Patagonii w Argentynie, pld. Alberty w Kanadzie oraz w Polsce z „Kamienego Lasu” na Rostoczu. Według danych prezentowanych na portalu www.okowozownia.pl, aby w pełni wykorzystać potencjał znaleziiska, należałoby zebrać i usystematyzować informacje (wyniki badań naukowych) na ich temat, przedstawić je w ujęciu naukowym i popularnonaukowym, a następnie przygotować koncepcję ich prezentacji, także walorów kopalnego lasu, utworzyć ośrodek muzealno-edukacyjny, który prezentowałby zarówno specjalnie zakonserwowane i spreparowane elementy kopalne, jak również przedstawiał wizualizacje lasu oraz procesów w nim zachodzących w formie multimediiów. Jak podaje portal – w prezentacji atrakcji paleobotanicznych i archeologicznych gminy bardzo istotną rolę powinny odegrać opracowania kartograficzne. Przede wszystkim należy opracować mapę turystyczną obejmującą wszystkie istniejące i planowane atrakcje oraz ich kontekst przyrodniczy i historyczny. Dobra prezentacja tak unikalnego fenomenu, jakim jest subfossylny las z okresu późnego vistulianu, połączona z przygotowaniem zaplecza edukacyjnego: konferencyjno-naukowego, może uczynić gminę Brudzew wyjątkowym miejscem o międzynarodowym prestiżu.

Potencjał do rozwoju turystyki na obszarze objętym LSR stanowić mogą niewątpliwie obszary chronionego krajobrazu oraz lasy i zasoby przyrodnicze w formie pomników przyrody, które mogą stać się częścią produktu sieciowego. Zasoby przyrodnicze regionu mogą również stanowić bazę dydaktyczną, zwiększającą wiedzę o obszarze dzieci i młodzieży ze szkół podstawowych. Najbardziej spektakularną atrakcją może być odkrycie archeologiczne na terenie odkrywki Koźmin. Zabezpieczenie znaleziisk, kwestie prawne oraz wysokość środków finansowych mogą stanowić jednak „zaporę” uniemożliwiającą wykorzystanie znaleziiska do zbudowania oferty turystycznej regionu. Kapitał niezbędny do urzeczywistnienia wykracza poza prognozowany budżet w ramach programu Leader. Niemniej, wartym rozważenia byłoby podjęcie pierwszych kroków, które mogłyby nieść z sobą walory edukacyjne. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy obszaru określono także aktywności turystyczne, w których oferta turystyczna mogłaby być dalej rozwijana. Wśród podmiotów funkcjonujących na obszarze objętym LSR, poza przedsiębiorcami oferującymi noclegi i gastronomię oraz usługi dla turystów, można wyróżnić także podmioty, których oferta adresowana jest do turystów kwalifikowanych. Należą do nich min. stadniny koni, wypożyczalnie sprzętu do sportów wodnych, połów ryb na wędkę na wodach dzierżawionych przez lokalny Okręg Polskiego Związku Wędkarskiego. Interesującą pamiątką czasów II Wojny Światowej są pozostałości infrastruktury obronnej, na które składają się przede wszystkim schrony tradytorowe w gminach Brudzew, Kościelec i Władysławów. Dla rozwoju turystyki nie bez znaczenia pozostaje bliskie sąsiedztwo Uniejowa, którego osią jest zagospodarowanie podziemnych wód geotermalnych. Termy Uniejowskie położone nad Wartą i otoczone obiektami dostosowanymi do potrzeb różnych grup turystów, stanowią ponadlokalną atrakcję i produkt turystyczny, będący już przedmiotem działań promocyjnych i marketingowych prowadzonych w skali kraju. Dywersyfikacja oferty pozwala na zaspokojenie potrzeb wielu grup konsumenckich, a jednocześnie koncentracja obiektów na małym terenie staje się areną prezentacji pozostałych składników oferty turystycznej. Jednocześnie dla turystów korzystających z tamtejszych wód termalnych alternatywą w zakresie miejsca zakwaterowania, zwiedzania, czy urozmaicenia pobytu mogłyby być atrakcje turystyczne oraz obiekty zlokalizowane na obszarze działania Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. Obszarem problemowym na obszarze jest wciąż niedostateczna infrastruktura informacyjna. Jedynie szlaki rowerowe i ścieżki piesze oraz pojedyncze, najbardziej atrakcyjne obiekty turystyczne są w wystarczającym stopniu oznakowane i opisane. Niewątpliwie znaczący wpływ na rozwój turystyki w regionie będzie mieć realizacja Projektu Warena, który z punktu widzenia gminy Turek będzie mieć znaczenie nie tylko w postaci wpływów do budżetu tytułem podatku od nieruchomości, ale przede wszystkim wzrostu atrakcyjności i stworzenia potencjału dla rozwoju przedsiębiorczości z branży turystycznej. Dla mieszkańców natomiast inwestycja ta oznaczać

będzie zwiększenie rynku mieszkaniowego i obszarów rekreacyjnych, a w szerszym wymiarze - przekształcenie zdegradowanej przestrzeni pokopalnianej /poindustrialnej w atrakcyjną przestrzeń, w tym przestrzeń publiczną.

4.10. Baza noclegowa

W okresie ostatnich kilku lat (od 2015 roku, kiedy przeprowadzono diagnozę na potrzeby LSR 2014-2023) baza noclegowa obszaru objętego LSR poszerzyła się o kilka nowych obiektów noclegowych, takich jak hotel oraz miejsca krótkotrwałego zakwaterowania. Nadal jednak brakuje ciekawych miejsc, związanych stricte z turystyką wiejską, opierającą się na wykorzystaniu walorów przyrodniczych, historycznych, czy kulturowych obszaru. Wiele obiektów krótkotrwałego zakwaterowania kieruje swoją ofertę do pracowników, wykonujących tymczasowe prace w regionie. Liczba miejsc noclegowych na 1000 ludności w powiecie tureckim wynosiła 2,28, natomiast w powiecie kolskim 2,97. Wskaźnik ten dla województwa wielkopolskiego wynosił 10,75. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych [Stosunek liczby udzielonych noclegów lub wynajętych pokoi w danym roku (okresie) do nominalnej liczby miejsc noclegowych lub pokoi w danym roku (okresie)] w 2020 r. dla powiatu tureckiego wyniósł 14,7%, natomiast dla powiatu kolskiego – 9,3 %. Dla porównania - średnia wojewódzka wynosiła 19,3% . Według danych GUS wyłącznie na terenie dwóch gmin członkowskich w roku 2020 funkcjonowały turystyczne obiekty noclegowe. W gminie Dobra był to jeden obiekt noclegowy krótkotrwałego zakwaterowania oraz jeden zakwalifikowany jako „inne obiekty hotelowe”. W gminie Kościelec turyści mogli skorzystać z jednego hotelu oraz jednego innego obiektu hotelowego. W Centralnym Wykazie Obiektów Hotelarskich widnieje natomiast 1 hotel w gminie Przykona, dysponujący 38 miejscami noclegowymi oraz 3 hotele w gminie Kościelec, o łącznej liczbie 78 miejsc noclegowych (dane na listopad 2022). Odmienne od danych GUS prezentuje natomiast poniższa tabela, opracowana na podstawie pozyskanych przez LGD informacji, wg których na obszarze siedmiu z ośmiu gmin objętych LSR znajdują się hotele i inne miejsca krótkotrwałego zakwaterowania.

Tabela 25: Miejsca noclegowe na obszarze LGD TUR

Gmina	Obiekty noclegowe
Brudzew	Agroturystyka "Olimpia" w Olimpi
Dobra	Rafa - Jezioro Ośrodek Wczasowy w Kościankach, "Dobra Stodoła" w Woli Piekarskiej, Eko-agroturystyka - A. S. Janik w Dąbrowie, Agroturystyka Pod Konikiem w Józefowie
Kawęczyn	Brak
Kościelec	Hotel Złotogórski w Daniszewie, Zjazd "Pod dyliżansem" w Kościelcu
Malanów	Hotel Hacjenda w Malanowie, Restauracja "Vena" w Malanowie, Ranczo Targówka w Miłaczewskich Młynach
Przykona	Hotel Olsza w Olszówce, Gospodarstwo "U Pawlaków" w Bądkowie II
Turek	Restauracja "As" w Słodkowie Kolonii, Restauracja "Monaco" w Słodkowie
Władysławów	"Wigwam" w Russocicach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Internetu

Baza noclegowa obejmuje w większości zakwaterowanie w obiektach zbiorowych typu hotele, czy zajazdy. Standard wynajmowanych obiektów jest na stosunkowo wysokim poziomie. W przypadku grup zorganizowanych, liczących około 50 osób, istnieje możliwość zakwaterowania ich w trzech obiektach. Wszystkie hotele oferują wyżywienie w miejscu zakwaterowania. Najczęściej ich działalność koncentruje się na organizacji imprez okolicznościowych. Niewielka jest liczba miejsc noclegowych, odznaczających się oryginalnością i unikatowością oferty, wykorzystujących zasoby regionu. Prowadzone są jedynie dwa gospodarstwa agroturystyczne. Tylko jeden z obiektów – Hotel Olsza oferuje klientom saunę, nie ma obiektów świadczących dodatkowe usług, np.: spa. Hotele – Złotogórski i Olsza, swoją ofertę kierują także do biznesu, oferując sale konferencyjne. Na terenie gminy Przykona Zagroda „Olszówka” oferuje poza noclegiem - minii zoo oraz zajęcia edukacyjne, w tym wypieki chleba w piecu z cegły szamotowej. Żaden z obiektów nie oferuje produktów lokalnych innych wytwórców, czy dań lokalnych, w tym wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych MRIRW. Dla podniesienia atrakcyjności turystycznej obszaru niezbędnym byłoby stworzenie wspólnej oferty turystycznej w ramach sieciowania produktu lokalnego. Włączenie podmiotów działających w branży hotelarskiej miałyby kluczowe znaczenie dla sprzedaży i promocji produktów lokalnych oferowanych przez rękodzielników, drobnych wytwórców, czy organizacje pozarządowe. Produkt sieciowy na bazie lokalnego potencjału mógłby stanowić przyczynek do rozwoju turystyki kilkudniowej, w tym weekendowej. W szczególności może mieć to

znaczenie dla kontynuacji i rozwoju zainicjowanych przez LGD TUR działań w zakresie organizacji wizyt studyjnych jako wspólnej oferty obszaru. Spełnienie określonych kryteriów w ramach produktu sieciowego, w tym odwołujących się do tradycji, i wykorzystania zasobów regionu, gwarantowałoby unikatowość oferty, a tym samym przeżycia, doświadczenie i satysfakcję klientów. Dla rozwoju turystyki w regionie znaczenie będą mieć działania promocyjno-informacyjne, które w sposób kompleksowy i atrakcyjny prezentować będą w jednym miejscu ofertę – począwszy od miejsc noclegowych, poprzez gastronomię na wydarzeniach i produktach lokalnych skończywszy. Taką rolę, co do zasady, pełnić ma portal Swojskie Klimaty. Dodatkowo warto też zaangażować potencjał osobowy regionu – przewodników turystycznych PTTK oraz pasjonatów historii, kultury czy przyrody. W okresie programowania 2007-2013 LGD TUR sfinansowała koszty kursu przewodnika PTTK pięciu osobom – mieszkańcom obszaru. LSR przewidywać będzie wsparcie usług zakwaterowania w ramach rozwoju zielonego sektora. Istotnym dla rozwoju obszaru będzie wsparcie bazy noclegowej w formie agroturystyki, połączonej z działalnością edukacyjną. Preferowane będą projekty przyczyniające się do aktywizacji zawodowej kobiet młodych, w szczególności o innowacyjnym charakterze.

4.11. Rolnictwo i rynek rolny

Obszar LSR obejmuje powierzchnię 990 km², z czego powierzchnia użytków rolnych zajmuje 463,82 km², co stanowi 46,8% obszaru. Największą powierzchnię gmin obejmują użytki rolne: w Gminie Kawęczyn – 72,5 km², co stanowi 71,8% obszaru całej gminy. Zaraz po niej gminą o stosunkowo dużej powierzchni użytków rolnych jest Gmina Dobra – 68,3 km², co stanowi 51,7% obszaru gminy oraz Turek – 58 km², co stanowi 53,2% obszaru gminy. Użytki rolne zajmujące najmniejszą powierzchnię gminy znajdują się w Gminie Władysławów i wynoszą 43,36 km², co stanowi 47,7% obszaru tej gminy.

Tabela 26: Powierzchnia użytków rolnych na obszarze LSR

Jednostka terytorialna	Powierzchnia gmin [ha]	Powierzchnia użytków rolnych [ha]	Powierzchnia użytków rolnych [km ²]	Powierzchnia użytków rolnych [%]
Brudzew	112	5755,7	57,557	51,4
Dobra	132	6830,1	68,301	51,7
Kawęczyn	101	7249,6	72,496	71,8
Kościelec	105	5440,6	54,406	51,8
Małanów	107	5434,1	54,341	50,8
Przykona	111	5538,7	55,387	49,9
Turek	109	5796,4	57,964	53,2
Władysławów	91	4336,3	43,363	47,7
Razem	990	46381,41	463,8141	46,8
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS				

Większość gospodarstw rolnych na terenie obszaru to gospodarstwa niemające ustalonego kierunku produkcji i są to przede wszystkim gospodarstwa kilku hektarowe, prowadzące zarówno produkcję roślinną, jak i zwierzęcą na niewielką skalę. Według danych GUS wśród upraw zdecydowanie dominują zboża. Natomiast niewielka część gospodarstw obejmujących większą powierzchnię (od kilkunastu do kilkuset hektarów) – to gospodarstwa ukierunkowane na produkcję zwierzęcą: chów bydła mlecznego i opasowego oraz chów drobiu. Zaledwie kilka gospodarstw prowadzi rolniczy handel detaliczny, czego powodem jest głównie nieznanostwo przepisów prawnych i obawa przed dodatkowymi obowiązkami z nich wynikającymi. W roku 2019 w odpowiedzi na wcześniejsze postulaty mieszkańców wsi, by stworzyć miejsce, gdzie będzie można przetwarzać owoce i warzywa, jako efekt wdrażania LSR na lata 2014-2023, utworzony został Inkubator Kuchenny na terenie gminy Brudzew. Miał on, zgodnie z przewidywaniami, stworzyć warunki do dywersyfikacji działalności na obszarach wiejskich. Niestety zainteresowanie korzystaniem z usług Inkubatora jest wciąż na niskim poziomie. Jedynie w roku 2022 zaobserwowano znaczny wzrost zainteresowania usługami przetwórstwa jabłek na soki. Brak spełnienia określonych wymogów epidemiologiczno-

higienicznych uniemożliwia mieszkańcom legalną sprzedaż wytworzonych przez siebie produktów – głównie pieczywa i nabiału. Na całym obszarze jest ich znaczna ilość i mogłyby one stanowić potencjał do budowania produktu lokalnego. Powodem powyższego są obawy związane z formalizacją, biurokracją, koniecznością poniesienia dodatkowych kosztów adaptacji obiektu i kontrolami ze strony organów nadzoru. Istotnym byłoby wyjść naprzeciw zdiagnozowanym problemom, jak chociażby zachęcając do wytwarzania produktów rolnych i sprzedaży w ramach RHD poprzez wsparcie szkoleniowo-doradcze, czy wsparcie promocji i dystrybucji tych produktów. Spośród gospodarstw zlokalizowanych na obszarze objętym LSR największa ich liczba znajduje się na terenie gminy Malanów, najmniejsza w gminie Turek. Tylko nieliczne gospodarstwa to gospodarstwa powyżej 25 ha, stanowią one zaledwie 2,10 % ogólnej liczby gospodarstw rolnych na całym obszarze. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego mieści się w przedziale 3,16 ha do 8,74 ha. Największa liczba zatrudnionych w rolnictwie na obszarze objętym LSR występuje w gminie o największej liczbie mieszkańców ogółem, tj. w gminie Turek – 1750 mieszkańców, co stanowi 16,92 % ogólnej liczby mieszkańców tej gminy, a najmniejsza w gminie Kościelec – 1211 mieszkańców, co stanowi 17,98 % ww. gminy. Na całym obszarze liczba osób zatrudnionych w rolnictwie w stosunku do liczby mieszkańców ogółem wynosi 19,5 %. Gmina, w której stosunek liczby osób zatrudnionych w rolnictwie do liczby mieszkańców ogółem jest najwyższy to gmina Kawęczyn – 32,15%, zaś najniższy gmina Turek – 16,92%.

Tabela 27. Liczba i powierzchnia gospodarstw rolnych, liczba osób zatrudnionych w rolnictwie, powierzchnia użytków rolnych i stopień ich przeznaczenia pod uprawę zbóż

Gmina	Liczba gospodarstw rolnych	W tym: liczba gospodarstw pow. 25 ha	Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego [ha]	Liczba osób zatrudnionych w rolnictwie	Powierzchnia użytków rolnych ogółem [ha] dane GUS 2015 r.	% upraw przeznaczony na zboża
Brudzew	1421	21	5,04	1 296	7663	78%
Dobra	1312	28	6,65	1 414	9 197	83 %
Kawęczyn	1366	14	5,67	1 606	8 226	74 %
Kościelec	1174	40 (20 ha)	5,05	1 211	7 121	77%
Malanów	2437	0	8,74	1 638	7 096	77%
Przykona	996	22	6,5	1 341	6 002	75%
Turek	524	5	3,16	1 750	7 439	74 %
Władysławów	834	81	3,57	1 511	5 574	72 %
Suma	10064	211	5,55	10 353	7 289,75	76

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS – Powszechny spis rolny 2020

Liczba osób podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników, ich małżonków i pracujących z nimi domowników oraz pomocników jest znacznie niższa i wynosi ona na dzień 31 grudnia 2020 roku, według danych pozyskanych przez LGD TUR z poznańskiego oddziału KRUS – 3 385 osób. Największe ich skupienie występowało również na terenie gminy Kawęczyn.

Tabela 28: Osoby objęte ubezpieczeniem społecznym rolników

Gmina	Liczba osób objętych ubezpieczeniem społecznym rolników
Brudzew	362

Dobra	512
Kawęczyn	645
Kościelec	397
Malanów	435
Przykona	343
Turek	357
Władysławów	334
Razem	3385

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z KRUS Oddział w Poznaniu

Na obszarze objętym LSR występowały także Państwowe Gospodarstwa Rolne. Na terenie czterech gmin tj.: Brudzew, Dobra, Malanów, Turek i Władysławów, funkcjonował PGR „Brudzyń”, natomiast część gminy Kościelec objęta była PGR „Kościelec”. Liczba gospodarstw utrzymujących się z dochodów z działalności rolniczej w poszczególnych gminach kształtuje się na bardzo zbliżonym poziomie, gdzie gminą z największą liczbą tego typu liczbą gospodarstw jest gmina Turek, z najmniejszą Przykona, co koreluje z liczbą ogółem mieszkańców i powierzchnią tychże gmin.

Tabela 29: Liczba gospodarstw domowych z dochodem z działalności rolniczej i pozarolniczej, gospodarstwa rolne prowadzące sprzedaż własnych produktów rolnych wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r.

Gmina	Liczba gosp. domowych z dochodem z działalności rolniczej	Liczba gosp. domowych z dochodem z pozarolniczej działalności gospodarczej	Gospodarstwa rolne prowadzące sprzedaż własnych produktów rolnych
Brudzew	718	60	557
Dobra	788	83	685
Kawęczyn	795	65	699
Kościelec	661	71	472
Malanów	787	208	528
Przykona	644	79	549
Turek	852	101	582
Władysławów	683	100	418

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Warto zauważyć, że obszar objęty LSR nie jest typowo rolniczym obszarem. Niewielka jest też liczba dużych gospodarstw rolnych – powyżej 25 ha w stosunku do liczby gospodarstw ogółem. Znaczna część mieszkańców, zatrudnionych w rolnictwie nie podlega ubezpieczeniu KRUS, co nasuwa wniosek, że ich źródłem dochodu jest praca na etacie, czy własna działalność gospodarcza. Na taki stan rzecz miał także wpływ rozwój branży transportowej. W

ciągu ostatnich lat wielu rolników decydowało się na sprzedaż części gospodarstwa, by uzyskane w ten sposób środki przeznaczyć na zakup samochodu dostawczego celem świadczenia usług transportowych (podwykonawstwo na rzecz dużych firm działających w branży logistycznej). Na obszarze objętym LSR występują zaledwie dwa gospodarstwa agroturystyczne rozumiane jako forma wypoczynku u rolnika, w funkcjonującym gospodarstwie rolnym, z możliwością krótkotrwałego zakwaterowania, czy spożywania wspólnie z gospodarzami posiłków, uczestnictwa w pracach polowych, obserwowania hodowli zwierząt i/lub produkcji roślin. Są to gospodarstwa zlokalizowane w gminie Przykona – „U Pawlaków” oraz w gminie Dobra „Agroturystyka Janik”. Pierwsze z nich oferuje wspólne spożywanie posiłków, czy dla chętnych – wspólne prace w gospodarstwie. Drugie z nich od lat prowadzi działalność edukacyjną, w tym eko-edukację oraz ekologiczną uprawę warzyw i sprzedaż jajek. W latach 2007-2015 LGD TUR przyznała dofinansowanie na utworzenie jednego gospodarstwa agroturystycznego na terenie gminy Kawęczyn, które jednak świadczyło usługi zakwaterowania na rzecz osób świadczących sezonowe prace. Po upływie okresu trwałości przestało ono świadczyć usługi zakwaterowania. Na etapie budowania LSR zgłaszano postulaty, by wsparciu na utworzenie gospodarstwa agroturystycznego w nowej perspektywie finansowej towarzyszyło dofinansowanie na tworzenie zagród edukacyjnych, co mogłoby przyczynić się do zwiększenia trwałości operacji poprzez wybór faktycznie zainteresowanych dywersyfikacją działalności na obszarach wiejskich rolników. Na obszarze LGD TUR nie występują gospodarstwa posiadające certyfikat gospodarstwa ekologicznego. Są jednak rolnicy, których świadomość ekologiczna jest znacznie wyższa od pozostałych, a przede wszystkim ich działania nacechowane są świadomym gospodarowaniem zasobami ziemi i troską o środowisko naturalne. Stanowią oni jednak nieliczne grono. Z danych, którymi dysponuje LGD TUR, w tym także pozyskanych z gmin członkowskich, to rolnicy zlokalizowani na terenie gminy Brudzew – 4 oraz Kościelec – 1. Świadomość ekologiczna łączy się w niektórych przypadkach z wytwarzaniem produktów lokalnych, w tym certyfikowanych przez Turkowską Unię Rozwoju – T.U.R. Wiele gospodarstw natomiast zainteresowanych jest ograniczeniem kosztów funkcjonowania poprzez wdrażanie rozwiązań proekologicznych o charakterze inwestycyjnym, tj. montaż fotowoltaiki i kolektorów słonecznych. Z uwagi na fakt, iż środowisko rolnicze nie wykazywało zainteresowania udziałem w spotkaniach konsultacyjnych w poszczególnych gminach, na potrzeby opracowania LSR, zorganizowano spotkanie dla rolników zainteresowanych ekologicznymi rozwiązaniami w gospodarstwie, krótkimi łańcuchami dostaw oraz dywersyfikacją działalności w kierunkach rolniczych. Pomimo zastosowania różnych kanałów informacji – od informacji na stronach i portalach gminnych, stronie i profilu społecznościowym Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R. – plakacie w KRUS i ARMiR, na spotkanie przybyło zaledwie 15 osób. Pośród nich przeprowadzono badanie ankietowe, w ramach którego 9 osób wyraziło zainteresowanie współpracą w następujących obszarach: agroturystyka, zagrody edukacyjne, krótkie łańcuchy dostaw oraz współpraca w ramach sprzedaży wyrobów/produktów z gospodarstw. Powyższe budzi wątpliwość, czy tematyka związana z ekologią, tworzeniem oferty turystycznej, produktami lokalnymi czy współpracą w zakresie dystrybucji produktów rolnych stanowi przedmiot obszaru zainteresowań rolników, czy też LGD TUR nie zdołała dotrzeć do zainteresowanych z informacją o realizowanych spotkaniach. Niemniej proces budowania świadomości ekologicznej mieszkańców może wymagać więcej czasu i realizacji wielu działań. Waga problemów ekologicznych współczesnego świata – nie pozwala przechodzić wobec nich obojętnie. Dlatego też zmiany, jakie zachodzą w całym regionie, w tym na skutek przeobrażenia obszaru pokopalnianego w obszar oparty na zielonej gospodarce, wymuszają wręcz konieczność inicjowania działań w tym zakresie także pośród rolników. Niewątpliwie zachętę mogą stanowić dla rolników niższe koszty funkcjonowania w wyniku zastosowań rozwiązań OZE. Połączone z innymi formami działań, stymulującymi rozwój produktów naturalnych i ekologicznych, stosowanie biotechnologii, gromadzeniem wód deszczowych, czyli działanie w sposób kompleksowy mogłyby stanowić ważny kierunek rozwoju obszaru przyczyniający się do minimalizowania negatywnych zjawisk klimatycznych, a w dłuższej perspektywie znaczących korzyści dla rolnictwa. Podczas spotkania zorganizowanego przez LGD TUR dla rolników podjęta została tematyka krótkich łańcuchów dostaw, gdzie rozważano możliwość podjęcia współpracy pośród zebranych w tym zakresie. Pomimo, że nie złożono wiążących deklaracji uznano, że jest to właściwy kierunek rozwoju, nad którym w przyszłości warto popracować. Temat krótkich łańcuchów dostaw, w opinii działaczy LGD, wymaga przygotowania grupy inicjatywnej, poprzedzonej działaniami edukacyjnymi i informacyjnymi, uświadamiającymi korzyści, jakie niesie z sobą współpraca rolników w zakresie wspólnej dystrybucji produktów rolnych. Dlatego też działania w perspektywie finansowej 2023-2027 przede

wszystkim winny koncentrować się na kształtowaniu świadomości ekologicznej oraz budowaniu płaszczyzny współpracy wśród środowiska rolniczego, by stworzyć solidne podwaliny dla dalszych działań w tym zakresie. Nie bez znaczenia będzie miała w tym wypadku grupa rolników dotychczas zaangażowanych w realizację projektów realizowanych przez LGD TUR w ramach KSOW. Wizyty studyjne w gospodarstwach stanowiły naoczny przykład możliwości odniesienia sukcesu w obszarze budowania marki lokalnej, czy rolnictwa regeneratywnego. To one m.in. zwiększyły zainteresowanie tworzeniem zagród edukacyjnych. Projekty w zakresie zagród edukacyjnych będą stanowić *novum* na obszarze objętym LSR. Szczególnie innowacyjny charakter będzie mieć obecnie deklarowana w ankiecie zagroda wykorzystująca ochronę biologiczną roślin w uprawach. Zbudowany w ramach działań edukacyjno-informacyjnych LGD TUR potencjał ludzki stanowić może solidne podwaliny dla tworzenia na obszarze koncepcji *Smart Village*, łączącej w sobie innowacje w rolnictwie i ekologii. Planowane w ramach LSR formy wsparcia dotyczyć będą zagród edukacyjnych oraz agroturystyki jako projektów względem siebie komplementarnych. LGD przewiduje również wsparcie rolników wdrażających biotechnologie w rolnictwie wraz z rozwiązaniami w zakresie OZE. Premiowane będą projekty składane przez osoby młode, tj. 25 roku życia oraz kobiety w przedziale wiekowym 25-34 lata i osoby niepełnosprawne.

4.12. Promocja i sprzedaż produktów lokalnych i tradycyjnych

Na obszarze LSR występują produkty lokalne i tradycyjne, które są prezentowane i sprzedawane podczas różnych wydarzeń organizowanych w społecznościach lokalnych, na konkursach i wystawach. Lista Produktów Tradycyjnych prowadzona przez Ministra Rozwoju Wsi i Rolnictwa zawiera aż 5 potraw z obszaru LGD TUR. Pierwszą z potraw wpisanych na ww. listę była *Szlachetna poleweczka z ziemi tureckiej* zgłoszona przez Turkowską Unię Rozwoju – T.U.R. w 2016 roku. Polewka jest charakterystycznym przykładem posiłku, który był często spożywany na dawnej wsi wielkopolskiej. Jak potwierdzają badania przeprowadzone przez LGD TUR nadal jest ona przygotowywana i jadana, choć nie jest częstym elementem jadłospisu u „nowoczesnych” gospodyń. Kojarzy się z dawnymi czasami, dzieciństwem, często również z biedą. Można ją skosztować w lokalu gastronomicznym prowadzonym przez Spółdzielnię Socjalną „Powróćisz tu”, choć nie znajduje się ona w ofercie stałej. Kolejnym działaniem zainicjowanym w tym zakresie przez KGW Tokary był *Barszcz biały na króliku po tokarsku*, wpisany na listę produktów tradycyjnych w 2019 roku w kategorii Gotowe dania i potrawy w woj. wielkopolskim. Barszcz biały na króliku po tokarsku to tradycyjna zupa przygotowywana w miejscowości Tokary. Cztery główne składniki, z których sporządzany był barszcz biały na króliku po tokarsku, charakterystyczny dla regionu powiatu tureckiego, podkreślają lokalną kulturę kulinarną. W ramach projektu grantowego Fundacja ze Smakiem wpisała natomiast w 2019 roku na ministerialną listę *Podczos* jako jedną z potraw przednówkowych, która składa się głównie lebiody, czyli komosy. *Pyrzczok* jako kolejna potrawa tradycyjna to danie mające postać gęstej masy, przypominające zapiekankę której głównym składnikiem jest wielkopolski ziemniak nazywany jest powszechnie pyrą. Ostatnia z potraw wpisana przez KGW w Chrzęblich w 2020 roku jest *Boszcz z chrzanem z Chrzęblic*. *Boszcz* to rodzaj żuru przygotowywanego na zakwasie żytnim, to zupa codzienna, syta, serwowana głównie na śniadanie w okresie od jesieni do wiosny. Wpisanie potraw na listę prowadzoną przez MRiRW jest swoistego rodzaju nobilitacją, wymagającą wykazania związku potrawy z regionem. Niemniej brak działań o charakterze informacyjno-promocyjnym, które mogłyby stanowić swoistego rodzaju promocję dla potraw i samego regionu, z którego one pochodzą, nie motywuje kolejnych mieszkańców, by dokonywać zgłoszeń kolejnych potraw. Jedną z form promocji wytwarzanych przez lokalnych rolników i wytwórców jest certyfikacja prowadzona przez Turkowską Unię Rozwoju – T.U.R. - PRODUKT CERTYFIKOWANY ZIEMI TURA, będąca integralną częścią systemu brandingu. Marka przyznawana jest rękodzielnemu, produktom żywnościowym, usługom noclegowym i gastronomicznym oraz usługom turystycznym (rekreacyjnym), które przejdą pozytywnie proces certyfikacji w oparciu o kryteria zawarte w Regulaminie Certyfikacji. Celem głównym certyfikacji jest promowanie oraz wsparcie sprzedaży wyrobów i usług wytwórców oraz usługodawców działających na obszarze LSR, nawiązujących do tradycji, historii i specyfiki regionu, pośród jego mieszkańców oraz potencjalnych turystów i nabywców. Wspólna marka ma kształtować wizerunek obszaru jako regionu o spójnych walorach społeczno-ekonomicznych i rekreacyjno-turystycznych. Ponadto ma ona na celu obok promocji produktów wspierać rozwój lokalnych producentów, w tym: rolników, rękodzielników,

osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, organizacji oraz małych i średnich przedsiębiorstw, działających na obszarze gmin członkowskich stowarzyszenia. W certyfikacji prowadzonej przez LGD TUR wagę przywiązuje się do aspektów ekologicznych zarówno w kontekście surowców, z których produkty i usługi są wykonywane, jak i samego procesu ich wytwarzania, tj. z poszanowaniem środowiska naturalnego. Promocja marki ma także na celu animowanie środowiska wytwórców i rękodzielników, inicjowanie współpracy pomiędzy nimi. Na portalu znajdują się produkty i usługi lokalnych wytwórców, artystów i rękodzielników, działających na obszarze Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R., w tym certyfikowane, takie jak: produkty pszczele – miody, świece i warsztaty pszczelarskie z Pasieki Monia M.M. Susło zlokalizowanej w miejscowości Tarnowa (Gmina Brudzew) ze 100-letnią, rodzinną tradycją, gdzie pasje pszczelarskie przekazywane są z pokolenia na pokolenie. Miody i świece pochodzą w 100 proc. z surowców naturalnych, pozyskiwanych z okolicznych łąk i lasów; rzeźby w drewnie Piotra Staszaka także mieszkańca gminy Brudzew, w którego rodzinnym domu tradycje przekazywane są z pokolenia na pokolenie. Rzeźbą ludową zajmował się ojciec Pana Staszaka, zajmuje się także syn, a na co dzień w jego pracy wspiera go żona. Od 1996 roku rzeźbiarz jest aktywnym członkiem Stowarzyszenia Twórców Ludowych, uczestniczy w licznych plenerach rzeźbiarskich i konkursach; miody Marcina Bugały mieszkańca miejscowości Dziewiątka w gminie Kawęczyn, który swoją pasiekę prowadzi już blisko 30 lat, którego jakość produktów doceniana jest nie tylko na rynku lokalnym, ale także przez odbiorców zagranicznych – z Niemiec i Austrii; pierniki – Stowarzyszenia DOM, które są wypiekane od 2016, a ich nazwa pochodzi od patrona dąbrowskiej parafii Błogosławionego Bogumiła; żurawina wielkoowocowa i jej przetwory, borówka amerykańska i jej przetwory, herbatka owocowa z suszów oraz chleb z żyta na zakwasie z wytwarzane przez gospodarstwo rodzinne *Żółty Parasol* i aktywnie promowane przez najmłodszą członkinię rodziny Małgorzatę Wawrzyniak z Ruszkowa Drugiego z gminy Kościelec. Plantacja licząca 4,5 ha prowadzona jest jako uprawa ekologiczna; warsztaty tradycyjnej kuchni regionalnej Fundacji ze Smakiem umożliwiają poznanie m.in. tradycji wypieku chleba wiejskiego z wykorzystaniem mąki nabywanej bezpośrednio od młynarza i od okolicznych rolników z wykorzystaniem starej receptury; przetwory i chleby Spółdzielni Socjalnej „Powróćisz tu” oparte na starych i oryginalnych recepturach o ponad 50-letniej tradycji. W szczególności oferowany przez spółdzielnię chleb żytni na zakwasie odznacza się wyjątkowym smakiem i teksturą; piwa rzemieślnicze z *Browaru Turek* tworzone z pasją i pomysłem, o znakomitych walorach smakowych i doskonałym aromacie. Sprzedaż produktów lokalnych odbywa się poprzez portal sprzedażowy LGD TUR, prowadzony pod adresem: www.sklep.swojskieklimaty.org.pl, gdzie można zakupić przetwory Spółdzielni Socjalnej „Powróćisz tu” m.in. syrop z rokitnika, syrop z kwiatów i owoców czarnego bzu, syrop z tymianku, herbatki z lipy i z kwiatów czarnego bzu i inne oraz rzeźby Piotra Staszaka, pierniczki „Bogumiłki” Stowarzyszenia DOM, czy rękodzieło Sylwii Gruszczyk. Odrębne miejsce należy poświęcić produktom LGD TUR powstałym na bazie owoców z własnego ogrodu powstałego w ramach operacji własnej „Zaczarowany ogród” oraz pozyskiwanych z lokalnych łąk i lasów. Produkty lokalne wytwarzane przez Turkowską Unię Rozwoju – T.U.R. są integralną częścią działalności edukacyjnej, związanej z promocją natury oraz zielarstwem. Sprzedaż rękodzieła odbywa się także podczas organizowanego od 2012 roku Bożonarodzeniowego Kiermaszu Rękodzieła organizowanego przez Stowarzyszenie, gdzie kładzie się nacisk, by oferowane produkty były rękodziełem wykonanym przez mieszkańców. To jedyny tego typu kiermasz organizowany w Polsce, gdzie nie prowadzi się sprzedaży produktów wytwarzanych masowo, czy pochodzących z Chin. To duma LGD TUR i jednocześnie wyróżnienie i docenienie umiejętności, pasji i artyzmu lokalnych wytwórców. Dodatkowo LGD bierze również udział w odbywających się w Poznaniu „Ogólnopolskim Festiwalu Dobrego Smaku”, podczas którego na stoisku wystawienniczym promuje lokalne produkty, w szczególności te certyfikowane. Obszar LSR jako znajdujący się w Wielkopolsce propaguje również tradycje kulinarne związane głównie z wielkopolską pyrą. W wielu miejscowościach na obszarze LSR jesienią organizowane są przez sołectwa i organizacje pozarządowe święta „pyry”, które mają na celu promowanie tradycji kulinarnych naszego regionu, popularyzowanie dań z wykorzystaniem ziemniaków, powrót do dawnych przepisów, propagowanie „swojskiej” żywności, czy pielęgnowanie wielkopolskiej gwary. Inicjowane przez LGD TUR działania w zakresie budowania i promocji produktów lokalnych wymagają kontynuacji, regularności i zorganizowanej formy działania. Należałoby wesprzeć merytorycznie osoby, które zajmują się ich wytwarzaniem poprzez zapewnienie dalszego rozwoju i zwiększenia jakości wyrobów, ale przede wszystkim w przypadku produktów spożywczych – zachęcić do sprzedaży w ramach rolniczego handlu detalicznego. W tym zakresie nieodzowne są działania uświadamiające, co do korzyści, jakie

nieś z sobą RHD oraz ewentualne wsparcie finansowe inwestycji, które mają na celu wdrożenie sprzedaży produktów rolnych, a w przyszłości także rozwój w ramach krótkich łańcuchów dostaw. Promocja i wsparcie sprzedaży stanowią nieodzowny element procesu budowania produktów lokalnych nie tylko w przypadku produktów żywnościowych, ale także rękodzieła. Dla rozwoju umiejętności i wzrostu kompetencji mieszkańców niezbędne jest organizowanie warsztatów rozwijających pasję, będących także inspiracją dla tworzenia oryginalnych, cieszących się zainteresowaniem wyrobów. Weryfikacją jakości produktów, ich wyróżnieniem winna być marka lokalna, w stosunku do której powinny być prowadzone na szeroką skalę działania promocyjne, prowadzące do jej rozpoznawania i utożsamiania się z nią producentów certyfikowanych. Jedynie silna marka i korzyści płynące dla wytwórców działających pod jej szyldem będą stanowiły stymulator do certyfikacji i zachętę do rozwoju produktów lokalnych.

4.12. Obszar edukacji formalnej

Na obszarze LGD działa 30 szkół podstawowych, z czego najmniej w Gminach Dobra i Przykona – po 2 placówki, a najwięcej szkół jest w Gminie Turek – 6 placówek, co bezpośrednio koreluje z liczbą mieszkańców ww. gmin. Na obszarze LGD działają dwie szkoły średnie. Są to szkoły o profilu rolniczym: *Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Praktycznego w Kaczkach Średnich (650 uczniów)*, *Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Ustawicznego w Kościelecu (571 uczniów)*. Na obszarze LGD nie funkcjonuje żadna uczelnia wyższa lub jej filia. Młodzi dorośli wyjeżdżają na studia dzienne do miast wojewódzkich takich jak Poznań, Łódź, Wrocław lub uczęszczają na studia zaoczne i najczęściej dojeżdżają do takich miast jak Konin, Kalisz, Poznań, Łódź. Na obszarze LGD nie funkcjonuje żaden Uniwersytet Trzeciego Wieku, co zapewne wiąże się z działającym już Uniwersytetem tego typu na terenie miast Turek. Uniwersytet działający w Turku cieszy się popularnością przede wszystkim Turkowian. Natomiast na obszarze objętym LSR nie ma stałych działań o charakterze edukacyjnym, których adresatem byłiby seniorzy. Takim ośrodkiem mogłaby być siedziba LGD, jednakże problemem mógłby być transport osób na zajęcia. Szkoły podstawowe nie są „przeładowane”. Liczba uczniów w klasie zapewnia odpowiedni poziom nauczania.

Tabela 30: Uczniowie przypadający na 1 oddział w szkołach podstawowych

Gmina	Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży		
	Liczba szkół	Oddziały w szkołach	Liczba uczniów
Kościelec	4	42	491
Brudzew	4	34	533
Dobra	2	26	464
Kawęczyn	4	30	466
Małanów	3	34	584
Przykona	2	26G	422
Turek	6	58	876
Władysławów	5	53	782

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Liczba uczniów w oddziałach w szkołach podstawowych na obszarze objętym LSR kształtuje się na poziomie od 12 do 18 uczniów, gdzie największa liczba przypada na gminę Dobra – 18, najmniej w gminie Kościelec – 12. To optymalna liczba, która zapewnia komfort kształcenia.

Tabela 31: Uczniowie przypadający na 1 oddział w szkołach podstawowych

Nazwa	Uczniowie przypadający na 1 oddział w szkołach podstawowych
Kościelec	12
Brudzew	16
Dobra	18

Kawęczyn	16
Malanów	17
Przykona	16
Turek	15
Władysławów	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Jak wynika z przeprowadzonej przez LGD TUR diagnozy – na obszarze objętym LSR w większości gmin członkowskich potrzeby społeczności w zakresie opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym są w pełni zaspokojone, tj. wszystkie wnioski o przyjęcie do ww. placówek publicznych są rozpatrywane pozytywnie. Jedynie wyjątek stanowi gmina Kawęczyn, gdzie brak możliwości zaspokojenia potrzeb mieszkańców w tym zakresie spowodowany jest coraz to większym zainteresowaniem kierowaniem do przedszkoli dzieci młodszych, w tym także 2,5 latków. Gmina wskazuje także na niewystarczające środki finansowe, na doposażenie istniejących przedszkoli oraz ich funkcjonowanie w zakresie organizacji dodatkowych zajęć dla dzieci. Gmina Kościelec jako pozytywny aspekt zaspokojenia potrzeb w zakresie opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym wskazuje bliskie położenie miasta Koła z jego ośrodkami. Gmina Turek natomiast podaje, iż z uwagi na miejsce pracy rodziców czy okres prowadzenia placówek przedszkolnych – dzieci w wieku przedszkolnym przebywają w prywatnych i publicznych przedszkolach w Turku.

Tabela 32: Przedszkola na obszarze LGD

Gmina	Liczba przedszkoli gminnych	Liczba oddziałów przedszkolnych
Brudzew	1	7
Dobra	2	8
Kawęczyn	1	3
Kościelec	2	9
Malanów	1	2
Przykona	1	1
Turek	1	5
Władysławów	1	5
Razem	10	40

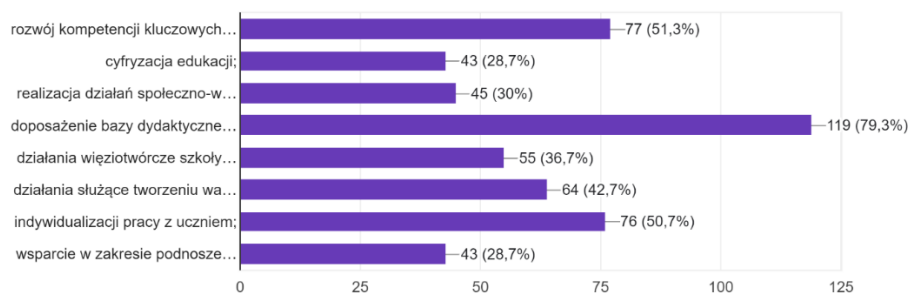
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin

Na obszarze objętym LSR nie występują prywatne placówki, jedynie na obszarze gminy Przykona funkcjonuje Niepubliczne Przedszkole w Sarbicach prowadzone przez Stowarzyszenie Edukacyjne „Nieskończoność”. Podczas spotkań w gminach sygnalizowano problem braku równego dostępu do edukacji dzieci z obszarów wiejskich w stosunku do dzieci zamieszkujących duże aglomeracje miejskie. Wskazywano m.in. na brak zajęć dla dzieci szczególnie uzdolnionych, rozwijających pasję. Przedstawiciele gmin podzieleni byli natomiast, co do wyposażenia szkół w niezbędne pomoce dydaktyczne, w tym zaawansowane technologicznie, przywołując wsparcie, jakie wcześniej otrzymały już na ten cel szkoły. W roku 2021 większość szkół otrzymała bowiem wsparcie w ramach programu krajowego *Laboratoria przyszłości* na zakup wyposażenia (drukarki 3d, sprzęt komputerowy, tablety itp.) służącego uczniom do rozwijania kompetencji, takich jak współpraca i kreatywność. Jednocześnie podczas spotkań zwracano uwagę na brak zajęć wyrównawczych dla dzieci mniej zdolnych, w szczególności dzieci z rodzin z problemem ubóstwa. Zróżnicowanie w ocenie potrzeb szkół podstawowych w poszczególnych gminach zostało zweryfikowane przeprowadzeniem przez LGD TUR badania ankietowego, skierowanego do dyrektorów szkół z obszaru objętego LSR, nauczycieli, w tym opiekunów świetlic. Wyniki badań wskazały na następujące potrzeby szkół ponadpodstawowych:

Wykres nr 3: Potrzeby szkół podstawowych w zakresie działań wspierających edukację

Czy dostrzegacie Państwo potrzebę przeprowadzenia dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz działań na rzecz dzieci i młodzieży w następującym zakresie:

150 odpowiedzi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

Z powyższego zestawienia wynika, iż grono pedagogiczne za największe potrzeby szkół uznało konieczność doposażenia bazy dydaktycznej. Kolejną deklarowaną potrzebą było: rozwój kompetencji kluczowych – działania edukacyjne na rzecz dzieci oraz indywidualizacja pracy z uczniem. Na pytanie dotyczące – kto mógłby realizować działania edukacyjne większość ankietowanych wskazała, że mogliby to być nauczyciele i pedagodzy zatrudnieni w placówce, zaś w przypadku pytań o uczniów, jakich klas przede wszystkim należałoby objąć działaniami, wskazano równomiernie wszystkie klasy, z niewielką przewagą uczniów klas 4-6. W badaniu wzięli udział przede wszystkim nauczyciele, którzy stanowili blisko 90 % ankietowanych, dyrektorzy blisko % oraz nauczyciele w świetlicach. Najsilniej podczas badania reprezentowana była gmina Turek – 47 osób, najmniej gmina Przykona – 4 osoby i Dobra – 7 osób. Z pozostałych gmin w badaniu wzięto ok. kilkanaście osób z każdej. Działający na obszarze objętym strategią Zespół Szkół Rolniczych w Kaczkach Średnich, do którego uczęszcza obecnie 758 uczniów, w tym 274 płci żeńskiej, kształci w następujących kierunkach: w technikum w zawodach - technik mechanizacji rolnictwa i agrotroniki, technik żywienia i usług gastronomicznych, technik pojazdów samochodowych, technik reklamy, technik budownictwa, technik urządzeń i systemów energetyki odnawialnej, technik architektury krajobrazu oraz technik programista, technik spedytor oraz w liceum ogólnokształcącym o charakterze mundurowym – oddział przygotowania wojskowego. Z początkiem roku szkolnego 2023/2024 planuje uruchomić kształcenie w technikum spedycji – oddział przygotowania wojskowego oraz w liceum ogólnokształcącym: o profilu pielęgniarstwie i o profilu ratownictwa medycznego. Jak wynika z przeprowadzonej diagnozy - wszystkie kierunki cieszą się dużym zainteresowaniem, tym samym należy stwierdzić, że odpowiadają one na zainteresowania młodzieży i pokrywają się z potrzebami rynku pracy. Szkoła od 2016 współpracuje z Urzędem Pracy w celu pozyskiwania środków finansowych na doskonalenie dla pracowników w ramach Krajowego Funduszu Szkoleniowego. Realizuje różne formy kształcenia ustawicznego zwłaszcza dla nauczycieli (kursy, szkolenia, studia podyplomowe), nadal jednak potrzeby szkoły w powyższym zakresie nie są zaspokojone. Szkoła uczestniczy także w realizacji projektów edukacyjnych dla uczniów, w tym m.in. w projekcie „Kierunek kształcenie dualne przyszłości Powiatu Tureckiego” i „Projekt pierwsza praca”. Dla przykładu w pierwszym półroczu roku szkolnego 2022/2023 uczniowie uczestniczyli w zajęciach umożliwiających uzyskanie nowych kwalifikacji i umiejętności, w tym w kursach operatora wózków podnośnikowych, operatora wózków unoszących, platformowych, ciągnikowych i pchających, operatora wózków podnośnikowych, wymiany butli z paliwami LPG, ładowarek teleskopowych, magazyniera, na wózki jezdniowe oraz kurs SEP. W drugim półroczu zaplanowano kolejne kursy - koparko-ładowarki, komputerowy – Corel, wózki jezdniowe, kombajn zbożowy, maszyn rolniczych: opryskiwacze rolnicze, prasy rolnicze o wysokim stopniu zgniotu, sieczkarnie, kurs pilarz – drwał, pilarki łańcuchowe, spalinowe i elektryczne, wykaszarki spalinowe, rębak, kosiarki samojezdne. Zakres specjalizacji jest zatem bardzo szeroki i wychodzi naprzeciw nie tylko wyzwaniom współczesnego rolnictwa, ale również przemysłu w zawodach technicznych. Szkoła prowadzi monitoring absolwentów na rynku pracy, zgodnie z którym absolwenci, którzy ukończyli szkołę w 2022 roku: uczą się - 8%, podjęli pracę zawodową w kraju - 59%, wyjechali w poszukiwaniu pracy za granicę - 6%, uczą się i pracują - 11%, są bezrobotnych - 13%, prowadzą własne gospodarstwo - 3%. Powyższe zestawienie obrazuje efekty i jakość kształcenia w placówce, która chcąc wybiegać w przyszłość i sprostać wyzwaniom rynku, wykazuje żywe zainteresowanie realizacją kursów na rzecz młodzieży, w tym w związku z postępującym zaawansowaniem

technologicznym przedsiębiorstw. Druga szkoła średnia funkcjonująca na obszarze objętym LSR – Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Stanisława Staszica w Kościelcu, kształci obecnie uczniów 468, w tym 215 płci żeńskiej. Prowadzone są w niej następujące kierunki kształcenia w zawodzie technik: ekonomista, grafiki i poligrafii cyfrowej, informatyk, logistyk, rolnik, żywienia i usług gastronomicznych. Największym zainteresowaniem się kierunki: technik ekonomista oraz technik logistyk, natomiast najmniejszym: technik rolnik oraz technik żywienia i usług gastronomicznych. Szkoła także realizuje projekty finansowane ze środków zewnętrznych, w tym: „Ze szkoły na rynek pracy - wsparcie uczniów Zespołu Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Stanisława Staszica w Kościelcu” – projekt unijny skierowany do nauczycieli kształcenia zawodowego oraz uczniów na kierunkach technik: logistyk, grafiki i poligrafii cyfrowej, informatyk, ekonomista, żywienia i usług gastronomicznych, rolnik. W ramach projektu uczniowie ukończyli następujące szkolenia zawodowe: Czas pracy kierowców i obsługa tachografów cyfrowych oraz kursy: obsługi drona, fotografii cyfrowej, druku 3 D, spawania światłowodów, Adobe Photoshop, transport, składowanie i oznakowanie materiałów niebezpiecznych, barmański, kelnerski, księgowość w małej firmie, wózki widłowe, spawania MAG, obsługa kas fiskalnych, oraz gospodarka magazynowa i zarządzanie zasobami w praktyce. Nauczycieli natomiast ukończyli następujące kursy: spawania MAG, druku 3D, spawania światłowodów, obsługi drona, z zakresu czasu pracy kierowców i obsługi tachografów cyfrowych, spawania światłowodów oraz studia podyplomowe z zakresu logistyki i spedycji. Ponadto szkoła realizować będzie projekt obejmujący staże zawodowe uczniów ZSRCKU Kościelec w ramach Międzynarodowej mobilności edukacyjnej uczniów i absolwentów oraz kadry kształcenia. W ramach projektu zrealizowane zostaną 3 - dwutygodniowe staże zagraniczne, w których weźmie udział 60 uczniów kształcących się w zawodach: technik ekonomista, technik informatyk, technik logistyk, technik rolnik, technik grafiki i poligrafii cyfr. oraz technik żywienia i usług gastronom. 60 miejsc odbywania stażu zostanie utworzonych korzystając ze współpracy z organizacjami partnerskimi: Tribeka z Hiszpanii, Cultura e Dintorni z Włoch i We Are Ltd. z Portugalii. Kolejny to „Poprawa jakości kształcenia w Zespole Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego w Kościelcu”, a jego celem było podniesienie kompetencji zawodowych u min. 90% z 60 uczniów (25 K) z Zespołu Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego w Kościelcu zwiększających ich szanse na rynku pracy przez m.in. realizację staży, dodatkowych szkoleń i kursów a także podniesienie kompetencji zawodowych nauczycieli kształcenia zawodowego poprzez szkolenia oraz podniesienie jakości nauczania. Szkoła nie prowadzi monitoringu absolwentów na rynku pracy. Obie szkoły nadal widzą potrzebę dalszego kształcenia kadr oraz realizacji zajęć dodatkowych na rzecz młodzieży. Obecnie postęp technologiczny powoduje zmiany na rynku pracy w tak szybkim tempie, że proces nauczania formalnego nie jest w stanie sprostać wyzwaniom. Dlatego też warto inicjować działania, które z jednej strony zacieśnią współpracę pomiędzy rynkiem pracy a szkołami, z drugiej zwiększą atrakcyjność zawodową absolwentów, pozwalającą na zdobycie pracy na dogodnych warunkach.

4.13. Zasady zrównoważenia środowiskowego

Obszar gmin członkowskich Turkowskiej Unii Rozwoju – T.U.R., jeszcze kilka lat utożsamiany z przemysłem paliwowo-energetycznym, dzisiaj produkuje zieloną energię i może stanowić symbol polskiej transformacji energetycznej. Obecnie część obszaru LSR przechodzi transformację pokopalnianą, a głównym kierunkiem zmian obok wcześniej prowadzonej rekultywacji wodnej, jest rekultywacja terenów w kierunku odnawialnych źródeł energii. Funkcjonująca na obszarze objętym LSR spółka Zespół Elektrowni Pątnów Adamów Konin – wyznaczyła rok 2030 jako datę graniczną, od której swoją działalność w całości ma oprzeć na źródłach odnawialnych: biomasie, fotowoltaice (m.in. farma Brudzew), farmach wiatrowych i biogazowniach. Działania te będą odbywały się na terenach Gmin Brudzew, Przykona, Turek, Władysławów, które należą również do obszaru LSR. Przykładem działań spółki w zakresie OZE jest farma zbudowana przez konsorcjum ESOLEO i PAK Serwis dla grupy ZE PAK w gminie Brudzew o mocy 70 MWp. Znamiennym było to, że zielona energia z Brudzewa popłynęła dwa dni przed rozpoczęciem Szczytu Klimatycznego COP 26, zwanego „szczytem ostatniej szansy” dla świata na porozumienie w sprawie zatrzymania globalnego ocieplenia. Z chwilą jej oddania do użytku była nowoczesną i największą elektrownią słoneczną w Polsce i uznawana była za kolejny milowy krok w transformacji energetycznej zarówno ZE PAK, jak i całego regionu Wielkopolski. Farma składa się ze 155 554 modułów fotowoltaicznych o mocy 455 Wp każdy i zajmuje ok. 100 ha terenu. Wartym podkreślenia jest fakt, iż farma powstała na wykorzystywanym

wcześniej przez Kopalnię Węgla Brunatnego Adamów do odkrywkowego wydobycia węgla brunatnego terenie, co wpisuje się w założenia transformacji energetycznej regionu. Przy budowie farmy, spółka ESOLEO zaangażowała m.in. byłych górników, którzy zostali przekwalifikowani, by realizować kolejne projekty związane z energią odnawialną. Dzięki prywatnej inwestycji, której wartość sięgnęła 163,8 mln zł netto, zrehabilitowanemu terenowi przywrócono wartość użytkową. Przedsięwzięcie może być stawiane jest za przykład realizacji transformacji energetycznej w Polsce, tworzącej nowe miejsca pracy dla osób odchodzących od pracy w górnictwie. Według przewidywań władz spółki, rocznie elektrownia winna produkować ok 68 188 MWh, co ma przełożyć się na zmniejszenie emisji CO₂ na poziomie 56,7 tysięcy ton CO₂ rocznie. Innowacyjnym przykładem działań proekologicznych w gminie jest realizacja projektu re/KULTYWATOR, który zakłada przeobrażenie terenów pokopalnianych w atrakcję turystyczną – nowoczesne Centrum Nauki ENERGIA BRUDZEW w połączeniu z Parkiem Odkryć. Teren przeznaczony na ten cel ma powierzchnię ok. 30 ha. W Centrum Nauki czynnymi ekspozycjami będą nowoczesne instalacje odnawialnych źródeł energii natomiast w Parku Odkryć będzie można podziwiać niepowtarzalne znaleziska archeologiczne i geologiczne wydobyte podczas eksploatacji węgla. Innym przykładem działań jest kalendarz edukacyjny na 2023 w ramach projektu **edukacyjnego „Bądź czujny, dbaj o powietrze, którym oddychasz”**. Inwestycja realizowana w ramach projektu ma na celu przede wszystkim ochronę powietrza poprzez wyposażenie właścicieli kotłów pozaklasowych oraz kotłów o najniższej klasie sprawności w czujnik tlenku węgla (czadu), którego obecność zwiększy poczucie bezpieczeństwa mieszkańców. Obecnie gmina Brudzew wspólnie z gminą Kawęczyn realizuje projekt parasolowy w zakresie wsparcia rozwoju fotowoltaiki w gospodarstwach domowych. W ramach projektu powstanie 206 instalacji fotowoltaicznych wytwarzających energię oraz 211 instalacji kolektorów słonecznych wytwarzających energię ciepłą na potrzeby jednorodzinnych budynków mieszkalnych w obu gminach. Gminą, która od wielu lat cieszy się opinią miejsca przyjaznego do inwestowania w OZE jest gmina Przykona. W ramach zagospodarowania terenów przemysłowych na obszarze Gminy utworzony został Park Energetyczny, który tworzą: Biogazownia Przykona, Farma Wiatrowa Przykona oraz Farmy Fotowoltaiczne. Pierwsza farma fotowoltaiczna, która powstała na terenie gminy składała się z 4446 paneli fotowoltaicznych o łącznej mocy 1 MW. Drugim przedsięwzięciem, które zostało zrealizowane i oddane do użytku w 2014 na terenie gminy była Biogazownia Przykona, która produkuje ok. 6 379 596 m³/rok biogazu, co daje możliwość wytworzenia energii elektrycznej w ilości ok. 12 507 966 kWh/rok i wytwarzania ciepła ok. 14 000 000 kWh/rok. W roku 2020 ramach zagospodarowania terenów przemysłowych wybudowano farmę wiatrową o mocy 31,05 MW, która składa się z dziewięciu turbin każda o mocy 3,45 MW. Turbiny wiatrowe należą do najwyższych w Polsce, a ich wysokość to 117 m, a długość łopat wirników sięga 64 m. Roczna produkcja farmy szacowana jest na 75 GWh. Farma Wiatrowa w Przykonie to najnowszy i największy projekt inwestycyjny OZE Energa S.A. Grupa Orlen. W budowie są obecnie farma fotowoltaiczna NEO SOLAR FARMS, która budowana będzie w pięciu sektorach o mocy 280 MW, farma ENERGIA INVEST o mocy 65 MW oraz farma Energa Wytwarzanie, której moc sięgnie 26 MW. Ponadto zaplanowane są także kolejne farmy, tj.: BP SOLAR 2 Sp. z o.o. o mocy 30 MW, ENERGIA GREEN DEVELOPMENT o mocy 100 MW, NEO SOLAR PRZYKONA 2 o mocy 120 MW, PAK-PCE Wiatr Sp. z o.o. o mocy 290 MW. Szacuje się, iż w najbliższej przyszłości na terenie Gminy Przykona łączna moc wszystkich farm fotowoltaicznych wynosić będzie 911 MW. Gmina od ponad 10 lat prowadzi działania w kierunku zachowania bezpieczeństwa energetycznego poprzez system dotacyjny, którego celem jest udzielanie dotacji mieszkańcom na urządzenia produkujące i wykorzystujące energię słoneczną na potrzeby gospodarstw domowych. Powyższe działania mają na celu poprawę jakości i komfortu życia mieszkańców oraz środowiska. W wyniku dotychczasowych dotacji, których udziela gmina dokonano zakupu i montażu instalacji kolektorów słonecznych 310 szt., instalacji fotowoltaicznych 300 szt., pomp ciepła 173 szt., kotłów CO 377 szt. i jeden rekuperator. Na ten cel w okresie 10 lat gmina wydatkowała z budżetu gminy ponad 5 mln złotych. Powstałe Centrum OZE Energa S.A. Grupa Orlen w Przykonie to znakomity przykład współpracy między inwestorami a samorządem. Sprawnie wydawane decyzje i znakomita komunikacja gminy z inwestorami od lat przynosi znakomite efekty. Gmina wciąż poszukuje nowych, innowacyjnych i kreatywnych rozwiązań na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju, wpisujących się w założenia włączenia społecznego Europa 2020. Działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałania zmianom klimatu, które prowadzą wszystkie gminy członkowskie, to głównie inwestycje w zakresie termomodernizacji budynków użyteczności publicznej, czy instalowanie na tych budynkach paneli fotowoltaicznych. Udzielane są również mieszkańcom dotacje na zakup i montaż kolektorów

słonecznych oraz prowadzone są konsultacje na ich rzecz w ramach programu „Czyste powietrze”. Na bieżąco podejmowane są działania w zakresie usuwania nielegalnych wysypisk śmieci, azbestu, odbiór folii rolniczych, jak również montaż koszy do segregacji odpadów w miejscach publicznych. Na terenie gminy Władysławów zamontowano czujnik mierzący jakość powietrza. Jak wynika z badań przeprowadzonych w ramach prac nad LSR, także mieszkańcy dostrzegają potrzebę zintensyfikowania działań związanych z ochroną środowiska, zarówno inwestycyjnych, jak i w ramach proekologicznych działań edukacyjnych. Wskazują na wciąż niewystarczającą liczbę inicjatyw związanych z zagospodarowaniem terenu poprzez nasadzenia roślinności, tworzenie zielonych przestrzeni, jak np.: parki, skwery. Temat „zielonej przestrzeni” na obszarze LSR, mieszkańcy zgłaszali jako jedną z najbardziej zaniedbanych dziedzin w regionie. Jak wynika z danych udostępnionych LGDT przez Turecką Izbę Gospodarczą, przedsiębiorcy wykazują duże zainteresowanie pozyskiwaniem funduszy na wdrażanie rozwiązań mających na celu ograniczenie wpływu ich działalności na środowisko. Już dziś podejmują działania w tym zakresie inwestując wypracowane zyski na zminimalizowanie skutków ich działalności na środowisko, w tym poprzez prowadzenie właściwej utylizacji produktów, zagrażających środowisku, wprowadzenia elektronicznego obiegu dokumentów, segregacji oraz redukcji wytwarzanych odpadów, czy też używania energooszczędnego parku maszynowego i urządzeń. Coraz częściej montowane są także w przedsiębiorstwach instalacje fotowoltaiczne i pompy ciepła. Zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w zapotrzebowaniu przedsiębiorstw cieszy się tym większym zainteresowaniem, iż często w perspektywie długoterminowej, przyczynia się do redukcji kosztów. Działania prowadzone przez samorząd gminy prowadzą do poprawy jakości powietrza na terenach gmin oraz zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Montaż paneli fotowoltaicznych, kotłów CO, pomp ciepła i kolektorów słonecznych w budynkach osób prywatnych, przyczynia się do wzrostu udziału odnawialnych źródeł energii w ogólnym bilansie energetycznym, a także prowadzi do zmniejszenia zużycia energii pokrywanej z konwencjonalnych źródeł, a tym samym obniża poziom emisji gazów cieplarnianych. Na obszarach, gdzie dotychczas działał przemysł wydobywczy korzyści, jakie niesie z sobą zagospodarowanie terenów pogórnich to: zapewnienie wpływów do budżetów gmin, stworzenie proekologicznego wizerunku gminy, edukacja ekologiczna mieszkańców gminy, nowe miejsca pracy poprzez impuls do rozwoju gospodarczego, a także nowy rynek zbytu dla lokalnej produkcji rolnej. Takie inwestycje pokazują, że przy porozumieniu wszystkich interesariuszy: biznesu, mieszkańców i samorządu, można spowolnić niekorzystne procesy związane z ociepleniem klimatu. Komplementarne podejście do rozwiązywania problemów klimatycznych w regionie zawiera Lokalna Strategia Rozwoju. Jeden z celów strategii w całości dedykowany jest przeciwdziałaniu zmianom klimatu i ochronie środowiska. LSR wspierać będzie wyłącznie przedsiębiorstwa, których działalność ukierunkowana jest na aspekty środowiskowe, tj. działające w ramach tzw. green economy. Cel pierwszy zakłada komplementarne podejście do zagadnień prośrodowiskowych, tj. przewiduje operacje zarówno w obszarze inwestycyjnym, jak i edukacyjno-informacyjnym. Realizacja operacji własnej ma na celu stworzenie solidnych podwalin dla realizacji projektów w obszarze edukacyjnym i inwestycyjnym. Zakłada ona utworzenie „laboratorium badawczego”, gdzie podjęte zostaną działania, których wyniki będą inspiracją dla wnioskodawców. Istotnym jest zainicjowanie w tym zakresie współpracy pomiędzy podmiotami i osobami, wdrażającymi ekologiczne rozwiązania w swoich gospodarstwach. Operacje dedykowane będą przedstawicielom wszystkich sektorów, by zapewnić efekt synergii. Dodatkowo kryteria wyboru premiować będą operacje, które przyczyniają się do minimalizowania negatywnego wpływu człowieka na środowisko. Dla osiągnięcia wysokiej skuteczności działań, operacje w ramach celu pierwszego, realizowane będą w formie projektów indywidualnych, projektu partnerskiego, projektu grantowego.

Grupy docelowe

Na potrzeby niniejszej LSR wyróżniono grupy docelowe, tj. beneficjentów poszczególnych przedsięwzięć oraz odbiorców końcowych, tj. grupy na rzecz których są one realizowane. W ramach celu I przewiduje się następujące grupy docelowe i odbiorców końcowych w ramach poszczególnych przedsięwzięć (P): P.1.1 – przedsiębiorstwa mające siedzibę lub oddział na obszarze LSR, odbiorcy końcowi j.w.; P.1.2 – rolnicy, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w grupie wiekowej 25-34 lata, odbiorcy końcowi j.w.; P.1.3 grupa docelowa to jednostki sektora finansów publicznych, NGO, odbiorcy końcowi to mieszkańcy obszaru, w tym szczególnie osoby młode – do 25 roku życia, seniorzy oraz osoby,

które zostały zdefiniowane w LSR jako znajdujące się w niekorzystnej sytuacji, tj. osoby niepełnosprawne; P.1.4 – jednostki sektora finansów publicznych, NGO, odbiorcy końcowi to mieszkańcy obszaru, w szczególności osoby młode – do 25 roku życia i seniorzy oraz osoby z niepełnosprawnością, jak również turyści; P.1.5 – mieszkańcy obszaru, NGO, jednostki sektorów finansów publicznych, odbiorcy końcowi to mieszkańcy obszaru, **w szczególności dzieci i młodzież oraz seniorzy**; P.1.6 – LGD TUR w ramach operacji własnej, odbiorcy końcowi to mieszkańcy, w szczególności rolnicy, organizacje pozarządowe, lokalne przedsiębiorstwa, jednostki sektora finansów publicznych; P.1.7 – NGO, jednostki sektora finansów publicznych, odbiorcy końcowi to organizacje pozarządowe, mieszkańcy, rolnicy, przedsiębiorcy. W celu II przewiduje się następujące grupy docelowe i odbiorców końcowych w ramach poszczególnych przedsięwzięć: P.2.1 – NGO, przedsiębiorcy, jednostki sektora finansów publicznych, odbiorcy końcowi to mieszkańcy obszaru – seniorzy i osoby z niepełnosprawnością oraz ich opiekunowie; P.2.2 – NGO, przedsiębiorcy, jednostki sektora finansów publicznych, odbiorcy końcowi to pracownicy zatrudnieni w przedsiębiorstwach z obszaru LSR, w szczególności osoby starsze po 45 roku życia; P.2.3 – LGD TUR w ramach operacji własnej, odbiorcy końcowi to dzieci z niepełnosprawnością; P.2.4 – NGO, przedsiębiorcy, jednostki sektora finansów publicznych, odbiorcy końcowi to uczniowie szkół podstawowych z obszaru objętego strategią, w tym dzieci z niepełnosprawnością oraz kadra nauczycielska; P.2.5 – NGO, przedsiębiorcy, jednostki sektora finansów publicznych, odbiorcy końcowi to uczniowie i kadra nauczycielskiej szkół zawodowych zlokalizowanych na obszarze LSR; P.2.6 – LGD TUR w ramach aktywizacji, odbiorcy końcowi to osoby młode 18-25 lat, z obszaru działania objętego strategią; P.2.7 – LGD TUR w ramach aktywizacji, odbiorcy końcowi to seniorzy (60+) z obszaru działania LGD. W celu III przewiduje się następujące grupy docelowe i odbiorców końcowych w ramach poszczególnych przedsięwzięć: P.3.1 – NGO, przedsiębiorcy, jednostki sektora finansów publicznych, odbiorcy końcowi to członkowie NGO oraz mieszkańcy z obszaru objętego LSR; P.3.2 – NGO, przedsiębiorcy, jednostki sektora finansów publicznych, odbiorcy końcowi to mieszkańcy obszaru; P.3.3 – LGD TUR w ramach operacji własnej, odbiorcy końcowi to mieszkańcy, działacze lokalni, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet młodych 25-34 lata, przedstawiciele NGO i JST, rękodzielnicy, rolnicy, drobni wytwórcy, przedsiębiorcy; P.3.4 – LGD TUR w ramach aktywizacji, odbiorcy końcowi to liderzy i działacze NGO.

Grupy w niekorzystnej sytuacji

Grupą, która została zidentyfikowana jako znajdująca się w niekorzystnej sytuacji są **osoby niepełnosprawne**, jako najliczniejsza grupa objęta wsparciem, względem której potrzeby nie są w pełni zaspakajane w ramach bieżącej działalności GOPS. Na rzecz ww. grupy realizowane będą działania w ramach przedsięwzięcia P.2.1, dodatkowo przewiduje się premiowanie projektów uwzględniających potrzebę ww. grupy w ramach P.1.3 i P.1.4. Grupa ta obejmuje także **seniorów**, pośród których wysoki odsetek posiada orzeczoną stopień niepełnosprawności, dla których przewidziano działania włączające w ramach P.2.7 oraz premiowanie projektów zakładających wsparcie ich życia i funkcjonowania w społeczeństwie P.1.3, P.1.4 i P.1.5. oraz **niepełnosprawnych dzieci**, w stosunku do których stwierdzono niewielką liczbę działań aktywizujących i edukacyjnych w ramach P.2.3 oraz premiowanie ich udziału w ramach przedsięwzięcia P.2.4. Kolejną grupą w niekorzystnej sytuacji, zdiagnozowanej w ramach opracowania LSR są także **opiekunowie** ww. osób, także objętych wsparciem w ramach P.2.1. W stosunku do ww. grup przewiduje się udzielenie kompleksowego wsparcia w ramach środków EFS+ w formie tzw. wiązki usług oraz w ramach wsparcia z funduszy EFRR i EFRROW dodatkowo punktowane będą projekty zakładające włączenie społeczne niniejszych grup, np.: poprzez ich udział w wydarzeniach edukacyjnych, integracyjnych, czy też likwidację barier architektonicznych lub uwzględniających rozwiązania ułatwiające osobom z niepełnosprawnością funkcjonowanie w społeczeństwie. Ze względu na rynek pracy za osoby w niekorzystnej sytuacji uznano **młode kobiety w wieku 25-34 lata**, których sytuacja zawodowa od lat nie ulega zmianie oraz w stosunku do której utrwały się schematy i stereotypy, utrudniające włączenie społeczne. Włączenie młodych kobiet ramach LSR odbywać się będzie poprzez premiowanie operacji związanych rozwojem działalności i rozwojem pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych oraz w projektach aktywizujących (granty, operacje własne) realizowanych na rzecz mieszkańców obszaru w ramach P.1.1 i P.2.2 oraz P.3.3. Ograniczona liczba wydarzeń i miejsc infrastruktury aktywizujących **młodzież** jako kolejną grupę, będącą w niekorzystnej sytuacji na obszarze LSR, skutkować będzie przyznawaniem dodatkowych punktów projektom,

skierowanym do ww. grupy odbiorców ostatecznych w ramach P.1.3, P.14 oraz P.3.2. Dodatkowo w ramach aktywizacji zaplanowane będą działania aktywizujące i włączające młodych ludzi w życie społeczne w ramach P.2.6. Sposób komunikacji dostosowany zostanie do preferencji poszczególnych grup, tj.: w przypadku młodych kobiet informacja przekazywana będzie za pośrednictwem mediów społecznościowych, ale także GOPS i ośrodków zdrowia, w przypadku osób starszych i z niepełnosprawnością informacja o realizowanych działaniach rozpowszechniana będzie w ośrodkach zdrowia, GOPS, powiatowych centrach pomocy rodzinie, ośrodkach kultury. W przypadku młodzieży – kanałem informacji będą szkoły (plakaty) oraz media społecznościowe szkół i LGD TUR. Ponadto o pomoc w dotarciu do ww. grup poproszone zostaną gminy członkowskie oraz organizacje pozarządowe realizujące działania na ich rzecz. Informacje na temat planowanych, zainicjowanych oraz zrealizowanych działaniach, w tym ich efektach publikowane będą na stronie LGD TUR, Biuletynie Informacyjnym oraz w mediach społecznościowych, w tym gmin członkowskich.

W ramach perspektywy 2023-2027 LGD **zamierza ubiegać się o wsparcie z innych źródeł** działań aktywizujące lokalną społeczność, w tym w zakresie włączenia społecznego osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, tj. **Fundusze Europejskie na rzecz Infrastruktury, Klimatu, Środowiska**: Sektor Kultura: cel szczegółowy 4.6 Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych; **Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Wielkopolski Wschodniej**: CS 1. Budowa zeroemisyjnej, dynamicznej gospodarki o obiegu zamkniętym (rozwój inkubatora przedsiębiorczości); CS 3. Aktywne Społeczeństwo (projekty skierowane do mieszkańców podnoszące zwiększające wiedzę i świadomość w zakresie zielonej i sprawiedliwej transformacji, w tym podnoszenie świadomości w zakresie koncepcji śladu wodnego i węglowego; wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej, wykorzystującej endogeniczne potencjały danego obszaru, mającej charakter prozatrudnieniowy); **KSOW** Działanie 11: Aktywizacja mieszkańców wsi na rzecz podejmowania inicjatyw służących włączeniu społecznemu, w szczególności osób starszych, młodzieży, niepełnosprawnych, mniejszości narodowych i innych osób wykluczonych społecznie; **Program Lato w Teatrze**, realizowany na podstawie Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 grudnia 2018 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa, udzielania dotacji celowej na zadania nim objęte oraz udzielania dofinansowań podmiotom prowadzącym działalność w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Rozdział V

Spójność, komplementarność i synergia

5.1. Opis zgodności i komplementarności

Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w ramach niniejszej LSR realizują następujące cele: **PS WPR** - SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich; SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa. **FEW (EFS+)** – EFS+.CP4.K – Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej; EFS+.CP4.D – Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia; EFS+.CP4.F – Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla

wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. **FEW (EFRR)** – EFRR.CP5.II – Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie; EFRR.CP5.II – Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie. Ponadto LSR wykazuje zgodność i komplementarność z następującymi dokumentami: **Wspólna Polityka Rolna na lata 2023-2027**, w tym: SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa: P 11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzację i wykorzystanie potencjału endogenicznego; Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej; P 8. Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym; P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich; P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci, społeczność; P 13 Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat. **Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021-2027**: Priorytet 2. Fundusze Europejskie dla Zielonej Wielkopolski: Cel szczegółowy RSO 2.1. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych; Priorytet 5. Fundusze Europejskie Wspierające Społeczną infrastrukturę dla Wielkopolan: Cel szczegółowy RSO4.2. Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online; Cel szczegółowy RSO4.6. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych; Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla Wielkopolski o silniejszym wymiarze społecznym: - Cel szczegółowy: ESO4.1. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy – w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży – dla osób długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej; Cel szczegółowy ESO4.5. Poprawa jakości, poziomu włączenia społecznego i skuteczności systemów kształcenia i szkolenia oraz ich powiązania z rynkiem pracy – w tym przez walidację uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, w celu wspierania nabywania kompetencji kluczowych, w tym umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, oraz przez wspieranie wprowadzania dualnych systemów szkolenia i przygotowania zawodowego; Priorytet 7. Fundusze Europejskie na wielkopolskie inicjatywy lokalne: Cel szczegółowy RSO5.2. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie. Cele zwarte w LSR są zgodne z celami strategii rozwoju województwa lub województw, regionalnymi strategiami/programami regionalnymi lub tematycznymi obszaru objętego LSR, w tym z takimi dokumentami jak: **Zintegrowana Strategia Rozwoju Gospodarczego Gmin Powiatu Tureckiego na lata 2015-2025**: Cel strategiczny I – wzrost potencjału społecznego wraz z poprawą warunków i jakości życia mieszkańców powiatu tureckiego: Cel operacyjny 1A: Zwiększenie zatrudnienia i ograniczenie bezrobocia poprzez rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców; Cel strategiczny III – stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego powiatu przez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury: Cel operacyjny IIIC: Zmniejszenie zużycia i rozwój alternatywnych źródeł energii elektrycznej i ciepła; **Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Wielkopolski Wschodniej**: CS 1. Budowa zeroemisyjnej, dynamicznej gospodarki o obiegu zamkniętym; CS 2. Zapewnienie zintegrowanej przestrzeni wysokiej jakości; CS 3. Aktywne społeczeństwo; **Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 r.** Cel Strategiczny 1 Wzrost Gospodarczy wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców: Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu; Cel operacyjny 1.2. Wzrost aktywności zawodowej i utrzymanie wysokiej jakości zatrudnienia; Cel operacyjny 1.3. Wzrost i poprawa wykorzystania kapitału ludzkiego na rynku pracy; Cel strategiczny 2 Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu: Cel operacyjny 2.2. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniom; Cel operacyjny 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu; Cel strategiczny 4. Wzrost

skuteczności wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem; **Fundusze Europejskie na rzecz Infrastruktury, Klimatu, Środowiska:** Sektor Kultura: cel szczegółowy 4.6 Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. W ramach celów zawartych w LSR LGD zamierza się ubiegać o wsparcie z innych programów/strategii/funduszy, tj. **Cel I - Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Wielkopolski Wschodniej:** CS 1. Budowa zeroemisyjnej, dynamicznej gospodarki o obiegu zamkniętym (rozwój produktów lokalnych stowarzyszenia) oraz CS 3. Aktywne Społeczeństwo (projekty skierowane do mieszkańców podnoszące zwiększające wiedzę i świadomość w zakresie zielonej i sprawiedliwej transformacji, w tym podnoszenie świadomości w zakresie koncepcji śladu wodnego i węglowego; wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej, wykorzystującej endogeniczne potencjały danego obszaru, mającej charakter prozatrudnieniowy). **Cel II - Funduszu Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030,** Priorytet Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego **oraz KSOW** Działanie 11: Aktywizacja mieszkańców wsi na rzecz podejmowania inicjatyw służących włączeniu społecznemu, w szczególności osób starszych, młodzieży, niepełnosprawnych, mniejszości narodowych i innych osób wykluczonych społecznie.

5.2. Synergia i komplementarność

Poprzez realizację LSR w ramach tzw. wielofunduszowości możliwe będzie osiągnięcie synergii i komplementarności w zaplanowanych działaniach. Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich będzie miał wpływ na rozwój społecznego-gospodarczy regionu zarówno poprzez działania o charakterze aktywizującym lokalną społeczność, jak i projekty infrastrukturalne, co efekcie finalnym będzie miało przełożenie na podniesienia jakości życia mieszkańców wsi. Współdziałające w tym zakresie będą przedsięwzięcia finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, które to będą mieć wpływ na zrównoważony rozwój obszaru oraz wykorzystanie jego potencjału kulturowo-społecznego. Dzięki temu wzrośnie standard życia mieszkańców oraz umocnią się więzi międzyludzkie. Realizowane w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego projekty będą wzmacniać efekty osiągnięte w ramach wskazanych powyżej funduszy, współdziałać w zakresie osiągania celów poprzez inwestycje w kadry, dzieci i młodzież oraz trzeci sektor, a także rozwiązując zdefiniowane w LSR problemy społeczne. Działania na rzecz osiągnięcia wspólnych i komplementarnych celów to: działania w ramach przedsięwzięć w celu 1, gdzie zrównoważony rozwój osiągnięty zostanie w wyniku inwestycji w przedsiębiorstwach celem zmniejszenia ich oddziaływania na środowiska, promocję walorów przyrodniczych i potencjału wsi, przyczyniających się do rozwoju rekreacji i turystyki oraz działania uświadamiające mieszkańców w kwestiach środowiskowych i proekologicznych, aktywizujących ich do działania, w tym także organizacje pozarządowe i jednostki sektora finansów publicznych. Pozyskana wiedza pozwoli zdobyć kompetencje do wdrażania zmian, inicjowania działań w zakresie realizacji projektów na rzecz przeciwdziałania zmianom klimatu. Bez działań o charakterze edukacyjnym, inicjujących proces zmian w myśleniu i gospodarowaniu dobrami w życiu codziennym, przedsięwzięcia inwestycyjne nie będą oddziaływać w sposób długofalowy, a jedynie zawierać połowiczne rozwiązania. Komplementarność w ramach Celu 2 przewiduje działania, które uzupełniają się i dopełniają, by zapewnić wyższy standard życia poprzez rozwój usług na rzecz społeczności. Działania edukacyjne stanowią nieodzowny element wzrostu jakości kadr w przedsiębiorstwach, przyczyniają się do wzrostu atrakcyjności na rynku pracy, także w przypadku osób starszych. Stanowi to odpowiedź na wyzwanie, jakim jest starzejące się społeczeństwo poprzez wdrożenia działań, które zagwarantują kształcenie kadr zgodnie z potrzebami rynku pracy, wydłużając zarazem zdolność do świadczenia pracy. To z kolei będzie minimalizować wysokie koszty związane ze starzejącym się społeczeństwem. Komplementarnym działaniem w tym aspekcie będzie rozwój trzeciego sektora i ich specjalizacja w zakresie realizacji inicjatyw odpowiadających na zidentyfikowane w LSR problemy i potrzeby obszaru. W Celu 3 – w ramach trzech przedsięwzięć, dla wzmocnienia więzi pomiędzy wspólnotą lokalną, społeczność nabywać będzie kompetencje niezbędne dla rozwoju produktów lokalnych oraz dziedzictwa kulturowego, w tym materialnego.

5.3. Wartość dodana

Komplementarność działań wobec LSR będzie miała przełożenie, na jej wartość dodaną związaną z realizacją każdego z celów. Dzięki niej zostaną zastosowane rozwiązania na wielu płaszczyznach. W przypadku kwestii środowiskowych poprzez różne mechanizmy, inicjowane przez różne grupy interesariuszy – pobudzimy do działania i zmiany świadomości szerokiego kręgu odbiorców działań. Efekt synergii przełoży się na współpracę pomiędzy partnerami dla rozwiązywania wspólnych problemów w aspektach środowiskowych w codziennym życiu jako mały krok dla człowieka, ale wielki dla ludzkości. Wartością dodaną w ramach celu drugiego będzie podejmowanie działań kompleksowo na terenie wszystkich gmin, rozwiązujących problemy środowiskowe w sposób innowacyjny, dotychczas nie stosowany na obszarze. Usługi w ramach tzw. „wiązki” będą opierać się na spójnych działaniach rozwiązujących problemy wykluczenia osób zależnych i ich opiekunów poprzez sumaryczną ofertę minimum trzech usług – podstawowej i dwóch wspierających (uzupełniających). Wartość dodana w ramach celu trzeciego przejawiać się będzie zaangażowaniem mieszkańców do stworzenia wspólnej oferty w ramach produktu sieciowego, gdzie każdy z partnerów wzajemnie wspierać się będzie i promować, osiągając tym samym przewagę konkurencyjną i unikatowość oferty. Ważnym w procesie wdrażania LSR jest jej oddolny charakter oraz partnerskie podejście. Zarówno na etapie jej tworzenia, jak i wdrażania, to mieszkańcy mają wpływ na jej kształt oraz formę, realizację i zakres przewidzianych w niej działań. Zakres przewidzianego w LSR wsparcia uwzględnia deklarowane przez nich problemy i potrzeby. Ponadto odpowiada na wyzwania regionu związane ze zmianami klimatycznymi i starzejącym się społeczeństwem oraz uwzględnia kierunki rozwoju wsi. Jego wybór przyczyni się do zaangażowania różnych grup interesu w rozwiązywanie problemów oraz kształtowaniu wizerunku regionu i jego tożsamości. Przyjęte metody wdrażania operacji w ramach LSR zostały dostosowane do specyfiki planowanych przedsięwzięć oraz głównych grup odbiorców. Operacje własne realizowane przez LGD uwzględniać będą jej potencjał techniczny (sale dydaktyczne, ogród) oraz intelektualny (now-how, kontakty, doświadczenia i markę). Projekty grantowe pobudzać będą do działania różne środowiska z poszczególnych gmin, zaś projekty konkursowe odpowiadać będą na faktyczne potrzeby zdefiniowane przez wnioskodawców, jak i odpowiadające zawartej w LSR diagnozie. Projekt partnerski pozwoli na wdrożenie innowacyjnych rozwiązań w oparciu o doświadczenia partnerów i wymianę dobrych praktyk. Pozwoli zbudować trwałe relacje w rozwiązywaniu wspólnych problemów i odpowiadać na wyzwania obszaru w związku ze zmianami klimatycznymi.

Rozdział VI

Cele i wskaźniki

Turkowska Unia Rozwoju – T.U.R. realizować będzie następujące cele odpowiadające na zidentyfikowane na obszarze problemy i potrzeby:

CEL 1: EFEKTYWNE GOSPODAROWANIE ZASOBAMI OBSZARU DZIAŁANIA LGD TUR NA RZECZ ZRÓWNOWAŻENIA ŚRODOWISKOWEGO

Uzasadnienie: Dla zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb oraz poprawy warunków życia człowiek wykorzystuje zasoby środowiska naturalnego. Obszary zamieszkane przez ludzi uległy na przestrzeni lat znacznemu przekształceniu. Szczególnie postęp cywilizacyjny na przestrzeni ostatnich stuleci powoduje, iż zmiany te są dla środowiska skrajnie niekorzystne. Dlatego też niezbędnym jest podejmowanie kompleksowych działań, mających na celu zachowanie przyrody w dobrym stanie i zmniejszenie naszego niekorzystnego wpływu na otoczenie. W ramach celu 1 przewiduje się wsparcie działań, które przyczynią się do zminimalizowania zjawiska negatywnego wpływu człowieka na środowisko i przeciwdziałanie zmianom klimatu, w tym poprzez: zmniejszenie źródeł zanieczyszczeń, rekultywację terenów, ograniczenia paliw kopalnych i emisji CO₂, ochronę przyrody, edukację ekologiczną, ekoturystykę. Ponadto cel pierwszy przyczyni się do rozwoju i promowanie dziedzictwa naturalnego i ekoturystyki w oparciu o walory naturalne (krajobrazowe) i miejscowy potencjał turystyczny, w tym szlaki turystyczne, kanalizujące ruch do zabytków i instytucji kultury.

NAZWA PRZEDSIĘWZIĘCIA	WSKAŹNIKI	ŹRÓDŁO FINANSOWANIA/ ZAKRES	UZASADNIENIE
P.1.1 Wsparcie rozwoju gospodarczego w ramach tzw. zielonej gospodarki	Wskaźnik produktu: Liczba wspartych przedsiębiorstw (szt.) – 10 Wskaźnik rezultatu: R.37 - Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR. Liczba utworzonych miejsc pracy (szt.) – 6 Wskaźnik rezultatu: R 39 – Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR (liczba przedsiębiorstw) - 1	EFRROW Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej.	W ramach przedsięwzięcia wspierany będzie rozwój przedsiębiorstw należących do sektora tzw. zielonej gospodarki, czyli gospodarki, która wpływa na poprawę dobrobytu ludzi i zwiększa sprawiedliwość społeczną jednocześnie zmniejszając ryzyko środowiskowe i zużycie zasobów naturalnych. Według przewidywań przedsiębiorców w najbliższych latach skutki zagrożeń klimatycznych będą miały wpływ na ich działalność. Niemniej tylko nieliczne przedsiębiorstwa podjęły działania dostosowawcze w tym zakresie. Jak wynika z przeprowadzonego badania - bardziej aktywne są w tym obszarze duże przedsiębiorstwa, dysponujące większym kapitałem. Zdecydowana większość przedsiębiorców, w tym z sektora MSP uważa <i>jednak, iż działania adaptacyjne i budowanie odporności, nie tylko stabilizować będą ich sytuację, ale i stworzą szansę na uzyskanie przewagi konkurencyjnej</i> . Na potrzeby LSR pojęcie zielonej gospodarki definiuje się zarówno jako obszary powiązane bezpośrednio z ochroną środowiska naturalnego, jak i obszary, które oddziałują na środowisko również pośrednio lub wiążą się pośrednio z dziedzinami, które bezpośrednio mają wpływ na środowisko naturalne. Efektem wsparcia przedsiębiorstw będzie zwiększenie jakości życia człowieka i jednocześnie zmniejszenie zagrożenia dla środowiska naturalnego. Działy zaliczane do zielonych sektorów na potrzeby niniejszej LSR to: przetwórstwo przemysłowe, ze szczególnym uwzględnieniem produkcji wyrobów naturalnych lub wykorzystujących surowce ekologiczne, budownictwo, gospodarka odpadami i odnawialne źródła energii, naprawa pojazdów oraz hotele i inne formy zakwaterowania, gastronomia, transport pasażerski, branża ICT oraz usługi edukacyjne i zdrowotne. Wspierane będą inwestycje, które przyczyniają się do poprawy wyniku ekonomicznego z jednoczesnym ograniczeniem wykorzystania zasobów (w tym także energii, wody i surowców mineralnych) oraz zmniejszeniem negatywnych oddziaływań na środowisko, w tym: postrzeganie odpadów jako źródła zasobów (m.in. zastępowanie surowców pierwotnych surowcami wtórnymi, powstającymi z odpadów), dążenie do maksymalizacji wykorzystywania odpadów jako surowców, optymalizacja łańcucha dostaw, nastawienie na ograniczenie powstawania odpadów; dążenie do zamykania obiegów surowcowych, a w tym maksymalizacja oszczędności wody i energii; ograniczanie zanieczyszczeń emitowanych do środowiska, w tym zwłaszcza do powietrza oraz wody w wyniku rozwiązań technologicznych (ekoprojektowanie); zwiększenie efektywności energetycznej i pozyskiwanie energii z niskoemisyjnych źródeł; niskoemisyjny transport; energooszczędne budownictwo; planowanie przestrzenne i inwestycje infrastrukturalne z uwzględnieniem konieczności adaptacji do zmian klimat; zachowanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej. Innowacyjność: W zakresie wskazanych powyżej sektorów zielonej gospodarki za innowacyjne uważa się obszary wpisujące się w inteligentne

			Specjalizacje dla Wielkopolski, tj.: Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów, obejmujące produkcję żywności w ramach całego łańcucha wartości – z dobrej jakości surowców, przy zastosowaniu nowoczesnych metod i technologii oraz sprzedaży i dystrybucji, a także zagospodarowanie odpadów poprodukcyjnych poprzez wytwarzanie biosurowców dla innych gałęzi przemysłu; wnętrza przyszłości, tj.: produkcję wyposażenia wnętrz odpowiadającego potrzebom i wyzwaniom stojącym przed współczesnym człowiekiem, w ramach dobrze współpracujących łańcuchów wartości w regionie, ale także konkurencyjnych międzynarodowo na bazie nowoczesnej i atrakcyjnej oferty oraz budownictwo inteligentne wraz z inteligentnymi materiałami, nanomateriałami, polimerami, technologiami wytwarzania sensorów, wirtualnym prototypowaniem oraz technologiami wytwarzania i montażu. Dodatkowo wspierany będzie tzw. „przemysł jutra” w ramach dziedzin związanych z zastosowaniem zawansowanych procesów produkcyjnych i procesów specjalnych, a także obszary zrównoważonej i efektywnej energetyki obejmującej m.in. systemy zarządzania wytwarzaniem i zużyciem, konwergencję i konwersję energii, wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych, alternatywnych, inteligentne sieci, technologie magazynowania energii, rozwój oparty na ICT – obejmujący zarówno obszary takie jak: technologie dla innowacyjnych społeczności, jak i biznesowe zastosowania ICT, odnoszące się w szczególności do wyspecjalizowanych produktów i usług w tym m.in. usług medycznych i technologii farmaceutycznych.
P.1.2 Zwiększenie atrakcyjności oferty turystycznej w regionie	Wskaźnik produktu: Liczba nowych obiektów w zakresie ekoturystyki w regionie (szt.) - 9 Wskaźnik rezultatu: R.39 -Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR. (Liczba przedsiębiorstw) – 7	EFROW Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania: a) gospodarstw agroturystycznych, b) zagród edukacyjnych, c) gospodarstw opiekuńczych	Przedsięwzięcie stanowi jedną z form dywersyfikacji działalności na obszarach wiejskich i realizowane jest poprzez wsparcie finansowe agroturystyki i zagród edukacyjnych. Jedną z najczęściej deklarowanych potrzeb mieszkańców jest rozwój ekoturystyki w regionie na bazie potencjału i zasobów lokalnych oraz konieczność przybliżenia społeczeństwu procesów, jakie zachodzą w naturalnym środowisku gospodarstwa wiejskiego. Innymi aspektem wsparcia jest podniesienie prestiżu zawodu rolnika, w tym pracy na roli i upowszechnianie wiedzy na temat pochodzenia żywności. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą działania edukacyjne prowadzone w formie Zagród Edukacyjnych prowadzonych zgodnie z zasadami Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych oraz tworzenie gospodarstw agroturystycznych, przy czym premiowane będą projekty łączące agroturystykę z zagrodami edukacyjnymi.
P.1.3 Inwestycje w infrastrukturę publiczną na obszarach wiejskich na rzecz ochrony powietrza i zrównoważonego rozwoju	Wskaźnik produktu: PLRO023 - Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) – 6 Wskaźnik rezultatu: RCR026 - Roczne zużycie energii pierwotnej (w tym: w lokalach mieszkalnych, budynkach publicznych, przedsiębiorstwach, innych) (MWh/rok) –	EFRR EFRR.CP5.II – Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.	Zmiany klimatu, których konsekwencje widoczne są w postaci zjawisk ekstremalnych – susz, trąb powietrznych czy gwałtownych nawałnic dotykają coraz częściej obszar objęty LSR. Jest to wyraźny sygnał, że konieczne jest prowadzenie działań mitygujących i adaptacyjnych do zachodzących zmian klimatu, których wdrożenie nie będzie możliwe bez inicjatywy ze strony władz lokalnych. Powyższe działania wpisują się w krajobraz zmian pokopalnianych, jakie zachodzą na obszarze objętym LSR, gdzie obok kopalni, gminy już dziś podejmują działania proekologiczne, w tym mające na celu poprawę jakości powietrza, wód czy gleb oraz realizują inwestycje środowiskowe i projekty parasolowe. Obok kształtowania i tworzenia polityki ekologicznej na podstawie przyznawanych samorządom przez ustawy uprawnień i kompetencji, gminy podejmują także działania ograniczające skutki korzystania ze środowiska m.in. za pomocą wykorzystywania energii odnawialnej do zasilania części infrastruktury gminnej. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą inwestycje, obejmujące infrastrukturę publiczną, jako jeden z najważniejszych czynników pośrednio i bezpośrednio wpływających na tempo i poziom rozwoju obszarów wiejskich pod względem społecznym, gospodarczym i przestrzennym oraz jakość życia mieszkańców. Działania obejmować będą: termomodernizację obiektów wraz elementami OZE, w tym w ramach lokalnego potencjału

			rozproszonego. Wsparciem objęte będą również działania łączące komponent niskoemisyjny i turystyczny, takie jak dbałość o lokalną sieć dróg pieszo-rowerowych. W efekcie długofalowym działania powyższe mają przyczynić się do ochrony powietrza i przeciwdziałania zmianom klimatu na obszarze objętym LSR. Przedsięwzięcie dedykowane jest w szczególności osobom młodym – do 25 roku życia, seniorom oraz osobom, które zostały zdefiniowane w LSR jako znajdujące się w niekorzystnej sytuacji, tj. osobom niepełnosprawnym i kobietom w grupie wiekowej 25-34 lata. Innowacyjność: podejście partnerskie w zakresie rozwiązywania problemów klimatycznych. Sposób realizacji: projekty indywidualne oraz projekty partnerskie, uwzględniające podejście komplementarne, odpowiadające wyzwaniom obszaru w zakresie przemian zachodzących na obszarach pokopalnianych oraz współczesnym problemom wynikającym ze skutków zmian klimatycznych.
P.1.4 Zwiększenie dostępu do małej infrastruktury rekreacyjno-turystycznej	Wskaźniki produktu: Liczba obiektów małej infrastruktury objętych wsparciem (szt.) - 6 Wskaźniki rezultatu: R.41PR -łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR (liczba osób) - 1200	EFROW Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.	Infrastruktura rekreacyjna na obszarach wiejskich odgrywa ważną rolę w rozwoju turystyki i przyciąganiu turystów. Ponadto wpływa na postrzeganie regionu, podnosząc jakość życia na wsi, a także zwiększa szanse na ożywienie gospodarcze poprzez między innymi utworzenie nowych pozarolniczych miejsc pracy. Istotna dla rozwoju ruchu turystycznego w równym stopniu jest infrastruktura techniczna (np. sieć wodociągowa, gazowa i kanalizacyjna, sieć energetyczna i telefoniczna, oczyszczalnie ścieków), jak i infrastruktura społeczna (np. biblioteki, czytelnie, kluby, kina, teatry, sale koncertowe). Publiczna baza okołoturystyczna (np. parkingi, sanitariaty, łączność telekomunikacyjna oraz internetowa itp.) bezpośrednio związana z obiektami o charakterze turystycznym nie tylko umożliwia sprawną obsługę ruchu turystycznego na obszarach wiejskich, ale także wpływa na dalsze inwestycje w tym zakresie, w szczególności stymuluje do działania jego mieszkańców (rozwój handlu, usług). Przedsięwzięcie obejmować będzie kompleksowe działania, przyczyniające się do rozwoju potencjału rekreacyjno-turystycznego obszaru. Wsparcie obejmować będzie inwestycje zaliczane do małej infrastruktury, w szczególności podnoszące walory obszaru jako miejsca atrakcyjnego do życia poprzez realizację działań w zakresie budowy nowych, jak i modernizację dotychczasowych obiektów turystycznych i rekreacyjnych.
P.1.5 Wzrost świadomości obywatelskiej w zakresie zrównoważonego rozwoju obszaru	Wskaźnik produktu: Liczba inicjatyw przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju (szt.) – 14 Wskaźniki rezultatu: R.27 - Realizacja celów środowiskowych lub klimatycznych poprzez inwestycje na obszarach wiejskich: liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania do niej (szt.) – 14 Wskaźnik rezultatu: R.1PR - Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i	EFROW Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem	Przedsięwzięcie ma na celu zainicjować proces zmian w wyniku zorganizowanych i skoordynowanych działań w zakresie ochrony środowiska. Jego realizacja, angażując społeczność ma na celu dowieść, iż każdy nawet najmniejszy gest może mieć znaczenie dla życia społeczności i przyszłych pokoleń. Efekt synergii przełoży się na podejmowanie inicjatyw przez różnych partnerów dialogu społecznego, komplementarnych względem siebie działań wskazując, iż o ile działania jednostki wydawać się mogą bez znaczenia, to już działania w ramach większej grupy stanowić mogą perspektywę realnej poprawy jakości środowiska. Przedsięwzięcie wpisuje się w założenia LSR – przyczyni się do wzrostu wiedzy mieszkańców w zakresie sposobów pozytywnego oddziaływania na środowisko w codziennym życiu, a tym samym wpłynąć będzie na rozwiązanie zdefiniowanego problemu niskiej świadomości ekologicznej mieszkańców. Działania objęte wsparciem będą miały na celu zwiększanie powierzchni terenów zieleni, bardziej wydajne gospodarowanie zasobami energetycznymi, zmniejszenie emisji CO₂ oraz zużycia surowców, wykorzystanie biotechnologii, ochronę powietrza, wzrost wiedzy nt. proekologicznych rozwiązań oraz zwiększenie zaangażowania mieszkańców w proekologiczne inicjatywy jak np. sprzątanie świata, segregacja i zbiórki odpadów, itp.

	innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami. (liczba osób) – 600 R.1PR - Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami (liczba osób) – 7	inwestycji infrastrukturalnych.	Innowacyjność: Za innowacyjne uznawane będą projekty zakładające efekt synergii i komplementarność w działaniu, angażujące społeczność w sposób trwały przy zastosowaniu różnych form aktywizacji i metod działania, dotychczas niestosowanych na naszym obszarze objętym LSR.
P.1.6 Laboratorium innowacji i transfer wiedzy w zakresie ekotechnologii, w tym biotechnologii i rolnictwa regeneratywnego	Wskaźnik produktu: Poprawa realizacji celów poprzez transfer wiedzy i innowacji. (liczba operacji) – 1 Wskaźniki rezultatu: R.1PR - Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami. (liczba osób) – 50.	EFRRROW Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych.	Realizacja przedsięwzięcia ma na celu uświadomić mieszkańcom, iż każdy swoimi decyzjami i wyborami może wpłynąć na poprawę jakości środowiska, że nic nie dzieje się w izolacji, gdyż wszystko względem siebie jest powiązane i może na siebie oddziaływać (komplementarność). Przedsięwzięcie ma uwidocznić problem rosnącego poziomu zanieczyszczeń środowiska, związane z tym konsekwencje oraz wskaże alternatywne rozwiązania, które nie tylko ograniczają negatywny wpływ na środowisko, ale przede wszystkim przynoszą realne korzyści minimalizując koszty, czas oraz środki finansowe. W ramach projektu przewiduje się implementację innowacyjnych rozwiązań na poziomie koncepcyjnym i organizacyjnym, przyczyniających się do przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska poprzez zmianę sposobu myślenia i nawyków związanych z funkcjonowaniem w codziennym życiu, prowadzenia upraw roślin i hodowli zwierząt oraz gospodarstwa domowego. Przedsięwzięcie poprzez zróżnicowane formy realizacji, angażować będą różne środowiska i grupy odbiorców, w tym w różnym przedziale wiekowym, zaszczepiając w uczestnikach chęć zmian, ale także oddziałując szerzej na społeczność poprzez propagowanie osiągniętych efektów. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się realizację komplementarnych działań o charakterze edukacyjnym, w szczególności podniesienie kompetencji i wzrost świadomości ekologicznej uczniów, nauczycieli mieszkańców m.in. w formie terenowych zajęć, wzmacniających kompetencje społeczne oraz zastosowanie innowacyjnych rozwiązań, w tym w ramach inteligentnych specjalizacji i biotechnologii. Efektem tak realizowanych działań będzie lepsze

			zrozumienie mechanizmów rządzących przyrodą i gospodarowanie zasobami w taki sposób, który będzie korzystny dla środowiska.
P.1.7 Adaptacja innowacyjnych rozwiązań kształtujących partnerskie podejście w rozwiązywaniu problemów w zakresie zrównoważonego gospodarowania zasobami obszaru	Wskaźnik produktu: Liczba wdrożonych technologii (szt.) – 1 Wskaźnik rezultatu: R.27 - Realizacja celów środowiskowych lub klimatycznych poprzez inwestycje na obszarach wiejskich: liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania do niej (szt.) – 8 Przedsięwzięcie dedykowane jest mieszkańcom, w szczególności rolnikom. Wskaźnik rezultatu: R.1PR - Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami (liczba osób) – 100	EFROW Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych.	Istotne znaczenie dla zrównoważonego rozwoju obszaru objętego LSR ma partnerskie podejście w kształtowaniu wizerunku obszaru jako odpowiadającego wyzwaniom społecznym, środowiskowym i gospodarczym. Konieczne jest zainicjowanie działań, by stał się on bardziej przyjaznym dla ludzi, posiadającym dobre warunki do życia, pracy i rekreacji. Dlatego też w ramach przedsięwzięcia przewiduje się adaptację innowacyjnych rozwiązań, w tym z zakresu niebiesko-zielonej infrastruktury, które sprzyjać będą transformacji cyfrowej i klimatycznej oraz przeciwdziałać będą zmianom klimatu. Proces adaptacji innowacji poprzedzą działania informacyjno-edukacyjne w ramach dobrych praktyk, które realizowane były w ciągu ostatnich lat na terenie państw członkowskich Unii Europejskiej. Ich zadaniem będzie dowiedzieć, że poprzez współpracę można tworzyć i rozwijać „region jutra”, tj. z większym poszanowaniem dla środowiska i dostosowaniem do przyszłych wyzwań.
CEL 2: POPRAWA DOSTĘPNOŚCI ORAZ ZWIĘKSZENIE JAKOŚCI USŁUG DLA MIESZKAŃCÓW OBSZARU DZIAŁANIA LGD TUR			
Uzasadnienie: W stosunku do aglomeracji miejskich, obszar działania LGD TUR odznacza się niższą dostępnością usług na rzecz mieszkańców, w szczególności usług zdrowotnych, opieki społecznej, edukacyjnych, czy kulturalnych. Na obszarze uwidacznia się problem starzejącego się społeczeństwa, w tym osób z niepełnosprawnością, co w praktyce oznacza, że z roku na rok rośnie liczba osób wymagających pomocy, a wraz z nimi rośnie także potencjalne „obciążenie” ich zaspokajaniem pokoleń w wieku produkcyjnym. Znamienny w skutkach może być fakt, iż zapotrzebowanie na usługi społeczne na obszarze objętym strategią znacznie przekracza możliwości ich świadczenia w ramach wsparcia GOPS. Podobnie problem starzejącego się społeczeństwa oraz migracji osób młodych przekłada się na funkcjonowanie przedsiębiorstw, dla których nieodzownym elementem adaptacji do zmieniających się warunków na rynku gospodarczym jest inwestycja w kadry w zakresie przekwalifikowania osób starszych. Problem braku kadr pogłębia nieadekwatny do potrzeb rynku pracy system kształcenia na poziomie szkoły zawodowej. Kształcenie dzieci w szkole podstawowej, mimo pozytywnych zmian w ostatnich latach, także nie daje równego startu dzieciom ze wsi w stosunku do dzieci z dużych miast. Ograniczona liczba dodatkowych zajęć rozwijających pasję i umiejętności dzieci uzdolnionych oraz brak zajęć wyrównawczych, czy niedostateczna specjalistyczna opieka dla dzieci z problemami ograniczają rozwój dzieci na satysfakcjonującym poziomie.			
NAZWA PRZEDSIĘWZIĘCIA	WSKAŹNIKI	ŹRÓDŁO FINANSOWANIA	UZASADNIENIE

P.2.1 Rozwój usług zdrowotnych oraz społecznych	Wskaźniki produktu: PLKLC002 - Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie (liczba osób) - 90 PLKLC003 – Liczba opiekunów faktycznych/ nieformalnych objętych wsparciem w programie (liczba osób) - 30 Wskaźniki rezultatu: PLKLCR02 - Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej (szt.) - 1 PLKLCR04: Liczba osób świadczących usługi w społeczności lokalnej dzięki wsparciu w programie (liczba osób) - 8 Przedsięwzięcie dedykowane jest mieszkańcom, w szczególności osobom starszym i z niepełnosprawnością.	EFS+ EFS+.CP4.K – Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.	Coraz częściej występującym na obszarze negatywnym zjawiskiem są niedobory kadrowe w zakresie świadczenia usług opieki nad osobami zależnymi przy jednoczesnym zwiększeniu rokrocznie popytu na tego typu usługi. Przeshkody w rozwoju sektora opieki mają charakter gospodarczy i kulturowy i są to przede wszystkim: niska atrakcyjność zawodów opiekuńczych spowodowana złymi warunkami pracy (zatrudnienie w niepełnym wymiarze lub na krótkie okresy), brak perspektyw rozwoju zawodowego, szkoleń oraz pauperyzacja płacowa osób wykonujących zawód opiekuna. Dlatego też coraz częściej mieszkańcy skazani są na rezygnację z życia zawodowego i społecznego na rzecz osób bliskich wymagających opieki, co prowadzi do osamotnienia i wykluczenia społecznego również opiekunów. Zdefiniowane w tym obszarze problemy wymuszają konieczność podjęcia natychmiastowych i kompleksowych działań, które przyczynią się do zminimalizowania opisanego powyżej zjawiska. Realizacja przedsięwzięcia stanowi odpowiedź na wyzwania starzejącego się społeczeństwa i związanych z tym konsekwencji poprzez wdrożenie na obszarze tzw. wiązki usług skierowanej zarówno osób wymagających opieki, jak i ich opiekunów. W ramach przedsięwzięcia realizowane będą następujące działania: rozwój usług opiekuńczych, szkolenia z zakresu zakładania miejsc opieki i świadczenia usług społecznych, wsparcie kadry i opiekunów faktycznych (nieformalnych), zwiększenie zasobów ludzkich do świadczenia usług oraz działania na rzecz zwiększenia atrakcyjności zawodów opieki długoterminowej. Innowacyjność: Przedsięwzięcie zakłada wprowadzenie rozwiązań w ramach tzw. teleopieki, z wykorzystaniem innowacyjnych technologii opartych na współdziałaniu osobistego nadajnika z terminalem, umożliwiającym całonocowy kontakt z operatorem w sytuacji zagrożenia życia, zdrowia lub bezpieczeństwa (np. nagłe zasłabnięcie, upadek). Ponadto przedsięwzięcie przewiduje wdrożenie kompleksowych rozwiązań w ramach tzw. wiązki usług, w zakresie opieki nad osobami starszymi i opieki wytchnieniowej.
P.2.2 Poprawa warunków zatrudnienia i adaptacja do zmian na rynku pracy osób starszych (PI) EFS	Wskaźniki produktu: PLDCO07 - Liczba pracodawców objętych wsparciem dotyczącym poprawy środowiska pracy (szt.) – 40 Wskaźniki rezultatu: PLDCR02 - Liczba osób, które w wyniku realizacji wsparcia z zakresu outplacementu/poprawy środowiska pracy podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie (liczba osób) – 75	EFS+ EFS+.CP4.D – Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia.	Nasilający się na obszarze problem starzejącego się społeczeństwa oraz migracja ludzi młodych determinują konieczność podjęcia inwestycji w kadry, mających na celu dostosowanie osób starszych do wymogów związanych z postępem technologiczno-cywilizacyjnym. Przedsięwzięcie pozwoli na adaptację przedsiębiorstw do zachodzących zmian w gospodarce, w szczególności w zakresie niedoborów kadrowych, realizacji usług rozwojowych, poprawy jakości zarządzania przedsiębiorstwem. Jego realizacja obejmować będzie rozwój kompetencji i kwalifikacji pracowników 45+, w szczególności w obszarach inteligentnych specjalizacji, wykorzystania nowych technologii i cyberbezpieczeństwa, co w konsekwencji będzie mieć wpływ na stabilizację sytuacji kadrowej i rozwój MŚP.
P.2.3 Włączenie społeczne dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością	Wskaźnik produktu: Liczba inicjatyw w zakresie włączenia społecznego dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością (szt.) – 10 Wskaźnik rezultatu: R.42: Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych	EFROW Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji.	Operacja własna zakłada rozwój dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim lub umiarkowanym oraz dzieci z niepełnosprawnością sprzężoną poprzez edukację ekologiczną, kulinarną, przyrodniczą i historyczną w oparciu o zasoby regionu. Zajęcia prowadzone będą w siedzibie LGD TUR – dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Dodatkowo przewiduje się na rzecz www. dzieci terapię ogrodem (hortiterapię) w ogrodzie sensorycznym LGD TUR oraz wyjazdy poznawcze do atrakcyjnych miejsc (w tym zagród edukacyjnych) zlokalizowanych na obszarze objętym

	wspieranymi projektami włączenia społecznego (liczba osób) – 100		LSR. Powyższe ma wyjść naprzeciw zdiagnozowanym na etapie budowania LSR problemom, w tym zakresie braku zajęć uwzględniających potrzeby dzieci z niepełnosprawnością. Operacja własna LGD TUR przyczyni się do nabycia podstawowych umiejętności społecznych i emocjonalnych, kształtowania postaw optymizmu, wiary w siebie oraz pozytywnego nastawienia.
P.2.4 Wzrost jakości edukacji w szkołach podstawowych	Wskaźnik produktu: PLFCO03 - Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem (liczba osób) – 450 PLFCO14: Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem (liczba osób) - 10 Wskaźnik rezultatu: PLFCR01- Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu (liczba osób) – 225 PLFR02: Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje po opuszczeniu programu (liczba osób) – 8	EFS+ EFS+.CP4.F – Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.	Realizacja kompleksowych programów rozwojowych stanowi integralny element polityki lokalnej i jest jednym z wyzwań mających na celu wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci z obszarów wiejskich. Poprawa jakości edukacji w szkołach podstawowych z terenu obszaru objętego LSR powinna uwzględniać wymagania stawiane przez nowoczesną, zieloną gospodarkę i potrzeby rynku pracy. Dlatego w ramach przedsięwzięcia przewiduje się działania przyczyniające się do poprawy jakości edukacji w formie kompleksowych programów rozwojowych szkół obejmujących m.in.:; wsparcie uczniów w rozwijaniu ich pasji, umiejętności oraz kompetencji przedsiębiorczych, cyfrowych (w obszarze sztucznej inteligencji) w formie innowacyjnych i kreatywnych zajęć. Zważywszy na fakt, iż okres pandemii wymusił zmianę formy kształcenia dzieci i młodzieży w szkołach, przynosząc zarazem negatywne skutki w zakresie kondycji psychicznej uczniów, odizolowania ich od bezpośrednich kontaktów rówieśnikami, wsparcie w ramach przedsięwzięcia zawierać będzie działania zwiększające ich kompetencje społeczne, społeczno-emocjonalne oraz społeczno-wychowawczych, w szczególności poprzez eko-edukację i działania więziotwórcze szkoły, wzmacniających relację szkoła-nauczyciele-rodzice-uczniowie. Szczególnym aspektem wynikającym z przeprowadzonej diagnozy będzie również wsparcie indywidualnej pracy z uczniami, uwzględniające ich faktyczne potrzeby edukacyjne, zidentyfikowane problemy oraz dysfunkcje, odpowiednie podejście i metody nauczania, pozwalające wykorzystać mocne strony uczniów i wzmocnić poczucie własnej wartości. Dla sprawnego wdrożenia programów edukacyjnych niezbędne będzie także podniesienie kompetencji i wiedzy nauczycieli, w tym nauczycieli świetlic szkolnych oraz wsparcie bazy dydaktycznej szkół. Przedsięwzięcie dedykowane jest uczniom szkół podstawowych w wieku 10-15 lat.
P.2.5 Dostosowanie systemu nauczania na poziomie zawodowym do wymogów rynku pracy oraz zielonej gospodarki	Wskaźniki produktu: PLFCO14: Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem (liczba osób) – 10 PLFCO07: Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem (szt.) - 2 PLFCO04 - Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem (liczba osób) – 280 PLEFCO05: Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach uczniowskich – 140	EFS+ EFS+.CP4.F – Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla	Rozwój regionu determinowany jest poziomem wiedzy społeczeństwa oraz umiejętności tworzenia i wykorzystywania wiedzy technicznej, ekonomicznej, informatycznej w procesach gospodarczych. Obecnie obok innowacji, najcenniejszym zasobem, który decyduje o rozwoju gospodarczym jest wysoce wykwalifikowana kadra, posiadająca umiejętności twórcze i innowacyjne. To także jeden z warunków lokowania inwestycji przez kapitał zewnętrzny, co uwiaryściła analiza rynku pracy na potrzeby opracowania niniejszej LSR. Jako jedną z wiodących potrzeb deklarowanych w związku z wyzwaniami rynku pracy, lokalni przedsiębiorcy wskazywali realizację usług edukacyjnych na poziomie kształcenia zawodowego. Konieczność dostosowania programów nauczania do potrzeb lokalnej gospodarki zarówno w zakresie zmian ilościowych związanych ze wzrostem produkcji, realizowanych inwestycji, jak i postępem technologicznym oraz rozwojem tzw. inteligentnych specjalizacji stanowi warunek sine qua non zachowania konkurencyjności lokalnych podmiotów na rynku krajowym i zagranicznym. W ramach przedsięwzięcia objęte wsparciem będą projekty realizujące szeroko rozumiane zadania edukacyjne skierowane zarówno do młodzieży, jak i kadry nauczycielskiej, tj.: rozwój kompetencji kluczowych w tym w ramach

	Wskaźniki rezultatu : PLFCR01 - Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu – 225 PLFR02: Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje po opuszczeniu programu (liczba osób) – 9	wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.	zielonych gałęzi gospodarki, szkolenia branżowe dla nauczycieli kształcenia zawodowego u pracodawców, wsparcie w przygotowaniu do egzaminu zawodowego, rozwój staży u pracodawców dla uczniów techników i branżowych szkół I stopnia niebędących młodocianymi pracownikami, zajęcia specjalistyczne w laboratoriach, wzmocnienie współpracy szkół z pracodawcami.
P.2.6 Aktywizacja społeczna osób młodych	Wskaźnik produktu: FEW4I-P1 Liczba inicjatyw w zakresie aktywizacji społeczności na rzecz rozwoju lokalnego (szt.) – 8 Wskaźnik rezultatu: FEW4I-R1 - Liczba gmin, które zostały objęte inicjatywą w zakresie aktywizacji społeczności na rzecz rozwoju lokalnego (szt.) – 8	EFS+ EFS+.CP4.L – Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	Badanie obszaru uwidoczniło problem niewielkiego zaangażowania młodych ludzi w życie regionu. Młodzi mieszkańcy są spośród wszystkich grup wiekowych są także najmniej wrażliwi na dobro wspólne. W ramach LSR aktywność społeczna młodych osób będzie mogła realizować się poprzez rozwój własnych kompetencji, pasji i zainteresowań czy działalności na rzecz otoczenia, tj., pomocy osobom lub grupom będącym w gorszym położeniu. Każda z tych form społecznego zaangażowania pomoże młodzieży w zdobywaniu wiedzy i umiejętności oraz kształtowaniu postaw potrzebnych do umacniania społeczeństwa obywatelskiego. W ramach przedsięwzięcia LGD TUR podejmie działania aktywizujące młodzież, które przyczynią się do kształtowania aktywnych postaw społecznych oraz wyposażą ją w kompetencje umożliwiające lepsze funkcjonowanie zarówno w społeczeństwie, jak i na rynku pracy. Dzięki temu młodzi ludzie będą mogli przekazywać kolejnym pokoleniom pozytywne wartości, wychowywać je w duchu poszanowania godności innych ludzi, dawać przykład znaczenia aktywności społecznej, czy w końcu zachęcać do angażowania się w działania na rzecz innych.
P.2.7 Aktywny senior	Wskaźnik produktu: Liczba inicjatyw w zakresie włączenia społecznego seniorów (szt.) – 4 Wskaźnik rezultatu: R.42: Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego (liczba osób) – 50	EFROW Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji.	Uwidocznione w ramach diagnozy obszaru LSR postępujące procesy starzenia się społeczeństwa przez wielu seniorów są trudne do zaakceptowania. Nierzadko seniorzy czują się niepotrzebni, wyobcowani, co powoduje, iż zamykają się w sobie i niechętnie uczestniczą w życiu społeczności. Poczucie wyizolowania, spowodowane zaprzestaniem aktywności zawodowej, sprawia, że wielu z nich nie potrafi odnaleźć „swojego miejsca”. Problem pogłębia fakt braku komunikacji publicznej na obszarze oraz wciąż ograniczona liczba miejsc i wydarzeń w zakresie kultury, których adresatem byłiby seniorzy. Dlatego aktywizacja seniorów w ramach LSR stanowi niezbędny element włączenia społecznego, wpływający na zmianę postrzegania osoby starszej, jako osoby z bogatym doświadczeniem życiowym, aktywnej i podziwianej. Dlatego też w ramach aktywizacji przewiduje się różnego rodzaju działania, których celem będzie najdłuższe zachowanie ich aktywności społecznej, samodzielności życiowej, sprawności umysłowej oraz fizycznej, tj. warsztaty aktywności ruchowej, spotkania z dietetykiem, warsztaty kulinarne, ogrodnicze, udział w wydarzeniach z zakresu kultury.
CEL 3: ZWIĘKSZENIE POCZUCIA TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ MIESZKAŃCÓW OBSZARU DZIAŁANIA LGD TUR			
Uzasadnienie: W stosunku do aglomeracji miejskich, obszar działania LGD TUR odznacza się niższą dostępnością usług na rzecz mieszkańców, w szczególności usług zdrowotnych, opieki społecznej, edukacyjnych, czy kulturalnych. Na obszarze uwidacznia się problem starzejącego się społeczeństwa, w tym osób z niepełnosprawnością, co w praktyce oznacza, że z roku na rok rośnie liczba osób wymagających pomocy, a wraz z nimi rośnie także potencjalne „obciążenie” ich zaspokajaniem pokoleń w wieku produkcyjnym. Znamienny w skutkach może być fakt, iż zapotrzebowanie na usługi społeczne na obszarze objętym strategią znacznie przekracza możliwości ich świadczenia w ramach wsparcia GOPS. Podobnie problem starzejącego się			

społeczeństwa oraz migracji osób młodych przekłada się na funkcjonowanie przedsiębiorstw, dla których nieodzownym elementem adaptacji do zmieniających się warunków na rynku gospodarczym jest inwestycja w kadry w zakresie przekwalifikowania osób starszych. Problem braku kadr pogłębia nieadekwatny do potrzeb rynku pracy system kształcenia na poziomie szkoły zawodowej. Kształcenie dzieci w szkole podstawowej, mimo pozytywnych zmian w ostatnich latach, także nie daje równego startu dzieciom ze wsi w stosunku do dzieci z dużych miast. Ograniczona liczba dodatkowych zajęć rozwijających pasję i umiejętności dzieci uzdolnionych oraz brak zajęć wyrównawczych, czy niedostateczna specjalistyczna opieka dla dzieci z problemami ograniczają rozwój dzieci na satysfakcjonującym poziomie.

NAZWA PRZEDSIĘWZIĘCIA	WSKAŹNIKI	ŹRÓDŁO FINANSOWANIA	UZASADNIENIE
P.3.1 Promocja tradycji kulinarnych	Wskaźnik produktu: Wzrost inicjatyw promujących dziedzictwo kulinarne. Liczba operacji bazujących na lokalnym potencjale kulinarnym (szt.) – 12 Wskaźnik rezultatu: R.1PR - Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami. (liczba osób) – 50.	EFROW Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.	Tradycje kulinarne stanowią ważny element kształtowania tożsamości i rozwoju obszaru, przyczyniając się nie tylko do jego promocji i rozpoznawalności na mapie kraju, ale przede wszystkim do aktywizacji lokalnej społeczności i wykorzystania jego zasobów społeczno-kulturowych. W szczególności może mieć to znaczenie dla podtrzymania i dalszego rozwoju inicjatyw podejmowanych w ostatnich latach w tym zakresie przez działające licznie na obszarze objętym LSR – KGW. Przedsięwzięcie przewiduje realizację zadań, mających na celu propagowanie lokalnych tradycji kulinarnych poprzez zachowanie, utrwalenie i promocję przechodzących z pokolenia na pokolenie przepisów i technologii wytworzenia, propagowanie zwyczajów żywieniowych wsi, obrzędów, wykorzystania charakterystycznych dla obszaru surowców pochodzenia roślinnego, w tym roślin dziko rosnących i pochodzenia zwierzęcego. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą następujące rodzaje inicjatyw: edukacyjne, w tym warsztaty i pokazy kulinarne, konkursy, wydawnictwa, szlaki dziedzictwa kulinarnego, badania etnologiczne, w tym prowadzące do wpisani
P.3.2 Promocja dziedzictwa historyczno-kulturowego obszaru	Wskaźnik produktu: RCO077 - liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem (szt.) – 3 PLRO196 -Liczba zrealizowanych wydarzeń kulturalnych (szt.) – 5 Wskaźnik rezultatu: RCR077 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem (liczba osób/rok) – 500 RCR077 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem (liczba osób/rok) – 800 Przedsięwzięcie dedykowane jest organizacjom pozarządowym oraz jednostkom sektora finansów publicznych.	EFRR EFRR.CP5.II – Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.	Kultywowanie historii i tradycji oraz renowacja zabytków i obiektów o szczególnym znaczeniu stanowią ważny aspekt rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru. Z jednej strony budują one tożsamość lokalnej społeczności, a z drugiej stanowią czynnik podnoszący jego atrakcyjność. Dziedzictwo kulturowe może stać się również magnesem turystycznym, wizytówką poszczególnych miejscowości z obszaru objętego strategią. W szczególności, zyskująca w ostatnich latach na sile na skutek wzmożonego zainteresowania ze strony mieszkańców i turystów kultura ludowa, obejmująca sztukę ludową, folklor, tradycje i obrzędy, może wzmacniać tożsamość kulturową mieszkańców. W efekcie długofalowym może ona tworzyć solidne podwaliny do budowania społeczności, mającej wspólny cel i potrafiącej wspólnie go osiągnąć. Jak wynika z przeprowadzonej diagnozy, kultywowanie tradycji i obrzędów stanowi główny przedmiot działalności trzeciego sektora. Dlatego też niezwykle ważnym staje się wykorzystanie potencjału, jaki tkwi w społeczności lokalnej do umacniania więzi kulturowych i zwiększania poczucia przynależności do lokalnej wspólnoty. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się projekty wspomagające rozwój kultury na obszarze, propagujące dziedzictwo lokalne i historię regionu w szczególności obejmujące działania takie jak: renowacja obiektów o szczególnym znaczeniu kulturowym, organizacja wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych (warsztaty, wystawy, wydawnictwa,

			galerie, miejsca pamięci) oraz realizacja innych inicjatyw o charakterze etnograficzno-historycznym, wykorzystujących zasoby obszaru.
P.3.3 Rozwój i sieciowanie produktów lokalnych	Wskaźnik produktu: Promocja produktów lokalnych poprzez rozwój dotychczasowych i powstanie nowych produktów certyfikowanych (szt.) – 5 Wskaźnik rezultatu: R.1PR - Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami. (liczba osób) – 30.	EFROW Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych.	Konkurencyjność produktów lokalnych stanowi efekt dobrze rozpoznawalnej marki, która pozwala w sposób skuteczny dotrzeć i pozyskać klientów oraz turystów. W przypadku marki lokalnej niezwykle istotne staje się budowanie systemu wartości i atrybutów, które niesie z sobą marka, by wzbudzić zaufanie i przekonanie o potencjalnych korzyściach zarówno dla jej odbiorców, jak i podmiotów, które działają pod jej szyldem. Rozpoznawalna i silna marka może zapobiegać wyludnianiu się terenu, wpływając pozytywnie na kształtowanie świadomości kulturowej mieszkańców i stwarzając dla nich podwaliny do dodatkowych źródeł dochodu. Marka lokalna jest też narzędziem, które w skuteczny sposób może przyczynić się do zwiększenia efektywności działań marketingowych samorządów w budowaniu przez nie tożsamości i autentyczności obszaru. Dlatego też jednym z wyzwań w ramach lokalnej strategii rozwoju jest dotarcie do świadomości szeroko rozumianej społeczności, tj. producentów żywności, przetwórców, instytucji kontrolnych, samorządów i konsumentów z informacją o roli produktów lokalnych zarówno w kształtowaniu cech regionu, jak i różnicowania zatrudnienia na obszarach wiejskich. Przedsięwzięcie zakłada komplementarne działania w zakresie edukacji mieszkańców i organizacji pozarządowych w zakresie roli marki, budowania partnerstwa w zakresie sieciowania i komercjalizacji produktu lokalnego, wsparcie doradczo-szkoleniowego w ramach rolniczego handlu detalicznego, realizację praktycznych warsztatów zwiększających kompetencje i umiejętności w zakresie wytwarzania produktów lokalnych oraz wsparcie procesu promocji, dystrybucji i sprzedaży produktów lokalnych, przekładających się na wzmocnienie marki obszaru tworzonej przez LGD TUR. Innowacyjność: Kompleksowe podejście w budowaniu świadomości znaczenia marki wśród jej użytkowników i interesariuszy: gospodarstw agroturystycznych, lokalnych wytwórców, producentów produktów spożywczych, rolników, rękodzielników, artystów, hoteli, gastronomi, usługodawców warsztatów artystycznych, kulinarnych oraz organizacji i instytucji realizujących inicjatywy lokalne i wydarzenia turystyczne. Zastosowanie nowych metod współpracy pomiędzy aktorami rynku gospodarczego, a organizatorami życia społecznego i samorządami lokalnymi.
P.3.4 Edukacja i integracja liderów NGO	Wskaźnik produktu: FEW 5.2-P1 Ludność objęta strategiami rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (liczba osób) – 24 Wskaźnik rezultatu: FEW5.2-R1 - Ludność korzystająca z miejsc aktywizacji społecznej (liczba osób) - 24	EFRR EFRR.CP5.II – Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.	III sektor stanowi filar demokracji we wszystkich aspektach życia, ma istotny wpływ na wzrost aktywności społeczności lokalnych i rozwój kapitału społecznego. Na obszarze objętym LSR, uwidacznia się konieczność zainicjowania działań o charakterze edukacyjno-promocyjnym, wspierających jego ożywienie i jakość działania oraz zwiększających jego potencjał w kształtowaniu polityki i kierunków rozwoju obszaru. NGO wnoszą nowe wartości, często wypełniając lukę w dostarczaniu obywatelom usług w tych sferach, które nie są wykonywane lub są wykonywane w sposób niedostateczny przez sektor publiczny, czy prywatny. W przypadku organizacji z obszaru objętego LSR są to głównie usługi z zakresu kultury oraz rekreacji i sportu. Odnotowuje się niedostatek organizacji specjalizujących się w takich obszarach jak: ochrona zdrowia i rehabilitacji, pomoc społeczna, edukacja i oświata, czy też rozwój produktów lokalnych, w tym w ramach ich komercjalizacji. Silne organizacje pozarządowe i działające w ich strukturach liderzy, ze względu na swoją bogatą wiedzę o potrzebach i problemach członków i mieszkańców oraz praktyczne doświadczenie, mogą być bardzo ważnymi

			partnerami władz samorządowych w kreowaniu i realizowaniu polityki zaspakajania potrzeb różnych grup społecznych. NGO mogą mieć też istotny wpływ na wsparcie procesów adaptacyjnych i przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu, w tym osób, które zidentyfikowane zostały jako znajdujące się w gorszym położeniu. Przedsięwzięcie zakłada realizację różnych form edukacji i aktywizacji społeczników, w tym szkolenia, seminaria, warsztaty, konferencje, wizyty studyjne, działania integracyjne, prowadzące do inicjowania między NGO współpracy oraz prowadzenie kampanii prospołecznych przyczyniających się do promocji trzeciego sektora i społeczeństwa obywatelskiego.

Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposobu ustanowienia kryteriów

7.1. Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

Organem decyzyjnym, dokonującym oceny operacji jest Rada Stowarzyszenia. Podczas wyboru członków Rady przez Walne Zgromadzenie Stowarzyszenia, dochowuje się staranności, by wyeliminować zagrożenie sztucznego reprezentowania sektora społecznego, gospodarczego lub mieszkańców przez osoby związane z sektorem publicznym (brak bezpośredniego lub pośredniego powiązania). Funkcja członka Rady pełniona jest osobiście przez osoby wybrane zgodnie z postanowieniami Statutu. W Radzie uwzględnione zostały osoby do 25 roku życia (jedna osoba) oraz seniorzy (3 osoby), przedstawiciel KGW, oraz sołtys. Zapewniono przedstawicielstwo obu płci, gdzie kobiety stanowią 66,7 %, a mężczyźni 33,3 %. Przedstawiciele sektora publicznego nie przekraczają 30 procent składu organu ogółem. Dla zachowania transparentności podejmowanych decyzji, na etapie oceny operacji, każdorazowo prowadzony będzie rejestr interesów członków Rady oraz przeprowadzone zostanie badanie powiązań kapitałowych z wnioskodawcami, z którego zachowany zostanie ślad rewizyjny. Celem sprawnej oceny technicznej, podczas posiedzenia Rady obecni będą pracownik biura LGD, w tym dokonujący oceny formalnej wniosków i przedstawiciel Zarządu. Procedury oceny operacji zakładają możliwość zapoznania się członków Rady z operacjami przed wyznaczonym terminem posiedzenia, gwarantować będą obiektywną ocenę oraz dyskusję członków podczas posiedzenia, zapobiegać będą rażąco rozbieżnym ocenom w ramach przyjętych kryteriów. Celem wyeliminowania błędów w punktacji, rozbieżności danych w dokumentach powołana zostanie spośród członków Rady dwuosobowa Komisja Regulaminowa, która odpowiedzialna będzie za poprawne wypełnienie kart z oceną operacji. Dodatkowo weryfikacji dokumentów pod względem rachunkowym dokonają przedstawiciel Zarządu i pracownik biura. Podczas głosowania żadna z grup interesu nie będzie miała więcej niż 49 % praw głosu w podejmowaniu decyzji, tj. nie będzie miała dominującego wpływu na wybór operacji do finansowania. Podjęcie uchwały w sprawie wyboru operacji do finansowania odbywać się będzie zgodnie z postanowieniami statutu, tj.: w głosowaniu jawnym, zwykłą większością głosów. Dla prawomocności posiedzenia wymagany jest co najmniej 50 % skład Rady, a podczas głosowania 50 % głosów muszą stanowić głosy członków, którzy nie są przedstawicielami sektora publicznego. Celem zapewnienia wysokiej jakości pracy organu decyzyjnego, w tym rzetelności i prawidłowości wypełnianych dokumentów przewiduje się realizację szkoleń na rzecz członków Rady w tym m.in. obowiązkowe szkolenie z zakresu wyboru operacji (zmian kryteriów/procedur), także wówczas, gdy wprowadzone zostaną zmiany. Wyniki wyboru operacji wraz z protokołem każdorazowo podawane będą do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD wraz z informacją dotyczącą wykluczenia członka Rady z głosowania. Dla zapewnienia sprawności i wysokiej jakości funkcjonowania Rady przewiduje się stosowanie działań dyscyplinujących, w tym: odwołanie członka Rady na wniosek przewodniczącego z uwagi na brak obecności podczas 3 kolejnych posiedzeń Rady bez usprawiedliwienia oraz pisemne pouczenie dyscyplinujące, w przypadku rażących błędów podczas oceny, prowadzących do konieczności dokonania powtórnego wyboru operacji. Członkowie Rady obradują zgodnie z uwzględnieniem poufności danych i bezstronności oraz z poszanowaniem zasad etyki, kierując się dobrem społeczności lokalnej i rozwojem regionu. W przypadku rozbieżności danych w dokumentach – Rada dokonywać będzie rozstrzygnięć na korzyść beneficjenta. Biuro pełnić będzie rolę jednostki organizacyjnej zajmującej się obsługą organów stowarzyszenia, odpowiedzialnej za realizację działań związanych z wdrażaniem LSR, w tym ogłaszaniem naborów oraz świadczeniem usług szkoleniowych i informacyjno-doradczych na rzecz beneficjentów. Biuro zapewni odpowiedni przepływ informacji pomiędzy członkami i mieszkańcami a władzami stowarzyszenia. Realizować będzie działania aktywizujące społeczność oraz prowadzić będzie na bieżąco monitoring skuteczności zastosowanych metod. Biuro funkcjonować będzie zgodnie z zapisami umowy ramowej.

7.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów

Na etapie opracowania zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru operacji wykorzystane zostaną metody partycypacyjne, angażujące lokalną społeczność. Opracowanie zasad wyboru, w tym określenie kryteriów oceny oraz procedur odbędzie się metodą warsztatową z udziałem lokalnej społeczności przy udziale przedstawicieli wszystkich sektorów, osób młodych (do 25 roku życia) i seniorów (powyżej 60 lat) oraz przedstawicieli grup, które zidentyfikowane zostały w LSR jako znajdujące się w gorszym położeniu. Wszelkie uwagi do prezentowanych dokumentów spisywane będą celem poddania ich dalszej analizie pod kątem zasadności i celowości z przeprowadzoną diagnozą i wynikających z niej problemów i potrzeb regionu. W proces tworzenia procedur zaangażowany zostanie zespół osób reprezentujących różne grupy interesu, posiadający doświadczenie w ocenie operacji, zdobyte w okresie programowania 2014-2023. Skład zespołu uwzględniał będzie zapisy rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. oraz nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. Do ich opracowania wykorzystane zostaną dotychczasowe doświadczenia z wdrażania LSR, w tym także wszelkie uwagi mieszkańców zgłaszane podczas spotkań refleksyjnych i badań ankietowych. Ostateczna wersja dokumentu zostanie przedstawiona Zarządowi celem zatwierdzenia. **Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanowienia i zmiany kryteriów uwzględnił będzie wymogi określone w PS WPR oraz FEW dla programów, w ramach których finansowana będzie LSR – EFRROW, EFS i EFRR.** Turkowska Unia Rozwoju – T.U.R., będąc otwartą na propozycje członków i mieszkańców, podczas Walnego Zgromadzenia oraz w ramach prowadzonego przez siebie badania ankietowego występować będzie z propozycją zgłaszania zmian do LSR oraz powiązanych z nią dokumentów, w tym także kryteriów oceny i procedur wyboru operacji. Analiza proponowanych zmian prowadzona będzie przez zespół konsultacyjny powołany na potrzeby wdrażania LSR, którego struktura odzwierciedlać będzie różne grupy interesu oraz w którego skład wejdą min. po jednej osobie do 25 roku życia oraz osobie, która ukończyła 60 rok życia. Zespół konsultacyjny powoływany będzie spośród członków LGD na podstawie ogłoszenia zamieszczonego na stronie internetowej i profilu społecznościowym stowarzyszenia oraz poprzez rozesłanie drogą mailową informacji do członków. Po analizie zgłoszonych przez interesariuszy propozycji zmian, zespół przedstawi rekomendacje, na podstawie których Zarząd podejmował będzie decyzje o wprowadzeniu lub ich odrzuceniu. Celem zapewnienia transparentności – informacje nt. zgłoszonych uwag, w tym ich przyjęciu lub odrzuceniu publikowane będą na stronie internetowej LGD TUR. Kryteria powiązane będą z celami i wskaźnikami zawartymi w LSR oraz stanowić będą odzwierciedlenie diagnozy, tj. punktować będą projekty przyczyniające się do rozwiązania zdefiniowanych problemów oraz odpowiadające na potrzeby i wyzwania obszaru. W ramach kryteriów dodatkowe punkty przyznane zostaną tym operacjom, które w przypadku tworzenia miejsc pracy w przedsiębiorstwach, także w ramach operacji dotyczących wdrażania pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, zatrudnienie znajdą młode kobiety w wieku 25-34 lata (Cel I, P.1.1 oraz P.1.2) oraz włączają ich udział w życiu społecznym (Cel III, P.3.4). W przypadku osób niepełnosprawnych i seniorów punkty przewiduje się dodatkowe punkty za operacje, które przewidują ułatwienia lub likwidację barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej (Cel I, P.1.3 i P.1.4) oraz włączenie społeczne osób z niepełnosprawnością, w tym dzieci (Cel II P.2.1, P.2.3, P.2.4). W przypadku młodzieży dodatkowe punkty otrzymają projekty, które uwzględnił będą działania przyczyniające się do zwiększenia atrakcyjnej przestrzeni dla młodzieży (P.1.3 i P.1.4).

7.3. Innowacyjność projektów w kryteriach wyboru

W ramach kryteriów uwzględniony zostanie aspekt innowacyjności rozumianej jako wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny). Ocenie podlegać będzie stopień oryginalności zmian w innowacyjności, gdzie najwyżej punktowane będą innowacje kreatywne – powstające w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczące nowych produktów, usług, procesów lub organizacji; niżej – imitujące, tj. wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji, dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Innowacje pozorne, które w rzeczywistości nie będąc innowacjami w skali LSR, a jedynie drobnymi zmianami oferującymi rzekome nowości nie będą punktowane. W ramach niniejszej LSR przewiduje się realizację innowacyjnych operacji w następujących typach przedsięwzięć: *Wspieranie*

rozwoju gospodarczego w ramach tzw. zielonej gospodarki; Zwiększenie atrakcyjności oferty turystycznej w regionie; Wzrost świadomości obywatelskiej w zakresie zrównoważonego rozwoju obszaru; Laboratorium innowacji i transfer wiedzy w zakresie ekotechnologii, w tym biotechnologii i rolnictwa regeneratywnego; Adaptacja innowacyjnych rozwiązań kształtujących partnerskie podejście w rozwiązywaniu problemów w zakresie zrównoważonego gospodarowania zasobami obszaru; Rozwój usług zdrowotnych oraz społecznych; Rozwój i sieciowanie produktów lokalnych. Kryteria wyboru operacji przewidują także punktowanie operacji realizowanych w partnerstwie, tj. poprzez zastosowanie różnorodnych formy komunikacji wnioskodawców z beneficjentami ostatecznymi oraz realizację inicjatyw angażujące przedstawicieli różnych środowisk i sektorów. Wspieranie partnerskiego podejścia we wdrażaniu LSR, inicjowanie współpracy z podmiotami, mieszkańcami, przedstawicielami różnych grup społecznych odbywać się będzie także w ramach projektów indywidualnych, które co do zasady realizowane będą przez jeden podmiot, ale przy współudziale z innymi interesariuszami. W szczególności mowa tu o dwóch operacjach własnych LGD, które zakładają wspólne rozwiązywanie problemów przedstawicieli różnych środowisk w zakresie zrównoważonego rozwoju obszaru, w tym przeciwdziałania zmianom klimatu i ochronie środowiska, a także promocja marki lokalnej Ziemia Tura oraz rozwój produktów lokalnych. W pierwszym przypadku współpraca podmiotów i mieszkańców, w tym ze szczególnym uwzględnieniem rolników, wdrażaniem proekologicznych rozwiązań skutkować ma stworzeniem solidnych podwalin do utworzenia SMART VILLAGE – EKO WIOSKI. W drugim przypadku efektem realizacji operacji własnej będzie sieciowanie produktu oraz stworzenie wspólnej oferty obszaru, wykorzystującej potencjał rekreacyjno-turystyczny oraz kulturowy obszaru. Do jej realizacji zaangażowani zostaną właściciele obiektów turystycznych, w tym hotelarskich, lokalne zespoły, KGW, branża gastronomiczna, drobni wytwórcy, rolnicy, rękodzielnicy oraz firmy działające w przemyśle rolnym, rolno-spożywczym. W szczególności w ramach celu I zakłada się realizację projektu partnerskiego w ramach przedsięwzięcia *Adaptacja innowacyjnych rozwiązań kształtujących partnerskie podejście w rozwiązywaniu problemów w zakresie zrównoważonego gospodarowania zasobami obszaru* z partnerem międzynarodowym celem zaimplementowania rozwiązań stosowanych w innych krajach UE w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochronie środowiska. Ponadto w ramach realizowanych operacji własnych LGD inicjowane będą działania zmierzające do budowania marki regionu poprzez stworzenie wspólnej oferty turystycznej oraz poszerzenie zakresu usług i produktów certyfikowanych, jak również uwrażliwienia społeczności na kwestie środowiskowe i zainicjowania procesu zmian w życiu codziennym prowadzących do minimalizowania skutków oddziaływania na środowisko w ramach wymiany doświadczeń i zainicjowania współpracy pomiędzy różnymi grupami społecznymi.

7.4. Projekty grantowe w LSR

Celem zapewnienia zagwarantowania synergii i komplementarności działań przewidzianych w LSR oraz zapewnienia jak najszerzego udziału w jej wdrażaniu społeczności, LGD TUR przewiduje realizację projektów dwóch projektów grantowych, tj. w ramach przedsięwzięcia 1.5 – *Wzrost świadomości obywatelskiej w zakresie zrównoważonego rozwoju obszaru* oraz przedsięwzięcia 3.1 – *Promocja tradycji kulinarnych*. LSR przewiduje również realizację operacji własnych LGD, wykorzystujących jej dotychczasowe doświadczenia w realizacji przedsięwzięć, markę (Ziemia Tura) bazę kontaktów, w tym z instytucjami naukowymi oraz zaplecze techniczne, tradycyjny sad i ogród sensoryczny. Operacje własne zakładają wysoce innowacyjny charakter oraz włączenie społeczne szerokiego kręgu odbiorców działań, w tym znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (dzieci z niepełnosprawnością) w ramach przedsięwzięć P.1.6 *Laboratorium innowacji i transfer wiedzy w zakresie ekotechnologii, w tym biotechnologii i rolnictwa regeneratywnego*, P.2.3. *Włączenie społeczne dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością* oraz P.3.4 *Rozwój i sieciowanie produktów lokalnych*.

Rozdział VIII

Plan działania

8.1 Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu

Plan działania zakłada intensyfikację działań związanych z ogłaszaniem naborów w latach 2024 i 2025. Zważywszy na fakt przewidywanego terminu wyboru LSR do finansowania (grudzień 2023), plan działania nie uwzględnia możliwości osiągnięcia wskaźników i celów w roku 2024. LGD w ramach ogłaszanych naborów kładzie nacisk na dynamizację w tym zakresie działań, by w latach 2025-2026 zostały one osiągnięte, co ma zapewnić wysoką skuteczność i sprawność wdrażania LSR. Niniejsze ma zapobiec sytuacji niewykorzystania środków zawartych w budżecie w ramach poszczególnych kamieni milowych. W 2024 roku ogłoszone zostaną nabory w ramach 5 z 7 przedsięwzięć zawartych w Celu 1. W tym też roku ogłoszone zostaną konkursy na realizację projektów ze środków EFS w ramach Celu 2, co wynika z ich specyfiki (długiego okresu realizacji) oraz przedsięwzięć 3.1. i 3.3. Powyższe znajdzie swoje odzwierciedlenie w postaci osiągniętych celów i odpowiadających im wskaźników w roku 2025. W harmonogramie naborów na rok 2025 uwzględnione zostaną natomiast konkursy w ramach przedsięwzięć 1.4 i 1.7 oraz 3.2, czego efektem będzie osiągnięcie celów i wskaźników im przyporządkowanych w roku 2026. Taka cezura czasowa stanowi konsekwencję specyfiki realizowanych projektów, gdzie np.: efekty projektu w ramach przedsięwzięcia 1.6 stanowią źródło wiedzy i inspiracji dla grantobiorców w ramach przedsięwzięcia 1.5. Zainicjowanie współpracy pomiędzy przedstawicielami różnych grup społecznych i sektorów w ramach przedsięwzięcia 1.6, tj. operacji własnej może mieć znamienny wpływ na realizację projektu partnerskiego. Nabory w ramach przedsięwzięć względem siebie komplementarnych, ogłoszone będą w tym samym terminie.

8.2. Wyszczególnienie kamieni milowych

Kamienie milowe w ramach wdrażania LSR datowane są: w przypadku przedsięwzięć realizowanych w ramach PS WPR na dzień 31 grudnia 2026 oraz w przypadku przedsięwzięć finansowanych w ramach FEW na dzień 31 grudnia 2026 r. Przyjęty harmonogram pozwoli na osiągnięcie wszystkich zaplanowanych celów i im odpowiadających wskaźników w ramach pierwszego kamienia milowego, wynikającego z zawartej z Samorządem Województwa umowy w 100 %.

Rozdział IX

Plan finansowy

Plan finansowy zakłada finansowanie celów i przedsięwzięć w ramach trzech funduszy: Europejskiego Funduszu Rozwoju Rolnego Obszarów Wiejskich (EFRROW), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Największą część budżetu na realizację LSR stanowią środki w ramach EFRROW w wysokości 1 750 000,00 euro. Drugim, co do wielkości funduszem w ramach Planu finansowego jest EFS, z którego środki stanowią 676 000,00 euro oraz trzecim funduszem z kwotą 450 000,00 euro jest EFRR. Budżet ze środków w ramach dwóch ostatnich funduszy powiększony zostanie o środki krajowe. W ramach Celu 1 wszystkie przedsięwzięcia finansowane będą ze środków EFRROW, z wyłączeniem przedsięwzięcia 1.4 *Zwiększenie dostępu do małej infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej*, które finansowane będzie z EFRR. Cel II w całości finansowany będzie ze środków EFS. Cel III finansowany będzie wyłącznie ze środków EFRROW. Udział procentowy poszczególnych funduszy w Planie Finansowym na dzień złożenia niniejszej strategii wynosi: EFRROW – 60,85%, EFS – 23,50%; EFRR – 15,65%. Środki na funkcjonowanie, w tym aktywizację wynosić będą odpowiednio: 677 898,20 euro, 15 000,00 euro. Aktywizacja realizowana będzie w ramach trzech funduszy, z których finansowana będzie LSR.

Rozdział X

Monitoring i ewaluacja

10.1 Szczegółowy opis monitorowania i ewaluacji

Przyjęta procedura ewaluacji i monitoringu przewiduje ewaluację własną prowadzoną raz do roku przez LGD TUR, a jej prezentacja każdorazowo będzie mieć miejsce podczas Walnego Zgromadzenia członków odbywającego się w

pierwszym półroczu każdego roku. Nadzór nad prowadzoną ewaluacją własną powierzony będzie Prezydium Zarządu. Obsługę techniczną i administracyjną zapewni biuro LGD, które przygotowuje dane i dokumenty dla poprawnego przeprowadzenia procesu ewaluacji. Prezydium po dokonaniu ewaluacji sporządzi sprawozdanie z ewaluacji, które przedłożone zostanie Zarządowi LGD. Wyniki zawarte w sprawozdaniu stanowiąc będą m.in. podstawę dokonania zmian w kryteriach wyboru operacji oraz LSR. Podstawę dokonania zmian w ww. dokumentach stanowiąc będą również efekty prowadzonego na bieżąco przez biuro LGD monitoringu, gdzie raport z monitoringu przedkładany będzie przez biuro LGD Zarządowi raz kwartał i poddawany dyskusji. Elementy podlegające badaniu w ramach ewaluacji to: kwestie ogólne związane z funkcjonowaniem biura i organów LGD, w tym: prawidłowość prowadzenia dokumentacji i przeprowadzenia naborów, poziom merytoryczny zatrudnionej kadry – odbyte szkolenia i kursy doskonalące, jakość doradztwa, szkoleń i innych form edukacji prowadzonej przez LGD, skuteczność działań animacyjnych i promocyjnych, w tym kanały komunikacyjne dostosowane do poszczególnych grup mieszkańców, oczekiwania mieszkańców zarówno w zakresie szkoleń, jak i innych działań realizowanych przez LGD; ewaluacja wdrażania LSR: sprawność i prawidłowość oceny operacji przez Radę, skuteczność i trafność doboru kryteriów oceny operacji, przejrzystość procedur, osiąganie celów i wskaźników oraz wydatkowanie środków w odniesieniu do przyjętego planu działania, stopień realizacji budżetu, analiza występujących problemów związanych z wdrażaniem LSR, postępy w realizacji i skuteczność planu komunikacji. W ramach monitoringu wdrażania LSR na bieżąco będzie analizowany i poddawany ocenie poziom realizacji wskaźników LSR, wydatkowanie środków w ramach planu działania, analiza ryzyka nieosiągnięcia kamienia milowego oraz prowadzony będzie monitoring beneficjentów celem wykluczenia problemów z osiągnięciem celów realizowanej przez nich operacji. W zakresie funkcjonowania biura LGD monitorowana będzie strona internetowa w kontekście spełnienia wymogów, wynikających z umowy ramowej, jakość prowadzonej dokumentacji oraz skuteczność i dobór metod komunikacji ze społecznością. Narzędzia zaproponowane do ewaluacji i monitoringu uwzględnione zostały w odniesieniu do specyfiki LGD, zadań związanych z wdrażaniem LSR, w tym planowanych do osiągnięcia wskaźników w ramach wyznaczonych kamieni milowych.

10.2. Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i monitoringu

Wyniki prowadzonego przez LGD monitoringu i ewaluacji wykorzystane zostaną do usprawnienia procesu wdrażania LSR, jaki i funkcjonowania biura. Stanowiąc one będą podstawę zmian kryteriów, procedur wyboru operacji, usprawnienia komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej. Dodatkowo będą one miały wpływ na zwiększenie sprawności i jakości działania biura, w tym podniesienia kompetencji zatrudnionego personelu oraz ewentualnego wdrożenia działań korygujących i/lub naprawczych. W przypadku stwierdzenia ryzyka niewydatkowania środków czy nieosiągnięcia wskaźników – na ich podstawie zintensyfikowane zostaną działania w zakresie ogłaszanych naborów oraz analizie poddane skuteczność kanałów komunikacji z potencjalnymi beneficjentami. Ponadto wyniki prowadzonej ewaluacji i monitoringu będą miały wpływ na wzmocnienie rzetelności oceny operacji, a w przypadku ponawiających się problemów i wątpliwości na etapie wyboru – także do określenia potrzeb szkoleniowych członków rady. W sytuacji, gdy prowadzona ewaluacja wskaże brak zainteresowania wnioskodawców danym przedsięwzięciem, analizie poddane zostaną przyczyny tego zjawiska, a następnie podjęta zostanie decyzja o ewentualnym przesunięciu środków na przedsięwzięcie, które cieszyć się będzie większym zainteresowaniem wnioskodawców.

Wykaz literatury:

1. Subiak B., *Edukacja jako czynnik wspierający rozwój gospodarczy. Implikacje dla polski*;
2. Krzyszkowski Jerzy, *Wzrost znaczenia usług społecznych w czasach wyzwania demograficznego*;
3. Wójcik M., Jeziorska-Biel *Kształtowanie tożsamości lokalnej w „tematycznej” odnowie wsi*,
4. Praca zbiorowa pod red. Cezarego Jastrzębskiego, *Infrastruktura okołoturystyczna jako element wzbogacający ofertę obszarów wiejskich*.